

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nuša Peternej

**Primerjava javnih in zasebnih vrtcev
v Sloveniji in nekaterih evropskih državah**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nuša Peternej

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Švab

**Primerjava javnih in zasebnih vrtcev
v Sloveniji in nekaterih evropskih državah**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

*Zahvaljujem se mentorici
izr. prof. dr. Alenki Švab
za usmeritev pri izbiri teme,
vedno hiter odziv in koristne nasvete.*

*Hvala prijateljem,
ki so me spodbujali takrat,
ko sem to najbolj potrebovala.*

*Nalogo pa posvečam svoji družini,
ter se jim hkrati zahvaljujem,
ker mi vedno stojijo ob strani,
nikoli ne prenehajo verjeti vame in
mi vedno ponudijo roko, ko jih potrebujem.*

*Taj, hvala za vsak nasmeh,
saj je le ta vreden največ.*

Primerjava javnih in zasebnih vrtcev v Sloveniji in nekaterih evropskih državah

Predšolska vzgoja je področje v Sloveniji, ki mu v zadnjem času predvsem zaradi pomanjkanja kapacitet v vrtcih, sekundarno pa tudi zaradi širjenja znanja o vplivu dnevnega otroškega varstva na primarno socializacijo otrok, posvečamo veliko pozornost.

Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), UNICEF in Evropska unija so le nekatere izmed organizacij po svetu, ki letno opravljajo raziskave in objavljajo poročila, kjer se spremlja posamezne države pri vloženem trudu za napredek na tem področju. Razvoj in stanje predšolske vzgoje v posamezni državi sta zelo povezana s socialno oz. družinsko politiko, ki jo vodi država.

Diploma primerja države, ki izhajajo iz različnih blaginjskih tipov in imajo različno družinsko politiko ter organiziranost, oblike in kvaliteto storitev dnevnega otroškega varstva. Izbrane države so Anglija, ki izhaja iz liberalnega blaginjskega tipa, Švedska in njen socialnodemokratski blaginjski tip, Poljska kot predstavnica vzhodnih evropskih držav, Nemčija, kjer socialna politika izhaja iz konservativno korporativističnega blaginjskega tipa in Italija, ki izvira iz mediteranskega blaginjskega sistema. Glavni namen naloge pa je primerjati in oceniti slovenski sistem storitev dnevnega otroškega varstva in družinske politike, glede na ostale izbrane evropske sisteme.

Ključne besede: predšolska vzgoja, socialna politika, družinska politika, blaginjski sistemi, javni in zasebni vrtci.

Comparison of public and private kindergartens in Slovenia and some European states

Early childhood education and care (ECEC) has lately become a very important subject in Slovenia. The reason why, is mainly lack of capacities in kindergartens; the second reason is spreading knowledge about influence of ECEC on child's primary socialization.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), UNICEF and European Union are only some of the international organizations, doing research on the topic and publishing reports annually with intention to monitor situation in individual countries and their effort for progress on this area. Development and condition of preschool education in individual country are very connected with national social and family policies.

B.A. thesis compares countries and differences in preschool education and care policies, which derive from different welfare regimes. Chosen countries are England with liberal welfare regime, Sweden with social-democratic regime, Poland as representative of Eastern European countries, Germany with conservative-corporatist regime and Italy with Mediterranean welfare regime. The main goal of thesis is to assess Slovene ECEC and family policy, considering remaining chosen European systems.

Key words: early childhood education and care, social policy, family policy, welfare regime, public and private kindergartens.

KAZALO

1	UVOD.....	7
2	DRUŽINSKA POLITIKA.....	10
	2.1 Razvoj in definicije socialne politike	10
	2.2 Socialna država in država blaginje	12
	2.3 Tipologija blaginjskih režimov.....	15
	2.4 Družinska politika.....	21
3	SPLOŠNI PREGLED VLOGE, OBLIK IN RAZVITOSTI DNEVENGA OTROŠKEGA VARSTVA	25
	3.1 Socialna vloga dnevnega otroškega varstva	25
	3.2 Oblike dnevnega otroškega varstva in razvitost po svetu.....	29
4	PRIMERJAVA MED JAVNIM IN ZASEBNIM DNEVNIM OTROŠKIM VARSTVOM.....	32
5	RAZLIČNE DRUŽINSKE POLITIKE IN OBLIKE DNEVNEGA OTROŠKEGA VARSTVA V SLOVENIJI IN IZBRANIH DRŽAVAH EU	37
	5.1 Slovenija	37
	5.1.1 Družinska politika	37
	5.1.2 Dnevno otroško varstvo	39
	5.2 Švedska.....	43
	5.2.1 Družinska politika	43
	5.2.2 Dnevno otroško varstvo	45
	5.3 Anglija	48
	5.3.1 Družinska politika	48
	5.3.2 Dnevno otroško varstvo	50
	5.4 Italija.....	53
	5.4.1 Družinska politika	53
	5.4.2 Dnevno otroško varstvo	56
	5.5 Nemčija.....	59
	5.5.1 Družinska politika	59
	5.5.2 Dnevno otroško varstvo	61
	5.6 Poljska	63
	5.6.1 Družinska politika	63
	5.6.2 Dnevno otroško varstvo	65
6	PRIMERJALNA ANALIZA IN UGOTOVITVE.....	67
7	SKLEP.....	75
8	LITERATURA.....	78

SEZNAM GRAFOV, SLIK IN TABEL

Tabela 2.1: Razvojna definicija socialnih držav.....	11
Tabela 2.2: Povzetek karakteristik blaginjskih tipov.....	19
Tabela 2.3: Zbrane države blaginje glede na konservativne, liberalne in socialistične lastnosti (rezultati indeksa so v oklepaju)	21
Tabela 5.1: Otroci vključeni v vrtce po dopoljenih letih starosti in spolu v Sloveniji, leto 2007/2008.....	40
Tabela 5.2: Vključenost otrok v vrtce po izvajalcu predšolske vzgoje in starostnih obdobjih v Sloveniji, šolsko leto 2007/2008	42
Tabela 5.3: Število otrok v zasebnih vrtcih in število zasebnih vrtcev po občinah v Sloveniji, leto 2007.....	42
Tabela 5.4: Odstotek otrok vključenih v storitve predšolske vzgoje na Švedskem v letu 2006	46
Tabela 5.5: Število javnih in neodvisnih zasebnih zavodov na Švedskem v letu 2005 .	47
Tabela 5.6: Ustanovitelji in tipi vzgojnih in varstvenih storitev v zgodnjem otroštvu v Angliji.....	53
Tabela 5.7: Storitve vzgoje in izobraževanja za otroke od 0-6 let v Italiji.....	57
Tabela 6.1: Izdatki sektorja država po namenih od leta 2000-2004 (% od BDP)	68
Tabela 6.2: Alternativna stopnja tveganja otroške revščine v 80ih, 90ih in okoli leta 2000	69
Tabela 6.3: Porodniški in starševski dopusti od leta 1999-2002	71
Tabela 6.4: Primerjalna tabela storitev v zgodnjem otroštvu	74
Graf 6.1: Koliko % bruto domačega proizvoda (BDP) so izbrane države namenile socialni zaščiti od leta 1999-2006	67
Graf 6.2: Stopnja tveganja revščine otrok (0-17) in celotnega prebivalstva - leto 2006 - %.....	69
Graf 6.3: Stopnja zaposlenih žensk z otroki mlajšimi od treh let v letu 2005.....	70

1 UVOD

Za svojo diplomsko nalogo sem si izbrala temo, ki je vedno bolj aktualna v sodobnih družbah. Spoznanje o pomembnosti predšolske vzgoje in vpliva le te na otrokovo primarno socializacijo ne moremo jemati kot samoumeven proces, temveč je pomembno, da se zavedamo njenega globljega pomena. Za starše je namreč to ena izmed pomembnejših odločitev, v kakšno obliko dnevnega otroškega varstva bodo vpisali otroka, kakšno socialno funkcijo bo predstavljala tovrstna institucija njihovemu otroku in kakšen je finančni strošek s katerim bodo soočeni. Tudi država letno nameni kar nekaj denarja predšolski vzgoji in skrbi za vzdrževanje kvalitete, usposabljanja kadra, kapacitete... Skratka, gre za pomembno področje in tako ga moramo tudi obravnavati.

Sprva sem prišla v stik z vrtcem, ko sem iskalo primerno varstvo za svojega sina. Kot vsak starš sem se tudi sama spraševala, kateri vrtec je primernejši, kakšen je način dela, kako bo to vplivalo na razvoj mojega otroka in kakšni so finančni stroški. Poleg tega, pa sem nekaj mesecev kasneje preko študentskega dela na Oddelku za predšolsko vzgojo in izobraževanje mestne občine Ljubljana spoznala še drugo plat javnih in zasebnih vrtcev, torej samo organizacijo, financiranje, skratka ozadje delovanja teh vzgojno-izobraževalnih zavodov.

Poleg tega pa je v Sloveniji na področju predšolske vzgoje čedalje več perečih vprašanj. Predvsem zadnja tri leta postaja to zelo aktualna tema ne samo med starši, pač pa med politiki, občinami in celotno družbo, saj je prišlo do pomanjkanja kapacitet v vrtcih. Starši obupano iščejo ostale rešitve, a to ne spremeni dejstva, da je treba nekaj ukreniti na globalni ravni. Poleg tega se je že nekajkrat v medijih izpostavilo, kako dragi so Slovenski vrtci in kako država nič ne ukrepa. Kot odgovor, je država septembra 2008 sprejela predlog Ministrstva šolstvo in šport in tako uvedla brezplačni vrtec za drugega in vse nadaljnje otroke. Tako so za nekaj časa utišali javnost, vse dokler le te niso razburila namigovanja o dvigu cen, zaradi dragih materialnih stroškov, ki nastajajo v vrtcu. In tik preden smo bili priča novemu medijskemu napadu, je prišla na dan novica, kako bodo v roku parih let vrtci zastonj. Dnevno otroško varstvo s tem dokazuje, da ni postranskega pomena in tega se zavedajo tudi funkcionarji na državni in občinski ravni. Celotna zadeva me je tako prevzela, da sem se odločila o tem napisati svojo diplomsko nalogo, saj če je toliko dogajanja samo na slovenskih tleh, bo še posebej zanimivo pogledati, kako se s tem področjem ukvarjajo v drugih evropskih

državah. Na pobudo mentorice sem si zastavila cilj, da primerjam organizacijo javnih in zasebnih vrtcev v Sloveniji in nekaterih evropskih državah.

Dnevno otroško varstvo pa ni le stvar sodobne družbe, temveč ima neko zgodovino ter je poleg tega močno povezan s socialno oziroma družinsko politiko. Zato bom v prvem poglavju opisala razvoj socialne politike in jo poskušala čim bolj natančno definirati. Ker pa socialna politika razlikuje socialne države od držav blaginje bom opredelila tudi ti dve in s pomočjo teoretikov raziskala tipologijo blaginjskih sistemov. Velik poudarek pa bom poleg same predšolske vzgoje dala tudi družinski politiki oz. predvsem tistim delom družinske politike, ki so povezani s predšolsko vzgojo in se kažejo v stanju družbe. Tako me zanimajo predvsem porodniški dopusti in socialna nadomestila, ki jih država nudi staršem, ter statistični podatki, kjer se odražajo posledice družinske politike. Med takšne podatke namreč sodijo odstotek zaposlenih mater z otroki, revščina med otroki, koliko denarja določena država namenja tako socialni politiki kot storitvam vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu, participacija otrok v javnih in zasebnih vrtcih po določenih starostnih obdobjih...

Čeprav je bila prvotna funkcija vrtcev omogočiti materi udeležbo na trgu delovne sile, je danes njihov pomen mnogo večji. Tako bom naslednje poglavje v svoji diplomski nalogi namenila socialni funkciji storitev vzgoje in varstva v zgodnjem otroštvu, predvsem s strani psihologov in raziskovalcev, ki so preučevali vpliv predšolske vzgoje na otrokov razvoj. Predstavila bom tudi nacionalni dokument, ki uokvirja koncept predšolske vzgoje v slovenskih vrtcih, to je Kurikulum za vrtce. Naštela bom tudi cilje in načela vzgoje v javnih vrtcih. In ker je organizacija dnevnega otroškega varstva čedalje bolj kompleksna bi rada opisala tudi na podlagi katerih kriterijev se oblikujejo oddelki, kakšne organizacijske oblike predšolske vzgoje imamo v Evropski uniji in kakšni programi se izvajajo.

Zelo pomembno poglavje, ki ga ne morem spustiti je primerjava javnih in zasebnih vrtcev. Danes je že v večini držav na voljo tako javno kot zasebno dnevno otroško varstvo. Obe strategiji imate tako pluse kot minuse, vprašanje je le katera jih ima več. Poleg njunih pozitivnih in negativnih strani, me zanima tudi samo razmerje med javnimi in zasebnimi vrtci v Evropi, ter kako je z zakonodajo na tem področju, koliko svobode pušča zasebnim vrtcem in katerih načel in ciljev se morajo držati.

Osrednji del moje naloge je analiza različnih družinskih politik in oblik dnevnega otroškega varstva v izbranih državah. Poleg Slovenije bom analizirala še Švedsko, Anglijo, Italijo, Nemčijo in Poljsko. Gre za države, ki imajo različne blaginjske tipe in s

tem tudi socialno politiko. Tako upam, da bom pridobila čim širšo sliko o sistemih družinske politike in predšolske vzgoje znotraj posameznih blaginjskih sistemov. Na kratko bom opisala družinsko politiko vsake države in malo bolj natančno opisala trajanje porodniškega dopusta in višino denarnega nadomestila, ki ga prejemajo starši v času trajanja le tega, ter si pogledala kakšne posebne pomoči nudi država. V drugem delu bom podrobno opisala sistem dnevnega otroškega varstva. Predvsem me zanima kakšen je pristop države do storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu, kolikšna je participacija otrok v zasebnih in kolikšna v javnih vrtcih, koliko odstotkov bruto družbenega proizvoda namenijo tem storitvam, kakšne oblike varstev imajo, s kakšnimi problemi se soočajo in kaj so njihove prednosti.

S pregledom in nato še z analizo pridobljenih podatkov, ki sledi v naslednjem poglavju, sem želela odgovoriti na postavljeno 'raziskovalno' vprašanje, kakšen sistem ima Slovenija v primerjavi z drugimi evropskimi državami (in z različnimi blaginjskimi sistemi, ki jih imajo) in sicer z vidika organizacije javnega in zasebnega dnevnega otroškega varstva.

2 DRUŽINSKA POLITIKA

Zelo pomembna, za razumevanje trenutnega sistema dnevnega otroškega varstva po državah v Evropi, je ureditev družinske politike v teh državah. Ker pa spada družinska politika pod okrilje socialne politike, se bom najprej osredotočila na definicijo in razvoj le te tekom zgodovine, saj igra pomembno vlogo pri primerjavi sistemov znotraj večih držav z različno zgodovino. Socialna politika je namreč kriterij, po katerem se države razlikujejo na socialne države in države blaginje, poleg tega pa je tudi osnova za določitev tipologije blaginjskih režimov.

2.1 Razvoj in definicije socialne politike

Kot navaja Rus (1990, 20-25) je zgodovina socialne politike zgodovina postopnega uvajanja posameznih socialnih programov in postopnega širjenja teh programov na vse večji del prebivalstva. Celoviti koncepti socialne politike so bolj izjema kot pravilo. Socialna politika se je namreč večinoma razvijala stihijsko in sicer kot reakcija na akutne socialne probleme. Večina družboslovcev išče razloge za nastanek socialne politike in socialne države v socialnih disfunkcijah tehnološkega in ekonomskega razvoja. Karl Manheim (1943) je eden izmed redkih, ki je razloge za nastanek socialne politike videl v kulturni-zgodovini. Moralne temelje je poudarjala tudi Alva Myrdal (1971), Janowitz (1976) pa meni, da je socialni konsenz na ravni celotne nacije odločilnega pomena za uveljavljanje socialne politike. Heidenheimer (1975) je dejal, da se najbrž determinante skozi čas spreminjajo: na začetku so za nastanek in za oblikovanje socialnih programov odločilna socialna gibanja, ki s političnimi pritiski prisilijo institucije k uveljavljanju socialnih programov, kasneje pa je za njihov razvoj pomembna predvsem kvaliteta profesionalne birokracije. V zadnjem času pa se teorije o nujnosti socialne države na sklicujejo več samo na preteklost, ampak tudi na prihodnost. Te teorije menijo, da so stari modeli akumulacije izčrpani, saj so v razvitem svetu osnovne potrebe zadovoljene in tržišča zapolnjena. Block (1987) pravi, da je rešitev vlaganje v tiste družbene dejavnosti, ki spadajo v okvir socialne države.

»Zaradi rezidualne narave socialne politike in zaradi sorazmerno poznega rojstva in burnega razvoja socialne države je razumljivo, da so definicije socialne politike še vedno dokaj različne« (Rus 1990, 72). Po njegovem bi vse dosedanje poskuse, da bi se dokopali do definicije socialne politike, strnili v razvojno definicijo socialne politike, ki vsebuje naslednje štiri razvojne faze:

- fazo dobrodelne socialne politike, ki je usmerjena k pomoči revnim;
- fazo zavarovalne socialne politike, ki je usmerjena k zaščiti prebivalstva pred življenjskimi riziki industrijske in urbane družbe; (institucionalni okvir te socialne politike je socialna država);
- fazo blaginjske socialne politike, s katero se poskuša zagotoviti celotnemu prebivalstvu ustrezna kakovost življenja; (institucionalni okvir te socialne politike je država blaginje);
- fazo, ko socialna politika preraste v societalno politiko, s katero se na osnovi distributivne pravičnosti skuša oblikovati egalitarna socialna stratifikacija v celotni družbi; (takšna izenačevalna politika je bila značilna za socialistične družbe).

Razvojna narava omenjene štirifazne definicije socialne politike je v kumulativnem razmerju med omenjenimi štirimi fazami; to pomeni, da je prejšnja faza vsebovana v naslednji, oziroma da je funkcija socialne politike v predhodni fazi vsebovana v naslednji fazi. Razvojna definicija socialnih politik je lahko tudi izhodišče za klasifikacijo socialnih držav (Tabela 2.1).

Tabela 2.1: Razvojna definicija socialnih držav

Razvojna faza	Funkcija socialne politike	Vrsta socialne države
I	dobrodelna	rezidualne javne službe
II	(za)varovalna	socialna država
III	kvaliteta življenja	država blaginje
IV	izenačevalna	realsocialistična država

Vir: Rus (1990, 77).

Vendar pa avtor v nadaljevanju svoje analize zavrne tako izenačevalno kot tudi blaginjsko socialno politiko in se zavzame 'za vrnitev' k zavarovalni socialni politiki.

Esping-Andersen pravi, da glavni izvor sodobne socialne politike leži v procesu s katerim tako človeške potrebe kot delovna sila postanejo dobrine, in tako naša blaginja postane odvisna od razmerja z gotovinsko povezavo. To ne pomeni, da je bila socialna politika neznana pred naskokom modernega kapitalizma, vendar pa se je njena narava in organizacija spremenila. Tako v srednjem veku o človeški kapaciteti preživetja ni odločala delovna pogodba, pač pa družina, cerkev ali plemič. Ko je zadovoljevanje človeških potreb začelo vplivati na nakup dobrin, je problem nakupne moči in uvozne

distribucije postal izrazit. In prav tako, ko je delovna sila postala dobrina, so človekove pravice do preživetja izven trga postale zapostavljene (Esping-Andersen 1990, 35).

Na spletni strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije je navedena slednja definicija:

Temeljni pogoj za delovanje Slovenije kot socialne države je usklajen gospodarski in socialni razvoj. Strategijo socialnega razvoja usmerja socialna politika kot sklop ciljev, ukrepov in drugih instrumentov, ki jih država razvija in uporablja zato, da bi posamezniki in skupine prebivalstva lahko zadovoljevali svoje osebne in skupne interese ter delovali kot polnopravni in enakopravni člani družbe in države. Socialno politiko v ožjem smislu opredeljujejo ukrepi za zagotavljanje socialne varnosti posameznika. Socialno varnost določajo strokovna načela, pravila in dejavnosti, ki posamezniku omogočajo, da se vključi in ostane vključen v družbeno okolje in v njem aktivno deluje. Pri tem država zagotavlja materialne in socialne pravice, posameznik pa prispeva v obliki davkov in drugih obveznih dajatev (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009).

Iz vsega neštetelega je torej socialna politika vrsta ukrepov za izboljšanje delavnih in življenjskih pogojev aktivnega in za delo nezmožnega prebivalstva. Njena skrb je, da zagotavlja socialno varnost in blaginjo državljanov, njen namen pa je razporeditev blaginje ter zagotoviti vsem enake možnosti in redistribucijo blaginje.

Če lahko tržne mehanizme opišemo z besedami: konkurenca, tveganje in negotovost, potem socialno politiko najbolje opisuje beseda varnost. Razmerje med tržnimi mehanizmi in državnimi mehanizmi socialne politike tako pomeni iskanje specifičnega ravnotežja med svobodo in varnostjo. Tako torej lahko za funkcijo socialne politike štejemo ustvarjanje razmer, v katerih posamezniki lahko sprejemajo tveganja na trgu delovne sile (Trbanc 1992, 95).

2.2 Socialna država in država blaginje

Socialno državo in državo blaginjo definiramo po kriteriju socialne politike, ki jo vsaka od njiju izvaja. Za socialno državo je značilen zavarovalni tip socialne politike, ki je usmerjena v zmanjševanje industrijskih in urbanih tveganj ter deluje predvsem na področju socialnega varstva in zavarovalništva. Za državo blaginje je značilen blaginjski tip socialne politike (politika blaginje), katere cilj je socialna blaginja celotne populacije; to skuša doseči s ponudbo številnih storitev na področju družbenih dejavnosti (Rus 1990).

Socialna država

V slovenski ustavi je zapisano, da je Slovenija socialna država. Kaj pravzaprav to pomeni? Ali je to težnja države, da socialno bolj ogroženi napredujejo proti povprečju, ali to pomeni zagotavljanje nekega minimalnega življenjskega standarda?

Izhodišče socialne države je posameznik kot delavec, čigar preživetje in preživetje njegove družine je odvisno od zaposlitve oz. od kontinuiranega prejemanja plače in ki je nenehno izpostavljen tveganjem, ki izhajajo iz dinamike kapitalističnega načina proizvodnje. Tako sta funkciji zavarovalnega tipa socialne politike zaščita in vzdrževanje dohodkov, osnovni instrument, ki ga zato uporablja, pa so nadomestna denarna izplačila, s katerimi rešuje tipične problemske situacije, ki izhajajo iz dogajanj na trgu delovne sile. Takšne tipične problemske situacije so primeri nesposobnosti za delo (invalidnost, bolezen, nesreča), primeri brezposelnosti, tipični 'nedelavni' življenjski cikli, kot so materinstvo, starost, otroštvo, šolanje... (Trbanc 1992, 98).

Sredstva za denarna izplačila so zagotovljena z namenskimi vplačili zaposlenih na eni strani, delodajalcev na drugi stani in države na tretji strani (iz vira splošne obdavčitve). Manj tipične problemske situacije, ki jih različni sistemi zavarovanja ne pokrivajo, pokrivajo denarna nadomestila v obliki minimalnih socialnih pomoči. Zavarovalni model socialne politike, ki ga izvaja socialna država, je torej osredotočen na socializacijo oz. kolektivizacijo modernih industrijskih in urbanih tveganj, vendar v nobenem primeru ne gre tudi za izenačevanje družbenih razredov in slojev: poudarek je na horizontalni, in ne vertikalni distribuciji. Socialno-zavarovalna politika socialne države je v osnovi vezana na delovanje trga delovne sile, njeno legitimizacijsko načelo pa je zagotovitev socialne varnosti. Zato je strategija socialne države strategija kompenzacije za že nastale probleme in izgube. Socialna država v alokacijske funkcije trga delovne sile ne posega, niti ne korigira bistveno njegovih evalvacijskih funkcij. Trgu pušča sorazmerno veliko vlogo tako pri alokaciji kot pri evalvaciji delovnih resursov, nastopa pa kot dodatni mehanizem distribucije sredstev, nujnih za zagotovitev socialne varnosti prebivalstva (Trbanc 1992, 98).

Država blaginje

Država blaginje je ena od treh sfer prevzemanja družbenih tveganj, ostali dve pa sta trg in družina. Kdo prevzema tveganje, pa je odvisno od sistema blaginje ali blaginjskega režima.

Osnova države blaginje je posameznik kot državljan in načelo, ki vzpostavlja tak tip države in prevzema odgovornost za zagotavljanje osnovnih oblik blaginje za svoje državljane, je socialno državljanstvo. Osnovni princip države blaginje je družbena enakost, ki se proizvaja z zagotavljanjem nacionalnega minimuma oskrbe z javnimi

dobrinami in storitvami za celotno prebivalstvo. Storitve, ki jih proizvaja država blaginje so namenjene vsem državljanom, področje delovanja blaginjske politike pa so predvsem družbene dejavnosti (Trbanc 1992).

Funkcija blaginjske politike je socialna integracija na osnovi nadindividualne solidarnosti. Tudi država blaginje ima kompenzacijsko interventno strategijo, vendar njen osnovni instrument niso denarna nadomestila na temelju zavarovanja, ampak je to neposredna oskrba državljanov z javnimi dobrinami in storitvami na temelju splošne obdavčitve. Druga pomembna strategija države blaginje je strategija prevencije: gre za delovanje v preddverju možnih socialnih problemov. Instrument te strategije je na eni strani zaščitna zakonodaja v sferi dela (delovne razmere), potrošnje, stanovanj (zaščita najemnih stanovanj), naravnega okolja, zdravja ipd., na drugi strani pa je sestavni del te strategije zagotavljanje infrastrukturnih dobrin na področju izobraževanja, zdravstva, prostega časa, komunikacij ipd. (Trbanc 1992, 98).

Država blaginje se trudi z različnimi ukrepi in politikami aktivno regulirati delovanje trga delovne sile, da bi nevtralizirala njegove stratifikacijske učinke, čeprav blaginjska politika ni neposredno vezana na sfero dela (Trbanc 1992).

Rus (1990, 14) pa državo blaginje definira kot novo tvorbo, ki ruši ravnovesje med državo in družbo na področju socialne politike.

Izhodišče iz kjer država izhaja je tako temeljna razlika med socialno državo in državo blaginje. Socialna država izhaja iz delavcev, ki se preživljajo z denarjem, ki ga zaslužijo od udeležbe na trgu delovne sile. Pri državi blaginje pa so bistvo državljan, ki imajo poleg civilnih in političnih priznane tudi socialne pravice. Tako je država blaginje zasnovana bolj univerzalno in ni več neposredno vezana na trg delovne sile, saj ima posamezni državljan enake pravice in možnosti dostopa do socialnih storitev, ne glede na to, ali je zaposlen ali ne. »Če socialna država implicitno ohranja pomembno vlogo trga tudi pri socialni stratifikaciji družbe; pa država blaginje ni le mehanizem, ki intervenira v strukturo neenakosti in jo po možnosti korigira, ampak je sama, na sebi lasten način, stratifikacijski sistem« (Trbanc 1992, 98). Teoretično je ločevanje med tema dvema tipoma držav precej jasno, vendar pa je pri konkretnih empiričnih primerih velikokrat težko ugotoviti za katero vrsto socialne politike in države gre. »V socialnih politikah skoraj vseh sodobnih držav se prepletajo tako prvine 'zavarovalniške' kot prvine 'blaginjske' politike. To pomeni, da so sodobne države hkrati socialne države in države blaginje oz. da se med seboj razlikujejo tudi po tem ali so bolj socialne države ali bolj države blaginje oz. koliko so eno ali drugo« (Trbanc 1992, 99). Večinoma se za

sodobne zahodne države uporablja izraz države blaginje. »Sicer pa gre v vseh sodobnih družbah za sisteme blaginje, v katerih se meša blaginjska oskrba države, trga in družine oz., kot pravi Abrahamson (1990): države, trga in civilne družbe« (Trbanc 1992, 99). Predvsem pa se sodobni sistemi blaginje razlikujejo po tem, na čem so poudarki pri zagotavljanju blaginje oz. po tem, kateri so glavni mehanizmi distribucije in redistribucije (Trbanc 1992).

2.3 Tipologija blaginjskih režimov

Tudi danes ne moremo govoriti o enotnem evropskem blaginjskem režimu. Kljub temu, da se številni sociologi strinjajo, da se sodobne postindustrijske družbe gibljejo v smeri univerzalnosti, lahko ugotovimo, da se socialne politike zahodnih držav, ki so približno enako razvite in med seboj tesno povezane (tržno, industrijsko, kulturno, politično) precej razlikujejo.

Prvi val primerjalnih analiz blaginjskih sistemov je bolj kot razlike preučeval podobnosti med njimi. Bolj pred kratkim pa se je pozornost pri raziskovanju iz podobnosti preusmerila na razlike med državami. Nekatere študije so uporabile zgodovinsko perspektivo v smislu preučevanja vloge in pomembnosti razredne politike in družbene strukture v izvoru in razvoju določene države blaginje. Dva izmed takih avtorjev sta Baldwin (1991) in Skocpol (1992). Drugi avtorji so se odločili omejiti število tipov blaginjskih sistemov z vzpostavitvijo idealno-tipične klasifikacije, ki temelji na obstoječih državah blaginje. Takšni avtorji so na primer Esping-Andersen (1990), Abrahamson (1992) in Leibfried (1993). Njihove klasifikacije imajo začetek v predvidevanju, da se države blaginje tvorijo v skupine na podlagi določenih režimov (Kleinman, 2002).

Ena najbolj odmevih primerjalnih študij v zadnjih letih je nedvomno Esping-Andersenova *'Trije svetovi blaginjskega kapitalizma'*¹, ki je na podlagi primerjav osemnajstih sodobnih kapitalističnih držav Zahodne Evrope in Severne Amerike ugotovil obstoj treh tipov ('svetov') kapitalistične blaginje.

Trbančeva (1992, 100) je tako povzela Esping-Andersenove kriterije za razvrščanje sistemov blaginje v skupine:

1. stopnjo, do katere država zagotavlja socialne in blaginjske programe, ne da bi bilo potrebni uporabnikom zanje neposredno prispevati. Gre za stopnjo, do

¹ The Three Worlds of Welfare Capitalism (1990)

- katere je dostop do socialnih in blaginjskih programov neodvisen od prispevkov, ki jih posameznik plačuje za zavarovanje;
2. distribucijski vpliv socialne politike; torej to, koliko distribucija denarnih podpor in socialnih storitev v posamezni državi vpliva na ustvarjanje neenakosti, na ohranjanje obstoječih neenakosti oz. na njihovo odpravljanje;
 3. specifično mešanje 'agentov', ki zagotavljajo blaginjsko oskrbo. Predvsem gre za mešanico državne blaginjske oskrbe in tržne produkcije blaginje.

'Liberalni' tip države blaginje

Liberalna socialna politika izhaja iz politične ekonomije devetnajstega stoletja in njenih pojmov 'manj sposobnih' in 'samopomoč'. Zaupali so v svoboden trg. Ti režimi zdaj v sodobni obliki odražajo politično predanost, da bi zmanjšali državni vpliv, da bi individualizirali tveganja in promovirali odločitve trga. Zato ne odobravajo državnih upravičencev. Liberalna socialna politika prevladuje v državah, kjer so bila socialistična ali krščansko demokratična gibanja slaba ali pa jih sploh ni bilo. Predvsem anglosaksonski narodi najbolj podpirajo liberalni tip države blaginje. Prvo gibanje se je odvijalo v Veliki Britaniji in Avstraliji.

Trbančeva (1992) je kot značilnost liberalnega tipa države blaginje navedla majhno število univerzalnih socialnih programov ter skromno socialno zavarovanje. Nadaljevala je, da so le posamezniki z zelo nizkimi in nestalnimi dohodki in tisti, ki so odvisni samo od pomoči države, upravičeni do socialnih ugodnosti. Širjenje socialnih pravic so vedno omejevale tradicionalne, liberalne norme delovne etike. Omejitve blaginje se pojavijo na tisti točki, ko se predvideva, da obstaja minimalna možnost, da posameznik lahko 'izkoristi' državno podporo oz. da se odloči za prejemanje podpore namesto za delo, zaposlitev. Podpore so zelo nizke, pogoji in pravila, da jih državljani sploh prejmejo pa so ostra in pogosto povezana s stigmatom. Na drugi strani država podpira tržno oskrbo z blaginjo, ki je lahko ali pasivna (tako, da sama zagotavlja le minimalne pravice) ali pa je ta podpora aktivna (spodbuja zasebne zavarovalne pokojninske sklade ipd.). Posledice takšnih dejanj liberalnih držav blaginje so, da promovirajo družbeno neenakost. Tako na eni strani vlada enakost revščine med marginalizirani prejemniki socialnih pomoči države, med tem, ko na drugi strani za večino veljajo tržno diferencirani sistemi zagotavljanja blaginje.

'Konzervativno korporatistični' tip države blaginje

Konzervativno ponavadi pomeni slabšalno. Socialna politika v teh državah se začne kot rezultat monarhistične socialne politike. Šele po drugi svetovni vojni pa res lahko govorimo o pravi socialni politiki, ki temelji na socialno demokratičnih konservativnih koalicijah. Bistvo te politike temelji na združitvi statusne različnosti in vlogi družine. Posebno močna je bila v južni Evropi, na Nizozemskem, v Nemčiji, Belgiji. Delno pa bi kot konservativne države označili tudi Japonsko in Francijo.

V takšnih državah prevladujejo precej konservativne vrednote in močan korporatizem, prav tako ni tam nikoli vladala liberalna tržna učinkovitost, hkrati pa državno zagotavljanje splošnih socialnih pravic ni bilo nikoli resnično vprašljivo. So se pa ohranile statusne razlike, tako so socialne pravice ostale pripete na razred in status, poskusi države, da bi takšno statusno diferenciacijo zmanjšala pa so minimalni. »Pri zagotavljanju blaginje gre za mešanje in koeksistenco poklicne blaginje (ugodnosti, ki izhajajo iz zaposlitve), družinske in državne blaginjske oskrbe. Zasebne zavarovalnice in tržno zagotavljanje blaginje imajo manjšo vlogo« (Trbanc 1992, 100-101). Na korporatistični režim je močno vplivala katoliška Cerkev, kar jih je tradicionalno zavezovalo k ohranjanju družine, hkrati pa so se razvili na osnovi močne cehovske tradicije. Družina je odgovorna za svoje člane in država poseže le, če se družina znajde v ogroženi situaciji, kot je ekonomska šibkost, ločitev ipd. ali pa če v svoji vlogi ni uspešna. Država prav tako poskuša z družinskimi dodatki spodbujati materinstvo in tako ženske zadržati čim dlje doma. Posledično so otroško varstvo in drugi družinski servisi zelo slabo razviti (Trbanc 1992).

'Socialnodemokratični' tip države blaginje

Ta režim je sinonimen s skandinavskimi državami, pojavil pa se je bolj pozno. Na Danskem, Norveškem in Švedskem so bili temelji položeni s stabilno socialno demokratično vlado v 30-ih in 40-ih, na Finskem pa 20 let pozneje. Temelji in razvita oblika pa ni ista stvar, zato lahko rečemo, da se je to socialno demokratično obdobje pojavilo šele v 60-ih letih.

V teh državah so načela univerzalnosti socialnih pravic raztegnjena na nove srednje razrede, za socialnimi reformami pa je kot gonilna sila stala močna social-demokracija. Le ta je namreč promovirala državo blaginje, ki zagotavlja enakost visokih standardov in ne enakost minimalnih potreb, kot to velja za druge blaginjske režime. To pomeni, da

so vse socialne ugodnosti in vse storitve razvite do stopenj, ki ustrezajo tudi visokim standardom novih srednjih razredov, in tako je bila vsem državljanom zagotovljena enakost v participaciji pri blaginjskih pravicah (Trbanc 1992).

Gre za model socialne blaginje, ki izstopa s trga in katerega posledica je nastajanje univerzalne solidarnosti v podporo državi blaginje. Ali kot pravi Esping-Andersen (1990, 28): vsi pridobivajo, vsi so odvisni in vsi se počutijo obvezane, da plačujejo (davke). Socialna politika socialnodemokratskih režimov omogoča emancipacijo posameznika tako od trga kot od družine (Trbanc 1992, 101).

Nasprotno kot smo tega vajeni v korporatističnih državah, ko država priskoči na pomoč šele, ko so izčrpani družinski potenciali, gre pri temu sistemu za socializacijo stroškov, s čimer želijo povečati individualno neodvisnost. Rezultat tega so močno razviti socialni servisi, kar omogoča visoko stopnjo participacije žensk na trgu delovne sile, hkrati pa država prevzema neposredno odgovornost za otroke, ostarele, nemočne. »Ena glavnih karakteristik teh sistemov in temelj, na osnovi katerega si sploh lahko 'privoščijo' tako blaginjsko oskrbo, je zlitje blaginje in zaposlenosti. Velikanski stroški za vzdrževanje solidarističnega, univerzalističnega sistema blaginje zahtevajo minimaliziranje socialnih problemov in maksimaliziranje dohodkov iz dela« (Trbanc 1992, 101). Preprosto povedano, če bo več ljudi delalo, jih bo manj živelo od socialnega transfera.

Tudi Esping-Andersen (1999, 73-74) opozarja, da ne obstajajo čisti tipi blaginjskih režimov in da nobena konkretna država nima v svojem sistemu samo lastnosti enega tipa.

Dejavniki, ki po analizah Esping-Andersena pojasnjujejo največ razlik med tipi sodobnih držav blaginje v Evropi in Severni Ameriki, niso ekonomski. To je logično, saj gre za države, ki so približno enako gospodarsko razvite, ki uporabljajo podobne tehnologije, so med seboj tesno povezane in so sorazmerno odprte, imajo podobno strukturirane populacije, prebivalci (državljeni) pa so izpostavljeni podobnim, če ne enakim vrstam in oblikam negotovosti in tveganj. Kot pomembnejši za razlago razlik med tipi držav blaginje se izkažejo bolj 'subjektivni' oz. 'politični' dejavniki: mobilizacija delavskega razreda, vpliv katoliške Cerkve in državna tradicija absolutizma in avtoritarizma. Korelacije med tipi držav blaginje in 'političnimi' variablami so jasne. Za liberalne tipe blaginjskih sistemov je značilno, da so se razvili v državah, kjer je delavsko gibanje šibko oz. delavski razred ni bil nikoli učinkovito organiziran (leve stranke so slabo zastopane v vladi in parlamentu), kjer prevladuje kultura (vrednote) individualizma, protiavtoritarna usmerjenost in kjer nikoli ni obstajala močna centralna oblast. Konservativni korporatistični sistemi so povezani z

visokim vplivom katoliške Cerkve, z zapuščino avtokratskih režimov in poznim opuščanjem absolutizma. Socialnodemokratski tipi režimov se pojavljajo v državah, kjer obstajajo močne leve politične stranke (močna socialdemokracija), kjer je vpliv katolicizma nizek in kjer med populacijo obstaja dokaj visoka stopnja solidarnosti (Trbanc 1992, 102).

Tabela 2.2: Povzetek karakteristik blaginjskih tipov

Tip države blaginje Karakteristike	Liberalni	Konservativno korporativistični	Socialno-demokratski
Vloga: Družine Trga Države	Marginalna Centralna Marginalna	Centralna Marginalna Pomožna	Marginalna Marginalna Centralna
Država blaginje: Prevladujoč način solidarnosti Prevladujoči prostor solidarnosti Stopnja dekomercializacije	Individualen Trg Minimalna	Sorodstven Korporativističen Državni socializem Družina Visoka	Univerzalen Država Maksimalna
Primer takšnega tipa	USA	Nemčija, Italija	Švedska

Vir: Esping-Andersen (1999, 85).

Kritike, ki se nanašajo na Esping-Andersenovo triskupinsko tipologijo predvsem ugotavljajo, da se nekaterih držav blaginje v to tipologijo ne da uvrstiti. »Tako Deacon (1992b, 15) (po Mitchellovi in nekaterih drugih avtorjih) povzema predlog za dopolnitev oz. razširitev Esping-Andersenovega modela s četrtem tipom, ki ga imenuje 'laburistični' blaginjski sistem« (Trbanc 1992, 102). Ta sistem zaznamuje mešanica liberalnih ukrepov države, ki močno spodbujajo trg in močne delavske stranke, katere se borijo za uveljavitev večjih socialnih ugodnosti. Tak položaj, po besedah Deacona, odraža pomanjkanje nacionalnega konsenza o socialni politiki. Med tipične predstavnike te skupine blaginjskih sistemov sodijo Velika Britanija, Deacon pa je mednje uvrstil tudi Avstralijo (Trbanc 1992, 102).

Esping-Andersen v svojem drugem delu *'Socialni temelji postindustrijskih gospodarstev'*² odgovori na kritike in delo dopolni še s tremi tipi blaginjskih režimov. Predvsem pa poudarja, da gre pri njegovi teoriji za preučevanje blaginjskih režimov in ne držav blaginje oz. individualnih socialnih politik. Režimi se nanašajo na načine kako je produkt blaginje lociran med državo, trgom in gospodinjstvi.

Vzorci režimov, ki so predstavljeni v tej triadi, torej liberalni, konservativno korporativistični in socialnodemokratski tip blaginjskega režima, izvirajo iz klasične evropske politične ekonomije. Odsevajo politični in ideološki pogled, ki je prevladoval v njihovem zgodovinskem razvoju, z viškom v razvitih državah blaginje v 70ih in 80ih letih prejšnjega stoletja (Esping-Andersen 1999).

Esping-Andersen zato svoj model dopolni še s tremi modeli in vse tri tipe imenuje četrti svet; avstralski tako imenovanim četrti svet na drugi polobli, mediteranski četrti svet in vzhodno azijski četrti svet. Na kratko bom opisala le mediteranskega, saj avstralski in azijski nista relevantna za mojo tematiko.

Mediteranski četrti svet

Leibfried (1992), Ferrera (1996), Lessenich (1995) in Castles (1996) zagovarjajo teorijo, da bi mediteranske države morali obravnavati ločeno od kontinentalne Evrope. Ferrera je to najbolj povezal z dejstvom distributivne prakse – splošno se uporabljajo socialna nadomestila, še posebno v Italiji, za politično propagando. Invalidske pokojnine in javne storitve so razvpit način kako krščanski demokrati ohranjajo svoj položaj na volitvah. Splošna uporaba blaginjskih programov in javnih birokracij kaže na karakteristiko politike, vendar pa je težko videti kako določa blaginjski sistem, razen če je celoten sistem že od začetka posebej zastavljen v namen politični propagandi in ne kot socialna zaščita. Leibfried (1992) trdi, da je tipičen mediteranski režim omejen na en program – socialno pomoč. Čeprav je socialna pomoč tipična praksa, to težko določa režima. Nasprotno kot drugje, socialna pomoč ni tu nikoli napredovala zaradi dveh predvidevanj: predvideva se, da so družine primerno mesto socialne pomoči; in predvideva se, da družine ponavadi/normalno ne propadejo. Tipičen mediteranski model je tako odvisen od družinske problematike (Esping-Andersen 1999).

² Social Foundation of Postindustrial Economies (1999)

Tabela 2.3: Zbrane države blaginje glede na konservativne, liberalne in socialistične lastnosti (rezultati indeksa so v oklepaju)

	Konservativizem		Stopnja liberalizma		Socializem	
Močna	Avstrija	(8)	Avstralija	(10)	Danska	(8)
	Belgija	(8)	Kanada	(12)	Finska	(6)
	Francija	(8)	Japonska	(10)	Nizozemska	(6)
	Nemčija	(8)	Švica	(12)	Norveška	(8)
	Italija	(8)	ZDA	(12)	Švedska	(8)
Srednja	Finska	(6)	Danska	(6)	Avstralija	(4)
	Irska	(4)	Francija	(8)	Belgija	(4)
	Japonska	(4)	Nemčija	(6)	Kanada	(4)
	Nizozemska	(4)	Italija	(6)	Nemčija	(4)
	Norveška	(4)	Nizozemska	(8)	Nova Zelandija	(4)
			Anglija	(6)	Švica	(4)
					Anglija	(4)
Šibka	Avstralija	(0)	Avstrija	(4)	Avstrija	(2)
	Kanada	(2)	Belgija	(4)	Francija	(2)
	Danska	(2)	Finska	(4)	Irska	(2)
	Nova Zelandija	(2)	Irska	(2)	Italija	(0)
	Švedska	(0)	Nova Zelandija	(2)	Japonska	(2)
	Švica	(0)	Norveška	(0)	ZDA	(0)
	Anglija	(0)	Švedska	(0)		
	ZDA	(0)				

Vir: Esping-Andersen (1990, 74).

Zaključek, ki ga lahko povzamemo je, da to zagotovo niso bile zadnje besede napisane o blaginjskih sistemih. Vprašanje kako identificirati in klasificirati blaginjske režime bo ostalo odprto, saj bodo raziskovalci določali katere so njihove lastnosti in kako naj se jih meri. Rezultat predstavljen tukaj predlaga, da kar se tiče Esping-Andersenove izbire lastnosti in meritev, da preprosta tipologija 'treh svetov' ustreza večini namenov s katerimi se je v svoji knjigi ukvarjal (Esping-Andersen 1992, 94).

2.4 Družinska politika

Če povzamem besede Črnak-Megličeve (1994, 65), je družinska politika stara toliko kot družina sama. Medtem ko so vse družbe v zgodovini imele neke vrte družbeno regulacijo v odnosu do družine, pa se začenja postavljati posebej organizirana družinska

politika s sodobno delitvijo dela, industrializacijo in urbanizacijo družbe, ko je vzporedno s tem procesom prišlo do atomizacije družine in pojava nuklearne družine, do spremembe družinskih funkcij oziroma njihovega prevzemanja oziroma dopolnjevanja s strani družbe oziroma države.

Tudi Stropnikova (1994, 19) je lepo zapisala, da je družinska politika zaokrožena in sistematično izbrana množica ukrepov, ki delujejo v prid družinam, predvsem družinam z otroki. Ti ukrepi lajšajo družinam med drugim finančno breme otrok, omogočajo usklajevanje družinskih in delovnih obveznosti in jim pomagajo v težavnih situacijah, tako ekonomskih, socialnih, zdravstvenih kot stanovanjskih, varujejo zdravje nosečnic in otrok itn. Ta politika ima veliko skupnega z drugimi politikami, njena posebnost pri obravnavi skupnih vprašanj pa je poudarek na specifičnih potrebah in položaju družin ter na zastopanju njihovih interesov.

Družinska politika je posledica nekaterih izrazitih sprememb v družbah, predvsem padanja stopnje rojstev oziroma t.i. demografskega prehoda. Dejstvo, da grozi depopulacija in da se prebivalstvo stara³, je sprožilo jačanje zavesti o pomenu otrok za prihodnost družbe. Širša javnost je tudi spoznala, kakšno finančno breme pomenijo otroci za svoje družine. Francija je bila prva država, ki je leta 1932 z zakonom uredila celovito in sistematično družinsko politiko (Council of Europe, 1993). V večini evropskih držav so se tega lotili postopno po drugi svetovni vojni (Neubauer in dr., 1993). Družinske politike so se razvijale neodvisno ena od druge in v različnih smereh zaradi razlik v potrebah, kulturnih tradicijah, ciljih socialne politike in finančnih možnostih, pa tudi zaradi različnega pojmovanja družine⁴ in vzdrževanih družinskih članov. Danes so še vedno redke države, ki imajo eksplicitno opredeljeno družinsko politiko. Družinsko politiko največkrat sestavljajo posamezni ukrepi različnih politik, ki stremijo k skupnemu cilju: izboljšanju položaja družin in kvalitete njihovega življenja (Stropnik 1994, 19-20).

V Resoluciji o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 1993, 2-3) je o definiciji in vlogi družinske politike zapisano:

Vse države, članice Organizacije združenih narodov, priznavajo pomen in vlogo družine v družbi in tudi potrebo po njenem varstvu s strani družbe oziroma države. Ta temeljna načela in potrebe so potrjena s Splošno deklaracijo o človekovih pravicah (16. člen), z Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (10. člen) ter Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah (23. člen). Najnovejši mednarodni dokument s tega področja pa je Konvencija o otrokovih pravicah, ki med drugim določa, "da morajo države, podpisnice, vsakemu otroku priznati

³ Tudi zaradi daljšanja življenja (Stropnik 1994, 19).

⁴ V nekaterih državah so jo enačili z nuklearno družino poročenih staršev, drugod kot razširjeno družino, ponekod pa so upoštevali vse oblike življenjskih skupnosti (Stropnik 1994, 20).

pravico do življenjske ravni, ki ustreza njegovemu telesnemu, umskemu, duhovnemu, nrvstvenemu in družbenemu razvoju, pri čimer eden ali oba starša nosita glavno odgovornost, da v skladu s svojimi sposobnostmi in gmotnimi zmožnostmi zagotovita življenjske pogoje, potrebne za otrokov razvoj. Države podpisnice, pa morajo sprejeti vse ustrezne ukrepe, s katerimi bodo staršem ali drugim, ki so odgovorni za otroka, pomagale uveljaviti to pravico in, če je potrebno, zagotovile materialno pomoč ter druge programe pomoči, zlasti razvoj ustanov, zavodov in služb za varstvo otrok (18. člen, 27. člen). Tudi v Evropski socialni listini in v Priporočilu parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1074 je poudarjen pomen in zahteva po udejanjanju različnih ukrepov, ki naj bi zagotavljali pogoje za nastanek in poln razvoj družine oziroma po oblikovanju in vzpostavitvi splošne in koordinirane družinske politike v posameznih državah. S tem mednarodnim dokumentom je usklajena tudi Ustava Republike Slovenije, v kateri je med drugim zapisano, "da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere" (53. člen). Seveda pa je potrebno oblikovanje družinske politike postaviti ne le v pravni, temveč tudi v določen konceptualni okvir. V tem smislu je treba preseči trenutno obstoječe dejanje prioritete rezidualnemu modelu socialne politike, katerega funkcija je preprečevanje marginalizacije siromašnega prebivalstva, pa tudi industrijski model socialne politike, v katerem se socialna varnost zagotavlja prvenstveno aktivnemu delu populacije (zaposlenim) in vsaj dolgoročno stremeti k oblikovanju modela socialne politike, ki bo zagotavljal socialno varnost čim širšemu krogu ljudi in vplival na izboljšanje kvalitete življenja vseh ljudi. Uresničiti je treba tudi temeljna izhodišča socialne politike. Socialna politika ne bo mogla več temeljiti na polni zaposlenosti oziroma statusu regularne zaposlitve, prav tako pa tudi ne na družini, katere vzorec je zasnovan enkrat za vselej. V novem modelu socialne politike bi zato morala socialna varnost človeka temeljiti na statusu državljanstva in še dodatno na zaposlitvenem statusu. V njem pa bi se morala upoštevati tudi pluralnost družinskih oblik ljudi in njihovih potreb ter svoboda izbire med različnimi možnostmi. S pojmom politike v tem kontekstu razumemo strategijo in ukrepe, ki jih določen politični, administrativni sistem podvzema na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, na zakonodajnem, institucionalnem in ekonomsko-socialnem področju. Gre za vse iniciative oziroma akcijske programe izvršilnih in zakonodajnih oblasti. Družina predstavlja življenjsko skupnost staršev in otrok. Predstavlja primarni socialni prostor, ki daje optimalne možnosti za emocionalni in socialni razvoj otrok, obenem pa nosi tudi odgovornost za njihovo blaginjo. Poleg tega pa ima tudi pomembno vlogo pri ohranjanju kohezije družbe in kot pomembna proizvodna in potrošniška enota vpliva tudi na gospodarski razvoj družbe. S pojmom družinske politike torej označujemo celoto socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih, fiskalnih in drugih ukrepov, ki jih določen politično-administrativni sistem izvaja, da bi posredno ali neposredno vplival na življenjske pogoje družin oziroma njenih članov, njihov nastanek in razvoj. V širšem smislu pa pomeni družinska politika tudi vključitev družinske dimenzije v socialno, kulturno, ekonomsko, urbanistično, ekološko in druge politike, pri katerih je družina posredni subjekt posameznih ukrepov. V okviru družinske politike je treba te ukrepe spremljati, preučevati ter do določene mere tudi koordinirati.

Družinska politika se deli na eksplicitno in implicitno. Kadar država z določenim ukrepom poseže direktno v družino in vključuje ukrepe ter programe, govorimo o eksplicitni politiki. Za implicitno družinsko politiko pa je značilno, da ukrepa na večih različnih področjih, ki imajo posreden vpliv na družino (oblikovanje davčne politike, politike priseljevanja, zaposlovanja, izobraževanja (Kamerma n v Stiplošek 2007, 17). »Države, ki vodijo eksplicitno družinsko politiko so: Francija, skandinavske dežele, Madžarska, Češka, nekoliko manj Nemčija, Avstrija, Danska in Finska. Zavračajo pa jo Velika Britanija, Kanada, Izrael in Združene države Amerike« (Hantrais v Stiplošek 2007, 17).

3 SPLOŠNI PREGLED VLOGE, OBLIK IN RAZVITOSTI DNEVENGA OTROŠKEGA VARSTVA

3.1 Socialna vloga dnevnega otroškega varstva

Večina staršev, če ne kar vsi, ki imajo otroka vključenega v dnevno otroško varstvo, zagotovo opazijo pri svojem otroku drugačno vedenje kot so ga vajeni doma in se vprašajo: 'Le kje je to videl? Zagotovo se je naučil v vrtcu'. Kako vpliva dnevno otroško varstvo na razvoj otroka je zelo pomembno vprašanje, ki si ga postavljajo starši. Ker so otroci različni, se vsak odzove drugače. Pomembno je, da je program v vrtcih zasnovan tako, da ustreza raznolikim osebnostim, da ga pripravijo strokovnjaki s tega področja ter da so vzgojitelji v vrtcih usposobljeni, da opazijo otrokove probleme in jim znajo prisluhniti

Pri socializaciji otrok in njihovi sistematični pripravi za obvezno šolanje je predšolska vzgojno-varstvena dejavnost nenadomestljiva. Nepogrešljiva je tudi pri uresničevanju nacionalne demografske politike zaradi spodbujanja mladih družin pri načrtovanju rojstev. Predvsem je to pomembno v tistih evropskih državah, kjer se je v zadnjem času naglo spremenila starostna sestava, saj se je prepolovilo število rojenih otrok, prebivalstvo pa se je postaralo (Lipužič 2002, 15).

Raziskave v sedemdesetih in osemdesetih letih (Marjanovič Umek 2002a), ki so bile primarno usmerjene na preučevanje vpliva vrtca na otrokov razvoj, kažejo na njegove pozitivne učinke na otrokov spoznavni, govorni in socialni razvoj. Skupne ugotovitve oz. poudarki različnih raziskav so: vsi otroci, gledano z razvojnega vidika, 'pridobijo' v vrtcu, še posebej pa tisti, katerih starši imajo nižjo izobrazbo in/ali manj spodbudno družinsko okolje; vzdolžno spremljanje otrok v daljših časovnih obdobjih kaže, da gre za dolgotrajne učinke predšolske vzgoje v vrtcu, ki pozitivno vplivajo na otrokov razvoj, uspešnost v šoli, integracijo v socialno okolje; obstajajo pa tudi pozitivne povezave med kakovostjo življenja v družini in pozitivnim vplivom vrtca na otrokov razvoj in učenje. Strokovnjaki, ki izvajajo raziskave in študije o učinku vrtca na otrokov razvoj, vse več pozornosti namenjajo kakovosti programov predšolske vzgoje (Marjanovič Umek 1995). Tako so v osemdesetih in devetdesetih letih raziskovalke in raziskovalci med različne dejavnike, ki vplivajo na otrokov razvoj, umestili prav kakovost vrtca kot institucije, saj njihove analize in empirični podatki kažejo, da ne gre za enotne vrtce in enotne predšolske izkušnje, ki bi kar same po sebi pozitivno ali negativno vplivale na otrokov razvoj, temveč so v ozadju številni subtilni dejavniki, vezani na kakovost življenja v vrtcu (Marjanovič Umek 2002a). L. Marjanovič Umek (2005) poudarja, da je izmerjeni učinek vrtca na otrokov razvoj in učenje, ne glede na to, pri kateri starosti se je otrok vključil v vrtec, lahko močno izkrivljen, če ne poznamo kakovosti vrtca, tako na strukturni kot procesni ravni (Lešnik in Marjanovič Umek 2005, 111-112).

Veliko študij o pozitivnih učinkih vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu je bilo narejenih tudi v tujini. Na Švedskem so tako v začetku devetdesetih naredili eno izmed prvih dolgoročnih študij na področju zgodnjih otroških dejavnosti. Na osnovi preučevanja otrok iz 128 družin iz nižjega in srednjega razreda v dveh največjih švedskih mestih, so ugotavljali da imata predšolska vzgoja in varstvo vpliv na izboljšanje šolskega nastopa pri otroku starosti 13 let. Direktor študije Bengt-Erik Andersson je ugotovil, da zgodnji vstop otroka v dnevno otroško varstvo vodi v kreativnega, družbeno samozavestnega, popularnega, odprtega in neodvisnega mladostnika. Tudi v Franciji so v študiji, kjer so preučevali več kot 20,000 predšolskih otrok ugotovili, da dlje časa ko otrok obiskuje dnevno otroško varstvo, bolj pozitivni rezultati so pri vseh ocenah v osnovni šoli. Pozitiven učinek je bil trajen – boljše biti odličen v petem razredu kot prvem – in še večji učinek se je poznal pri otrocih iz zapostavljenih domov. Podobne študije z enakimi rezultati so opravili tudi v Združenih narodih, Novi Zelandiji in Veliki Britaniji.

Obstajajo pa tudi raziskave, ki so dokazovale negativen učinek predšolske vzgoje pri otrocih, še posebej pri mlajših od treh let. V najzgodnejši študiji, ki so jo začeli leta 1991 v Združenih narodih v US National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) so preučevali izkušnje več kot 1,300 otrok v vrtcu in kasnejših učinkov. Študija je ugotovila, da so se otroci med seboj zelo malo razlikovali v zmožnostih in obnašanju, tako negativno kot pozitivno. Na koncu so ugotovili, da več časa, ko otrok preživi v dnevnem otroškem varstvu od rojstva do 4. leta, bolj ga odrasli nadzorujejo in tako se manj razume z drugimi vrstniki, postane bolj odločen, neubogljiv in agresiven. Prva večja evropska dolgoročna študija se je začela leta 1997 v Veliki Britaniji s preučevanjem napredka 3,000 otrok od 3. do 7. leta. Končno poročilo – Effective Provision of Pre-school Education – je navedlo, da je študija ugotovila, da predšolska vzgoja pri tri- in štiriletnikih izboljšuje tako kognitivne kot socialne veščine, vendar pa so opazili, da je visoka stopnja skupinskih varstev pred tretjim letom (in še posebej pred drugim letom) povezana z višjo stopnjo antisocialnega vedenja pri triletnikih. Tako obstaja kar širši konsenz, da ima otroško varstvo, ki se začne prezgodaj in traja predolgo, škodljive posledice pri otrocih. (UNICEF 2008).

Sicer pa je tako vsak otrok oseba zase in naloga vseh staršev je, da spremljajo otrokov razvoj in se tako sami odločijo, kakšna oblika varstva je za njihovega otroka najprimernejša.

Kurikulum v slovenskih vrtcih

Kurikulum je nacionalni dokument in predstavlja na eni strani tradicijo slovenskih vrtcev, na drugi strani pa nadgrajuje dosedanje delo v vrtcih. Poleg trga predstavlja strokovno podlago za neposredno delo v vrtcu in je kot tak nadomestil *Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok*.

»V *Kurikulu za vrtce* so predstavljeni cilji in iz njih izpeljana načela, temeljna védenja o razvoju otroka in učenju v predšolskem obdobju ter globalni cilji in iz njih izpeljani cilji na posameznih področjih, predlagani primeri vsebin in dejavnosti na posameznih področjih pa ta področja med seboj povežejo in jih postavijo v kontekst dnevnega življenja otrok v vrtcu« (Lešnik in Marjanovič Umek 2005, 113).

Pojem kurikulum v vrtcu je vpeljan zato, ker je širši in celovitejši od pojma program in s seboj nosi tudi premik od tradicionalnega poudarka na vsebinah oz. snovi k poudarku na sam proces predšolske vzgoje, na celoto interakcij in izkušenj, iz katerih se otrok v vrtcu uči. Tako kurikulum vključuje tudi številne pogoje in ovire, ki omogočajo in onemogočajo uresničevanje zapisanega kurikula kot tudi široko polje t. i. prikritega kurikula. [...] Ob zapisanem *Kurikulu za vrtce*, ki pomeni strokovno podlago za delo v vrtcih, je za doseganje ustrezne ravni kakovosti predšolske vzgoje v vrtcih enako pomembna izpeljava v prakso oz. t. i. izvedbeni kurikulum. Praktična izpeljava zapisanih ciljev kurikula (izvedbeni kurikulum) lahko s svojo življenjskostjo, vpetostjo v socialni kontekst, z aktualnostjo, izbiro različnih metod in načinov dela, ki se naslanjajo na temeljna vedenja o otrokovem razvoju in poznavanje načel uresničevanja ciljev *Kurikula za vrtce*, pomembno prispeva k širšemu razumevanju predšolske vzgoje v vrtcu, njeni povezavi z družino, ostalimi ravnmi vzgoje in izobraževanja, drugimi strokovnimi institucijami ter lokalno skupnostjo (Področna kurikularna komisija za vrtce 1999, 3-4).

Cilji vzgoje v vrtcih (po Kreku 1995, 49):

Splošni cilj vzgoje v javnih vrtcih je spodbujanje različnih področij razvoja v skladu z zakonitostmi razvojnega obdobja ter značilnostmi posameznega otroka in omogočanje razvoja njegovih posebnih sposobnosti in spretnosti.

Cilji predšolske vzgoje so:

- razvijanje sposobnosti razumevanja in sprejemanja sebe in drugih,
- razvijanje sposobnosti za dogovarjanje, upoštevanje različnosti in sodelovanje v skupinah,
- razvijanje sposobnosti prepoznavanja čustev in spodbujanje čustvenega doživljanja in izražanja,

- negovanje radovednosti, raziskovalnega duha, domišljije in intuicije ter razvijanje neodvisnega mišljenja,
- spodbujanje jezikovnega razvoja za učinkovito in ustvarjalno uporabo govora, kasneje pa tudi branja in pisanja,
- spodbujanje umetniškega doživljanja in izražanja,
- spodbujanje gibalnih sposobnosti in spretnosti,
- posredovanje znanj različnih področij znanosti in iz vsakodnevnega življenja,
- razvijanje samostojnosti pri higienskih navadah in pri skrbi za zdravje.

Načela (po Kreku 1995, 48-49):

1. Načelo demokratičnosti in pluralizma:

Država mora vsem staršem zagotoviti možnost, da svoje otroke vključijo v enega od programov predšolske vzgoje v javnih vrtcih. Starši imajo pravico za otroka izbrati program, ki je v skladu z njihovimi in otrokovimi interesi in potrebami.

2. Načelo avtonomnosti, strokovnosti in odgovornosti:

Načelo avtonomnosti omogoča svobodo v izbiri vsebin in načinov vzgojnega dela s predšolskim otroki. Pogoj za avtonomnost je strokovna usposobljenost in ozaveščenost delavcev v vrtcih. Odgovornost pomeni strokovnost in etičnost pri delu ob upoštevanju pravic otrok in staršev.

3. Načelo enakih možnosti, upoštevanja različnosti med otroki in priznanja pravice do izbire in drugačnosti

Vsem otrokom je treba zagotoviti možnosti za optimalen razvoj in pri tem upoštevati značilnosti starostnega obdobja, individualne razlike, ki so povezane z različno hitrostjo razvoja in značilnostmi otrokovega družinskega okolja.

4. Načelo ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja:

Javni vrtec z ustvarjanjem možnosti za različne dejavnosti otrok prispeva k njegovemu telesnemu in duševnemu razvoju.

5. Načelo sodelovanja z okoljem

Vrtec pri načrtovanju dela upošteva značilnosti okolja, svojo ponudbo pa dopolnjuje in bogati s sodelovanjem z institucijami in posamezniki iz tega okolja.

Oblikovanje oddelkov (po Kreku 1995, 53):

Z vidika razvojnih značilnosti predšolskih otrok je smiselna členitev na dve starostni obdobji:

- od 1. do 3. leta,
- od 3. do 6 leta.

Otrok od prvega do tretjega leta starosti

Gre za občutljivo in intenzivno obdobje z vidika telesnega in psihičnega razvoja, obdobje integracije psihičnih funkcij. V tem starostnem obdobju je otrokovo učenje in pridobivanje novih izkušenj vezano na zaznavanje in gibanje. Ob manipulaciji z različnimi predmeti in prvih simbolnih aktivnostih razvija otrok predpojmovne strukture, hitro pa se razvija tudi govorno. Na področju socialno-emocionalnega razvoja prehaja otrok iz obdobja popolne odvisnosti do relativne neodvisnosti, oblikuje podobo o sebi.

Otrok od tretjega do šestega leta starosti

To obdobje je kakovostno nova razvojna stopnja. Posebej velja poudariti potrebo po sodelovanju z vrstniki, komunikaciji, močnemu čustvenemu doživljanju. Opazna je nova kvaliteta v mišljenju in socialnem spoznavanju.

3.2 Oblike dnevnega otroškega varstva in razvitost po svetu

»Po oceni Unesca je na svetu v različnih oblikah predšolske vzgoje le približno 30 odstotkov otrok, starih od tretjega leta do vpisa v osnovno šolo. Področje predšolske vzgoje se razvija prepočasi, ja pa med zagovorniki privatizacije in vzgoje najbolj izpostavljeno« (Lipužič 2002, 15).

Po Lipužiču (2002, 16-17) imamo v državah Evropske unije naslednje organizacijske oblike predšolske vzgoje:

otroške jasli so namenjene večinoma otrokom do dveh let, običajno sprejemajo mlajše od 12 mesecev in izjemoma do tretjega leta;

mešane starostne skupine za otroke od treh let (in mlajših) do začetka šolske obveznosti, ponekod je v takšnih ustanovah tudi varstvo učencev nižjih razredov osnovnih (primarnih) šol po končanem pouku;

dnevno varstvo v družinah, kjer skrbe za posamezne otroke ali manjše skupine. Organizirano je doma z varuškami, kot sestavni del vzgojno-varstvene mreže, ali povsem samostojno;

organizirano družinsko dnevno varstvo z varuškami: za delo jih plačuje ustrezna javna služba, ki jim tudi pomaga;

lastno družinsko varstvo doma pri otroku: opravlja ga plačana varuška, ki živi pri otrokovi družini ali prihaja dnevno na delo;

igralne skupine zunaj šolskega sistema: otroci od dveh let do začetka šolske obveznosti so večinoma v varstvu manj kot deset ur na teden;

otroški vrtci (niso organizacijsko v sestavi primarnega šolanja) z varstvom otrok v skupinah od drugega leta do začetka šolske obveznosti. Otroci so navadno v vrtcu več kot 20 ur na teden, starši prispevajo del stroškov;

predprimarna vzgoja je sestavni del šolskega sistema in je za starše brezplačna. Organizirana je za otroke od tretjega leta do začetka šolske obveznosti, v posameznih primerih sprejmejo tudi dveletne otroke;

varstvo zunaj pouka organizirajo v šolah ali centrih, ločenih od šol, pred poukom ali po njem (za otroke v predprimarnem ter primarnem šolanju) in v času šolskih počitnic.

V Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (Krek 1995, 51) pa je zapisano, da je eno od načel zasnove javnih vrtcev zagotoviti staršem možnost izbire oblike in načina vzgajanja njihovega otroka. To naj bi jim omogočila pestrejša ponudba programov in možnost izbire med javnim in zasebnim vrtcem.

Raznolikost javnih in zasebnih predšolskih institucij je vsako leto večja. Tako imamo že znotraj iste države ogromno različnih oblik dnevnega otroškega varstva. Do razlik prihaja zaradi dvojne funkcije predšolskih institucij (zagotavljanja varstva otrok zaposlenih staršev in pretežno vzgojne vloge), posledice pa se kažejo v različnem trajanju programov in starosti vključenih otrok. Pri nekaterih je poudarek na celodnevni oskrbi oziroma varstvu, druge omogočajo krajše programe po nekaj ur na teden, spet tretje so v večini držav obvezne in pripravljajo otroke od četrtega leta dalje na obvezno osnovno šolo (glej Krek 1995: 52). Takšna različnost tipov institucij jasno kaže, da je težko poenotiti kriterije za opredelitev programov, ki jih izvajajo v vrtcih. »Zato v zasnovi javnih vrtcev program pojmuje kot organizacijo življenja in dela v vrtcih

glede na čas, trajanje, prostor ter ciljne skupine otrok in odraslih« (Krek 1995: 52). Programi se glede na trajanje delijo na dnevne, ki trajajo od 6 do 9 ur, izvajajo pa se dopoldne, popoldne ali izmenično; ter na poldnevne, ki trajajo od 4 do 6 ur. »Programi so namenjeni predšolskim otrokom od zaključka porodniškega dopusta staršev do vstopa v šolo. Posebne ciljne skupine pa so: otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, nadarjeni otroci, otroci iz socialno-kulturno prikrajšanih družin, otroci manjšin in etničnih skupin, otroci v bolnišnicah in otroci, katerih starši so na začasnem delu v tujini« (Krek 1995, 53).

Predšolska vzgoja je torej večinoma organizirana za otroke pred vstopom v obvezno osnovno (primarno) izobraževanje kot sestavni del šolskega sistema ali pa je zunaj njega, kot prva stopnja po Mednarodni standardni klasifikaciji izobraževanja (ISCED)⁵. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj – OECD⁶ pojmuje organizirano predšolsko dejavnost kot vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu. Meni, da je nepogrešljiva za čustveni, intelektualni in socialni razvoj otrok. V nekaterih državah predšolska vzgoja temelji na praktičnih oblikah dela, usmerjenih k poučevanju veščin, drugje pa bolj poudarjajo vzgojo in igro. Ponekod ja težišče na varstvu, drugod pa je temeljni cilj elementarna vzgoja in izobraževanje. Tretji vrednotijo predšolsko vzgojo kot spoj obojega, ko naj igra podpira učni proces, vsem pa je bolj ali manj skupen cilj socializacija otrok. Razmerje med formalnim učenjem, učenjem z igro in igro za zabavo v predšolski vzgojno-varstveni dejavnosti je v programih držav precej različno. V nekaterih ima predšolska vzgoja formalno določen program z opredeljenimi cilji, v drugih pa le naznačene smernice (Lipuzič 2002, 17).

Znotraj Evrope je 77% otrok v različnih oblikah dnevnega otroškega varstva. V podsaharski Afriki pa je takšnih otrok le 9%. Te številke nam povedo, da so med državami velike razlike v deležu otrok zajetih v predšolsko vzgojo. »V industrijsko razvitih državah je skoraj 70% otrok zagotovljena predšolska vzgoja, v nerazvitem svetu pa le nekaj več kot 10%« (Lipuzič 2002, 18).

⁵ Po mednarodni klasifikaciji izobraževalnih standardov (ISCED), ki velja od šolskega leta 1997/1998 se uporablja naslednja klasifikacija: ISCED₀ – predšolska stopnja; ISCED₁ – primarno izobraževanje; ISCED₂ – nižje sekundarno izobraževanje; ISCED₃ – višje sekundarno izobraževanje; ISCED₄ – posekundarno izobraževanje; ISCED₅ – univerzitetno in ne-univerzitetno terciarno izobraževanje (Lipuzič 2002, 17).

⁶ OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development že od leta 1961 deluje v Parizu in združuje vlade držav, ki so naklonjene demokraciji in tržni ekonomiji po celem svetu. Danes je včlanjenih 30 držav in letno izdajo tudi po 250 publikacij.

4 PRIMERJAVA MED JAVNIM IN ZASEBNIM DNEVNIM OTROŠKIM VARSTVOM

V večini držav OECD so na voljo tako zasebne kot javne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu. Vendar se nekatere vlade bolj nagibajo k brezplačnim ali subvencioniranim storitvam, ki so vodene neposredno s strani vlade oziroma z vlado povezanimi ponudniki, druge pa favorizirajo zasebne ponudnike teh storitev, ki so subvencionirane ali neposredno iz strani vlade ali pa z vavčerji oz. davki, da omogočijo staršem vpis otrok v zasebni vrtec.

V veliko OECD državah, je neprofitni sektor tudi glavni ponudnik dnevnega otroškega varstva in v veliko primerih se s tem promovira vpletenost in investiranje skupnosti oz. občin. Očitno je zelo pomembno, da so takšne storitve močno povezane s kvaliteto standardov, ki jih določi vlada; ampak pri teh pogojih, ostaja neprofitni sektor kritičen pri naraščanju dostopnosti, možnosti izbire in kvaliteti oskrbe teh storitev.

Obstajajo tudi močni argumenti za partnerstvo med zasebnimi podjetji, ki skrbijo za oskrbo storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu. S tem se namreč proizvaja tekmovalnost, spodbuja inovativnost, zmanjšuje birokracijo, širi možnost izbire staršem, privlači investitorje in zmanjšuje stroške davkoplačevalcem. Zasebni ponudniki so prav tako hitrejši pri začenjanju teh storitev in se bolje odzivajo na želje staršev. Načeloma so zasebni ponudniki tudi bolj prilagodljivi na več vrst subvencij. Zasebne ponudnike z licenco se prav tako lahko nadzoruje, da se zagotovi ustreznost s standardi za dostop, kvaliteto, usposabljanjem in razmerjem med vzgojiteljem in otroki (npr. za zasebnega ponudnika je pogojeno, da je dostopen vsem otrokom iz določenega geografskega okolja, vključno tistim s posebnimi potrebami). Ključno pa je tudi, da so starši bolj sposobni se odločiti kaj je najboljša za njihovega otroka, kot vlada.

Zaradi vseh teh razlogov, se je kultura javno-zasebnega partnerstva razširila v veliko OECD državah in ogromno zasebni ponudnikov nudi kvalitetne storitve.

Obstajajo pa tudi razlogi proti zasebnim ponudnikom. Dosledno nadzorovanje in uveljavljanje standardov je lahko zelo drago in nezanesljivo. Nekateri zasebni ponudniki namenoma zmanjšajo manj vidne izdatke kot so usposabljanje, plače in pogoje za delo. In s tem je menjava zaposlenih v profitnih storitvah višja (dejstvo je, da je s strani otroka takšno varstvo nestabilno). Nadalje, kar je ponujeno s strani zasebnega

ponudnika ni potrošniški produkt, vendar edina možnost v življenju otroka, da prestane to kritično fazo kognitivnega, čustvenega in socialnega razvoja.

To pripelje do dveh določenih problemov, obeh povezanih z informacijo, ki je na voljo stranki. Prvo je, da kvaliteta storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu ni vedno očitna staršem – to je lahko zaradi pomanjkanja znanja staršev, kaj sploh zadeva kvaliteto ali pa ponudniki neustrezno govorijo o kvaliteti storitev, ki jo ponujajo. Ta problem 'nepopolne komunikacije' se nanaša na vse prenosnike na tržišču in odgovornost je na strani strank, da ostajajo informirani in se pravilno odločijo. Tu pa pride do druge nevarnosti; slaba kvaliteta teh storitev ni produkt, ki ga lahko vrnemo, popravimo ali zamenjamo. Lahko traja več let, da se opazi pomanjkanje kvalitete; vzrok lahko nikoli ne postane očitno; in posledice niso nujno vidne samo na otroku, pač pa na družbi kot celoti.

Nobena od omenjenih strategij torej ni popolna. Edina očitna in skupna zahteva, ne glede ali gre za določeno ali univerzalno, državno vodeno ali zasebno storitev je, da mora družba subvencionirati, nadzorovati in podpirati potrebne storitve na pravi ravni kvalitete in dosegljive vsem, s prioriteto na otrocih.

Gledano na celoto, torej obstajajo močni argumenti za javno politiko in javno financiranje raznolikih, vendar univerzalno dostopnih storitev ponujenih s strani vlade. To je obširna strategija, ki so jo posvojile mnoge OECD vlade v odgovor izobraževalnim potrebam starejših otrok in v principu ni razloga, da bi spodbujali drugačno strategijo za storitve v zgodnjem otroštvu.

Kljub vsemu, javno financirane in univerzalne storitve niso rešitev in same po sebi ne garantirajo ne pravične dostopnosti in ne visoke kvalitete. Napredovanje k tem ključnim ciljem mora biti stalno ocenjevano in nadzorovano, ne glede na strategijo (UNICEF 2008).

Privatizacijski procesi so bili v osemdesetih in devetdesetih letih najizrazitejši v predšolski vzgoji. Vendar teh trendov ni mogoče posploševati, saj so razmere v posameznih državah, pa tudi širše, zelo različne. V svetu se je delež zasebnih predšolskih ustanov v petnajstletnem obdobju (1980-1995) povečal s 35 na 41 odstotkov. Privatizacija se je najbolj razširila v Afriki (od 37 odstotkov na 50) in Aziji (od 39 na 52), manj pa v razvitem svetu: V Evropi od 14,3 na 16,8 in v Severni Ameriki od 43 na 48 odstotkov, v Južni Ameriki in tihomorskem območju pa se je celo zmanjšala. Tako kot na drugih vzgojno-izobraževalnih področjih, tudi v predšolski vzgoji jasne meje med javnim in zasebnim ni mogoče zmeraj določiti, saj so marsikje ustanovitelji otroških vrtcev države in občine, dejansko pa se večinoma financirajo s prispevki ali oskrbninami staršev. Na Nizozemskem, na primer, v šolskem sistemu ne razlikujejo tako izrazito med javnimi in zasebnimi ustanovitelji. Če

želi skupina staršev odpreti vrtec ali šolo, ki omogoča vzgojo na verski podlagi ali drugačni pedagoški filozofiji, jo lahko ustanovi, seveda pa morajo ustanovitelji upoštevati, da število vpisanih ne sme biti manjše od predpisanega. Vse vzgojno-izobraževalne ustanove dobivajo denarno pomoč na podlagi enakih pravic in obveznosti ter števila vpisanih otrok. Po Unescovih merilih je privatna šola tista, ki jo upravljajo zasebniki, četudi dobivajo državno subvencijo iz javnega proračuna (Lipušič 2002, 16).

Razmerje med javnimi in zasebnimi vrtci v Evropski uniji je zelo različno. Najpogosteje se ureja vrtce glede na starostna obdobja. Za prvo starostno obdobje (do otrokovega 3. leta starosti) je na voljo velik del zasebnih vrtcev. Medtem, ko je za drugo starostno obdobje (od treh let do vstopa v šolo) v večini primerov ustanovitelj občina. Ustanovitelji zasebnih vrtcev so različni. Velikokrat gre za lokalne in cerkvene skupnosti, dobrodelne organizacije, skupine staršev, posameznike. Če so ti zasebni vrtci državno subvencionirani, se morajo podrežati državnim zakonodajam (glej Krek 1995, 246), so pa svobodni glede religioznih, političnih in didaktičnih vidikov. Vendar obstajajo tudi pomanjkljivosti pri podeljevanju koncesij. »[...] prva od teh je, da pogoji, kdaj se razpiše koncesija in komu se jo podeli, niso jasni. Tako se lahko zgodi, da bi starši želeli vpisati otroka v vrtec z drugačnim programom, država pa koncesije za določeno vrsto programa ne razpiše« (Krek 1995, 246). Druga težava je, da ko zasebni vrtec pridobi licenco in zaprosi za koncesijo, to praktično pomeni podvojitve programa javnih vrtcev. Kar seveda preprečuje tisto raznolikost, s katero zasebni sektor v predšolsko vzgojo prinaša možnost večje izbire. »Zasebni vrtci naj bi omogočili zasebno iniciativo posameznikom in skupinam posameznikov, koncesija pa pomeni iniciativo države. Država ugotovi interes za določen program in izvajanje le tega ponudi zasebnemu izvajalcu« (Krek 1995, 247). Jasno ureditev položaja zasebnih vrtcev zapovedujejo mednarodni sporazumi (glej Krek 1995, 247), ki državo zavezujejo, da staršem zagotavlja izbiro oblike vzgajanja otroka. »Odločitve mednarodnih sodišč pričajo, da konvencije držav sicer ne zavezujejo k finančni podpori zasebne predšolske vzgoje v vrtcih, vendar morajo pravni sistemi držav dopuščati zasebno pobudo na področju predšolske vzgoje in možnost, da starši za svoje otroke izberejo zasebni vrtec« (Krek 1995, 248).

Pomembno je, da se pri ustanavljanju zasebnih vrtcev upoštevajo naslednja načela (po Kreku 1995, 248-249):

1. Načelo postopnosti

Tradicije zasebnih vrtcev pri nas ni, zato naj zakon določi način ustanavljanja in uvajanja zasebnih vrtcev tako, da se ti uvajajo postopoma in ne na škodo javnih vrtcev. Postopen razvoj zasebnih vrtcev je v interesu tako staršev kot ustanoviteljev.

2. Načelo združevanja tujih izkušenj in specifičnosti predšolske vzgoje v naši državi

Upoštevati je treba mnenja vseh zainteresiranih strani, vendar pa je zaradi različnih, celo nasprotnih izhodišč pri uvajanju zasebnega šolstva, ki jih poznamo v tujini, nujno iskanje sprejemljivih rešitev, ki niso odvisne od političnih poseganj v šolsko polje.

3. Načelo povezovanja nadzora in sofinanciranja

Sofinanciranje države naj omogoči nastajanje in delovanje zasebnih vrtcev, vendar je v začetni fazi potrebna dokaj natančna zakonska regulacija o sofinanciranju države in njenem vplivu na zasebne vrtce.

4. Načelo avtonomnosti in strokovnosti

Vrtec je avtonomen pri izbiri vsebin in metod dela, hkrati pa mora zagotavljati strokovnost.

5. Načelo pravice posameznika do pravice do drugačnosti

Pravica posameznika do drugačnosti je eden od razlogov za obstoj zasebnih vrtcev, ki staršem med drugim omogočajo, da za svoje otroke izberejo vzgojo v skladu s svojimi prepričanji.

6. Načelo izbirnosti, poglobljenosti in večje kvalitete razvoja določenega vidika.

Načela omogočajo večjo ponudbo različnih kurikulov in programov.

7. Načelo razvidnosti

Vrtec mora staršem predstaviti program svojega dela.

8. Načelo ekonomičnosti

Prednost pri financiranju ima vrtec, ki bogati in dopolnjuje javno ponudbo.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS (Krek 1995) je nastala kar 14 let nazaj. Zato se načela nanašajo na prihodnjik, torej kaj moramo upoštevati v sami zakonodaji, ki bo urejala ustanavljanje zasebnih vrtcev. V tem času so se zasebni vrtci v Sloveniji precej razvili. Državni zbor RS je 6. februarja 1996 sprejel *Zakon o organizaciji in*

financiranju vzgoje in izobraževanja, kjer je dana pravna osnova za ustanavljanje zasebnih vrtcev. Zasebni vrtec lahko ustanovijo domače in tuje pravne ali fizične osebe (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 40. čl.). Vzgojno delo v zasebnem vrtcu praviloma opravljajo vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev, manj je svetovalnih delavcev. Vsi zaposleni na takšnem delovnem mestu morajo izpolnjevati predpisane izobrazbene pogoje in imeti opravljen strokovni izpit na področju vzgoje in izobraževanja. Zasebni vrtec mora v postopku vpisa v razvid izkazati ustreznost prostorov, ki morajo biti namenjeni predšolski vzgoji (veljajo enaki pogoji kot za javni vrtec – *Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca*). Priložena mora biti tudi izjava, da bodo do pričetka izvajanja dejavnosti vsi strokovni delavci imeli predpisano izobrazbo. V aktu o ustanovitvi mora biti tudi razvidno kakšen program predšolske vzgoje bo zasebni vrtec izvajal. Lahko se odloči, da bo program izvajal po Kurikulumu za vrtce ali pa da bo izvajal svoj program oz. program po posebnih pedagoških načelih. Svoj program mora predložiti Strokovnemu svetu RS za splošno izobraževanje v obravnavo, kjer le ta izda mnenje o programu. Če je mnenje pozitivno, sme zasebni vrtec program izvajati (Zakon o vrtcih, 13. čl.). Če bo zasebni vrtec izvajal program po posebnih pedagoških načelih (Steiner, Waldorfska pedagogika, Montessori pedagogika itd.), mora za izdajo pozitivnega mnenja na Strokovnem svetu predložiti potrdilo o ustreznosti programa s strani mednarodnega združenja. Pojavljajo pa se tudi zainteresirani izvajalci, ki želijo izvajati že potrjene programe, katerih pa ni mogoče izvajati brez izrecnega dovoljenja in pristanka ustanovitelja zasebnega vrtca, ki je program pripravil in pridobil pozitivno mnenje Strokovnega sveta RS, ker bi to pomenilo poseganje v intelektualno lastnino hkrati pa tudi nepreglednost in nepovezanost zasebnih vrtcev, ki delujejo na podlagi posebnih pedagoških načel s strani mednarodnih združenj. Če se kažejo potrebe v zvezi s predšolsko vzgojo, lahko občina zasebnemu vrtcu podeli koncesijo. Podelitev koncesije (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 73. - 77. čl.) pomeni, da opravlja zasebni vrtec javno službo in ima enak program kot javni vrtec, s posebno pogodbo o koncesiji pa se opredeli obseg sredstev, ki jih vrtcu zagotavlja občina. Zasebni vrtci, ki nimajo koncesije, lahko pridobijo pravico do financiranja iz proračunov občin vendar morajo izpolnjevati pogoje, ki jih določa 34. člen Zakona o vrtcih (Ministrstvo za šolstvo in šport 2009).

5 RAZLIČNE DRUŽINSKE POLITIKE IN OBLIKE DNEVNEGA OTROŠKEGA VARSTVA V SLOVENIJI IN IZBRANIH DRŽAVAH EU

Za primerjalno analizo sem si izbrala države različnih blaginjskih režimov, torej tudi z drugačno socialno oz. družinsko politiko. Tako bom poleg družinske politike in oblik dnevnega otroškega varstva v Sloveniji, v tem poglavju to na kratko opisala tudi na primeru Švedske, Anglije, Italije, Nemčije in Poljske. Iz različnih raziskav, analiz, statističnih podatkov, poročil in zakonov bom primerjala nekaj osnovnih elementov družinske politike, na podlagi katerih bom lahko naredila povezavo z dnevnim otroškim varstvom. Ker je pri družinski politiki preveč področij, ki bi jih lahko primerjala, sem si za svojo analizo izbrala tiste, ki so po mojem mnenju najbolj relevantne in so nek pokazatelj tudi pri primerjavi z dnevnim otroškim varstvom. Tako sem se odločila, da bom poleg osnovnih značilnosti in razvoja, natančneje preverila porodniški dopust in dopust za nego otroka ter posebne pomoči, ki jih država nudi družinam. Na področju dnevnega otroškega varstva, pa me najbolj zanima pristop države do storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu (ECCE – Early Child Care and Education), oblike vzgojno varstvenih ustanov, delež javnih in zasebnih vrtcev, participacija otrok v vrtcih, ter financiranje le teh.

5.1 Slovenija

5.1.1 Družinska politika⁷

Porodniški dopust in dopust za nego otroka

Starševski dopust v Sloveniji zajema porodniški dopust (105 dni), očetovski dopust (90 dni), dopust za nego in varstvo otroka (260 dni, v nekaterih primerih več) ter posvojiteljski dopust (120 oz. 150 dni, odvisno od starosti otroka). Dopust za nego in varstvo otroka lahko starša koristita v obliki polne ali delne odsotnosti z dela. Del dopusta za nego in varstvo otroka (največ 75 dni) lahko starša tudi preneseta in izrabita do osmega leta starosti otroka. Do pred nekaj leti je bila Slovenija edina država, ki je staršem zagotavljala polno nadomestilo plače v enem letu (leta 2004 je bila taka ureditev sprejeta še v Estoniji). Mati mora nastopiti porodniški dopust 28 dni pred predvidenim datumom poroda, ki ga določi ginekolog. Če mati ne nastopi porodniškega

⁷ V poglavju 2.4 Družinska politika, sem na strani 22 že opisala družinsko politiko v Sloveniji z besedami zapisanimi v *Resoluciji o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji*.

dopusta 28 dni pred predvidenim datumom poroda, neizrabljenega dela ne more izrabiti po otrokovem rojstvu, razen če je porod nastopil pred predvidenim datumom. Če mati na dan poroda še ni nastopila porodniškega dopusta, ga nastopi z dnem rojstva otroka. Če to terjajo zdravstveni razlogi, napoti zdravnik žensko na bolniški dopust. Trajanje bolniške odsotnosti določi zdravnik oziroma zdravniška komisija in ni časovno omejeno, delodajalec pa na to nima vpliva. V času bolniškega dopusta ženska prejema bolniško nadomestilo v višini 90 odstotkov osnove plače. Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 koledarskih dni (ne glede na to, koliko otrok se rodi hkrati), pri čemer mora prvih 15 dni dopusta koristiti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti (sicer ta del očetovskega dopusta zapade), drugih 75 dni pa lahko izrabi najdlje do tretjega leta starosti otroka. Oče nima pravice do izrabe prvih 15 dni očetovskega dopusta, če koristi porodniški dopust. Pravico do očetovskega dopusta ima oče otroka in je neprenosljiva. Pravica je začela veljati postopno, in sicer od 1. 1. 2003 – 15 dni, od 1. 1. 2004 – 45 dni in od 1. 1. 2005 – 90 dni (Žaler 2007).

Po podatkih iz publikacije *Družinska politika v centralni in vzhodni Evropi – desetletje in pol od tranzicije* (Rostgaard 2004) Slovenija nudi samo 11 tednov nadomestila izgubljenega zaslužka za čas porodniškega dopusta za mati, vendar pa po drugi strani nudi kar 90 dni porodniškega dopusta in 260 dni dopusta za nego otroka, do katerega sta upravičena oba starša. Nobena druga država ni tako radodarna do očetov. Zakonsko porodniški dopust in dopust za nego otroka določajo Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja, Zakon o delovnih razmerjih.

Posebne pomoči družinam

V letu 1998 so socialni prejemki predstavljali 7,8% vseh dohodkov gospodinjstev z otroki, štiri leta kasneje pa se je ta številka zvišala na 8,8% (Leskošek 2007).

Otroški dodatek je denarna pomoč za otroka do starosti 18 let oz. 25 let, če se šola. Njegova višina je odvisna od družinskih prejemkov upravičencev in se poveča za 10% odstotkov, če otrok živi v enostarševski družini (glej Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009a).

Starševski dodatek je finančna pomoč staršem, ki po rojstvu otroka niso upravičeni do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta. Oče ima enake pravice kot mati, če mati zapusti otroka, je stalno ali začasno nesposobna za samostojno življenje in delo

(na podlagi zdravniškega mnenja) ali umre. Pravica traja 365 dni od rojstva otroka. Center za socialno delo prijavi upravičence do starševskega dodatka v pokojninsko in invalidsko zavarovanje (glej Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009a).

Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca. Namesto denarja je mogoče v enaki vrednosti izbrati opremo za novorojenca v obliki zavitka. Pomoč ob rojstvu otroka je znašala v letu 2008 od 01.07.2008 dalje 269,90 EUR in se usklajuje dvakrat letno (glej Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009a).

Dodatek za veliko družino je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oziroma 26 let, če se šolajo. Dodatek za družino s tremi otroki od 1. julija 2008 znaša 378,26 evrov, za družino s štirimi ali več otroki pa 461,29 evrov (glej Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009a).

Dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo je mesečni prejemek dokler trajajo razlogi oziroma do otrokovega 18. oziroma 26. leta starosti. Dodatek je denarni dodatek za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo in je namenjen kritju povečanih stroškov družine za nego in varstvo takega otroka. Pravica se uveljavlja na podlagi mnenja zdravniške komisije. Pravice do dodatka nimajo starši, katerih otrok je zaradi zdravljenja, usposabljanja, vzgoje ali izobraževanja v ustanovi, v kateri prejema celodnevno nego. Če eden od staršev umre, so otroci upravičeni prejemanju pokojnino do 15., 18. oziroma 25. leta (odvisno od tega, če se redno šolajo). Za invalidne otroke ni starostnih omejitev (Leskošek 2007).

5.1.2 Dnevno otroško varstvo

Predšolsko vzgojo v vrtcih v Sloveniji urejata dva zakona, in sicer *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* ter *Zakon o vrtcih*. Po *Zakonu o vrtcih* poteka predšolska vzgoja v dveh starostnih obdobjih. V prvo starostno obdobje sodijo otroci v starosti od enega do treh let in v drugo starostno obdobje otroci v starosti od treh let do vstopa v šolo. Število otrok v oddelku prvega starostnega obdobja ne sme presegati dvanajst otrok, v oddelku drugega starostnega obdobja pa dvaindvajset otrok. Starši imajo pravico do izbire med javnim in zasebnim vrtcem ter različnimi vzgojnimi programi. To pomeni, da lahko izberejo kateri koli vrtec v kateri koli občini in niso vezani na kraj svojega prebivališča. Ob sprejemu otroka v vrtec morajo starši priložiti potrdilo pediatra o zdravstvenem stanju otroka. Vpis otrok v vrtece poteka vse leto, vrtec pa lahko sprejme otroka, ko je dopolnil starost enega leta oz., ko je dopolnil starost

najmanj enajst mesecev. Lahko se zgodi, da je v vrtec vpisanih več otrok, kot je prostih mest. Takrat o sprejemu odloča posebna komisija. Sestavo komisije za sprejem otrok ter kriterije za sprejem otrok v vrtec določi občina ustanoviteljica na predlog sveta vrtca. Prednost pri sprejemu imajo otroci s posebnimi potrebami na podlagi odločbe pristojnega organa in otroci, za katere so starši priložili mnenje Centra za socialno delo. Po 3. členu *Pravilnika o plačilih staršev za programe v vrtcih* občina določi plačilo staršev na podlagi lestvice, ki starše razvršča v razrede, pri tem pa upošteva bruto mesečni dohodek na družinskega člana v primerjavi s povprečno bruto plačo na zaposlenega v Republiki Sloveniji in upošteva premoženje družine. V posameznem plačilnem razredu plačajo starši določen odstotek cene programa (največ 80 % cene programa, v katerega je vključen otrok). Starši lahko uveljavljajo znižano plačilo programa, ki se določi po lestvici. Ne glede na dohodek družine lahko lokalna skupnost v izjemnih primerih pri določitvi plačila upošteva tudi druga dejstva in okoliščine, ki odražajo dejanski položaj družine in določi višje oziroma nižje plačilo ter starše lahko tudi oprosti plačila vrtca. Starši, ki prejemajo denarno socialno pomoč po predpisih o socialnem varstvu, so oproščeni plačila. Po 4. členu *Pravilnika o plačilih staršev* starši v primeru, da je v vrtec vključen več kot en otrok iz družine, plačujejo za en razred nižje plačilo za starejše otroke, za mlajše otroke pa so plačila oproščeni. Določilo se ne uporablja, če je staršem določeno plačilo v višini prvega plačilnega razreda. Če se med letom spremeni število družinskih članov ali če pride do zaposlitve ali izgube zaposlitve enega izmed družinskih članov ali spremembe virov dohodkov ali do namestitve otroka v rejniško družino ali drugo obliko institucionalnega varstva, se plačilo določi na novo, pri tem se upošteva novo stanje oz. tekoče dohodke.

V Državnih poročilih o izobraževalnih sistemih v Evropi in obstoječih reformah – Slovenija, marec 2008 (Eurydice 2008c) je zapisano, da je v šolskem letu 2006/07 vrtec obiskovalo 58.127 otrok (od tega 27.141 do starosti treh let in 30.986 starejših od treh let). V primerjavi z letom poprej, je vključenost otrok narasla za 1,7 % (od tega 9% za prvo starostno skupino). Odstotek otrok vpisanih v predšolsko vzgojo pri isti starosti populacije, je iz 61,4% v letu 2004/05 narasel na 64,8% v letu 2006/07 (81,1% v drugi starostni skupini po ISCED 0⁸).

Tabela 5.1: Otroci vključeni v vrtce po dopoljenih letih starosti in spolu v Sloveniji, leto 2007/2008

Starost (leta)	Skupaj	Deklice	Dečki
----------------	--------	---------	-------

⁸ Glej Opombo 5, na strani 31.

Skupaj	61.359	29.315	32.044
1 leto	6.361	3.060	3.301
2 leti	10.113	4.764	5.349
3 leta	13.571	6.635	6.936
4 leta	14.523	6.900	7.623
5 let	16.012	7.677	8.335
6 let ali več	779	279	500

Vir: Statistični urad RS (2008b).

Delež otrok, vključenih v vrtce se iz leta v leto povečuje. V šolskem letu 2007/2008 je tako bilo v predšolsko vzgojo in izobraževanje v vrtcih vključenih 61.359 otrok, kar je predstavljalo 68% vseh otrok ustrežne starosti. Kar tretjina staršev, ki imajo otroka starega eno leto, se odloči, da vzgojo in izobraževanje svojega otroka zaupa vrtcu. Polovica se za ta korak odloči, ko otrok dopolni tri leta, pri starosti pet let pa je v vrtce vključenih že 90% otrok. Izračun temelji na dan 30.6.2007 (Statistični urad RS 2008b).

Javne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

V Sloveniji je v lanskem letu delovalo 787 javnih vrtcev. Od tega ima največ vrtcev prestolnica, saj jih je kar 23 (Statistični urad RS 2008b).

V *Zakonu o vrtcu* je zapisano, da se programi predšolske vzgoje financirajo iz javnih sredstev, sredstev ustanovitelja, plačil staršev ter donacij in drugih virov. Iz proračuna lokalne skupnosti se za razliko med ceno programov in plačilom staršev zagotavljajo sredstva za plače in prejemke ter davke in prispevke za zaposlene v vrtcih in za materialne stroške v skladu z normativi in standardi. Lokalna skupnost zagotavlja tudi sredstva za otroke, katerih starši imajo na njenem območju začasno prebivališče, če je vsaj eden od staršev zavezanec za dohodnino v Republiki Sloveniji. V proračunu lokalne skupnosti se zagotavljajo tudi sredstva za investicijsko vzdrževanje in sredstva za investicije v nepremičnine in opremo javnih vrtcev, lahko pa tudi vrtcev s koncesijo. Osnova za plačilo staršev je cena programa, v katerega je otrok vključen. Cena programa obsega stroške vzgoje, varstva in prehrane otroka v vrtcu in ne vsebuje sredstev za investicije in investicijsko vzdrževanje. Osnova za plačilo staršev otrok s posebnimi potrebami je cena programa za druge enako stare otroke. Osnova za plačilo staršev otrok, ki so vključeni v oddelke vrtcev na območjih s posebnimi razvojnimi problemi, je cena enakega programa, ki velja v vrtcu na območju občine oziroma povprečna cena enakih programov, ki veljajo v vrtcih na območju občine.

Tabela 5.2: Vključenost otrok v vrtnice po izvajalcu predšolske vzgoje in starostnih obdobjih v Sloveniji, šolsko leto 2007/2008

	Število vrtcev	Število oddelkov	Otroci		
			skupaj	1. starostno obdobje	2. starostno obdobje
Skupaj	811	3.644	61.359	16.474	44.885
Javni vrtci	787	3.570	60.148	16.116	44.032
Zasebni vrtci	24	74	1.211	358	853

Vir: Statistični urad RS (2008b).

Zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

V Sloveniji so zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu še vedno precej v manjšini, čeprav se vsako leto število veča. Leta 2007 je tako bilo v Sloveniji 24 zasebnih vrtcev, od tega 6 v Ljubljani (Statistični urad RS 2008b).

Zasebnim vrtcem pripadajo sredstva iz proračuna lokalne skupnosti, če izpolnjujejo naslednje pogoje: če izvajajo najmanj poldnevni program, če imajo vključenih najmanj za dva oddelka predšolskih otrok, če imajo zaposlene oziroma drugače zagotovljene vzgojitelje in pomočnike vzgojiteljev za izvedbo programa v skladu z zakonom in drugimi predpisi in če so dostopni vsem otrokom. Osnova za izračun obveznosti lokalne skupnosti za posameznega otroka, vključenega v zasebni vrtec, je cena istovrstnega programa javnega vrtca na območju lokalne skupnosti, zmanjšana za znesek, ki bi ga starši plačali za otroka, če bi bil otrok vključen v javni vrtec. Zasebnemu vrtcu pripada za posameznega otroka 85% teh sredstev. V primeru, da na območju lokalne skupnosti ni javnega vrtca, se obseg sredstev iz tega člena izračuna na podlagi povprečnih kazalcev, ki veljajo za območje Republike Slovenije in jih pred začetkom šolskega leta objavi ministrstvo, pristojno za predšolsko vzgojo. O izpolnjevanju pogojev odloča ministrstvo, pristojno za predšolsko vzgojo, financiranje in obveznosti zasebnega vrtca pa se podrobneje uredijo s pogodbo (Zakon o vrtcih).

Tabela 5.3: Število otrok v zasebnih vrtcih in število zasebnih vrtcev po občinah v Sloveniji, leto 2007

Kraj	Vrtci	Otroci
SLOVENIJA	24	1211
Ljubljana	6	195
Domžale	2	155
Maribor	2	87
Novo mesto	2	78
Vrhnik	1	116
Cerklje na Gorenjskem	1	111
Kamnik	1	80
Logatec	1	70
Murska Sobota	1	57

Celje	1	56
Škofja Loka	1	44
Železniki	1	44
Žiri	1	42
Slovenska Bistrica	1	32
Škofljica	1	25
Kranj	1	19

Vir: Statistični urad RS (2008b).

5.2 Švedska

5.2.1 Družinska politika

Tekom preteklih 50 let je Švedska razvila javno financirano socialno blaginjsko politiko, katera zagotavlja posameznikom in družinam podporo na različne načine. Javno socialno in zdravstveno zavarovanje, zastonj izobraževanje in obširen sistem podpor za družine z majhnimi otroki so le nekateri deli te socialne blaginjske politike, ki je financirana z neposrednimi in posrednimi davki in prispevki delodajalcev in zaposlenih. Oblika, vsebina in financiranje švedskega socialnega blaginjskega sistema so bili široko obravnavani s strani politikov, administratorjev in staršev, vse odkar je bil le ta sprejet in razprave se še vedno nadaljujejo. Cilji družinske finančne podpore so izenačiti življenjske pogoje za vsa gospodinjstva, tako tista z otroki kot tista brez, podpreti starše pri prilagajanju dela družinskimi obveznostim in dati posebno podporo družinam v težkih situacijah. Eden izmed rezultatov družinske finančne pomoči je dejstvo, da revščine med otroki povezane z družinskimi ločitvami in nasilnimi očeti, po mednarodnih standardih, na Švedskem praktično ni. Deljena starševska odgovornost do otroka v družini je ekspliciten cilj švedske vlade. En najboljših načinov za zagotovitev tega je, da podpirajo oba starša, da sta ekonomsko aktivna. Večina družin z otroki na Švedskem ima dva prihodka. Prihodek staršev je glavni steber družinske ekonomije, tako je ogromnega pomena, da se sistem razvija v tej smeri, da spodbuja delo in zagotovi polno zaposlitev za oba starša. Leta 2004 je bila delovna participacija žensk v

starostnem obdobju od 15-64 let 76,6%, ki se je znižala iz 82,5% od leta 1990. Od tega je 20,8% zaposlenih s polovičnim delovnim časom, medtem ko je moških s polovičnim delovnim časom le 8,5%. 44% žensk z najmanj enim otrokom mlajšim od treh let je polno zaposlenih, 36,2% pa ima polovični delovni čas (Gunnarsson in drugi 1999).

Porodniški dopust in dopust za nego otroka

Trajanje porodniškega dopusta je kombinirano (upošteva se oba starša), plačanega dopusta je 480 dni. Od tega je 390 dni plačanega 80% od letnih dohodkov in 90 dni je plačanih po univerzalno določeni lestvici 60 SEK/dan (6,58 EUR/dan), kar je dvojno za revnejše družine. Približno 87% porodniškega dopusta je izkoriščenega, matere izkoristijo 82,8% vseh dni, očetje pa 17,2%. 480 dni plačanega dopusta se lahko enakovredno porazdeli med starša. Starš lahko prenese do 180 svojih dni na drugega starša (60 dni je rezerviranih izključno za očete in 60 dni izključno za matere na osnovi 'vzemi ali pusti'). Predhodno se porodniško nadomestilo v vrednosti 80% plače izplača nosečim ženskam, ki so v delovnem razmerju in so nezmožne iti na delo 60-111 dni pred porodom (OECD 2006c).

Materinski in očetovski mesec v plačanem porodniškem dopustu so uvedli leta 1995 z namenom, da bi vzpodbudili očete, da koristijo starševsko nadomestilo in da jih vzpodbudijo k skrbi za svojega otroka. Koriščenje starševskega nadomestila s strani očetov se je tako od uvedbe očetovskega meseca dvignilo za 10% in je sedaj nekje 70%. Materinski in očetovski mesec je tako pozitivno vplival na koriščenje starševskega nadomestila tudi s strani očetov. Nacionalni svet za socialno varnost je naredil več reklam in informativnih kampanj skozi leta, da poudarijo pomembnost obeh staršev pri negi otroka. Tiskani material je bil posredovan vsem očetom, da jih ozaveštuje o tem, kako pomemben je zgodnji kontakt med očetom in otrokom. Vsi starši so tudi povabljeni na informacijska srečanja o starševskem zavarovanju preden imajo svojega otroka. Očetje imajo tudi posebnih 10 dni imenovanih 'daddy days', ki so namenjeni dobrodošlici otroka na svetu in za posvečanje pozornosti starejšim otrokom v družini. Skoraj vsi očetje na Švedskem koristijo teh deset dni (Gunnarsson in drugi 1999).

Posebne pomoči družinam

Otroški dodatek je pomoč družinam z najmanj enim staršem, ki je državljan Švedske najmanj 6 mesecev in se določi glede na status in starost otroka. Prvi in še vedno veljavni zakon je stopil v veljavo leta 1947 in se nanaša na vse državljane Švedske z

enim ali več otroci do 16. leta (oz. dvajset, če je študent oz. triindvajset, če obiskuje posebno šolo za intelektualno motene). Otroški dodatek znaša približno 1050 SEK (95 EUR) in je univerzalen. Družine z dvema otrokoma dobijo majhen dopolnilni dodatek za drugega otroka. Poseben dodatek za velike družine (s tremi ali več otroci) je bil ukinjen leta 1996, vendar je bil nato ponovno uveden. Podaljšan otroški dodatek se izplača otrokom starejšim od 16 let, ki obiskujejo osnovno šolo ali srednjo šolo. Dodatek ni obdavčljiv. Otroci vdov ali vdovcev prejemajo otroški dodatek skupaj s pokojnino. Otroci ostalih samskih staršev s popolnim skrbništvom prejmejo večji dodatek. Poseben dodatek je izplačan staršem, ki posvojijo tujega otroka (izven države). Trenutna konservativna vlada je oznanila, da bodo omogočili občinam, da izplačujejo dodatke za vzgojo otrok z namenom, da bi staršem, ki imajo otroke od 1-3 let omogočili, da ostanejo doma z otrokom, po poteku porodniškega dopusta (The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University 2005).

5.2.2 Dnevno otroško varstvo

Rostgaard (2004) kot poseben pristop predšolske vzgoje navede t.i. 'nordijski pristop' (*Nordic welfare approach*), ki zagotavlja subvencionirano varstvo s polnim delovnikom za otroke od 0-6 let. Prvotno je bil glavni cilj zagotoviti varstvo za otroke zaposlenih staršev, vendar pa je z naraščanjem znanja o pozitivnih učinkih predšolske vzgoje za razvoj otroka prišlo do nove ambicije, torej da bi zagotovili splošno pokritost. Vse nordijske države zagotavljajo dnevno varstvo za otroke od enega leta dalje. Švedski pristop k izboljšanju vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu je zelo predan socialnodemokratskemu blaginjskemu režimu. Dnevno otroško varstvo je bilo tako že pred letom 1996 zaznamovano z obsežnim in skoraj z univerzalnim območjem visoko povezanih storitev. Na primer, predšolska vzgoja za otroke v starosti šestih let, ustanovljena v zgodnjih devetdesetih, je tako skrbela hkrati za izobrazbo kot tudi za varstvo. S celostnim pristopom k dnevnu otroškemu varstvu, ki je že imel dobro podlago, je bila Švedska v odlični poziciji, da zaobjame koncept vseživljenjskega učenja. Najbolj pomembno znanje v postindustrijskih družbah je vodilo v spoznanje pomembnosti spodbujanja učenja. Usposabljanje za učiteljice, ki delajo v oddelkih predšolske vzgoje in za učiteljice razrednega pouka ni bilo več ločeno. Namesto tega so ponudili tistim, ki želijo delati z otroki enoten program, ki vključuje možnosti specializacije za različne starostne skupine in predmete.

»V vrtcih in dnevni varstvih je tudi večina otrok priseljencev, več kot polovica jih ima vzgojni program v materinem jeziku« (Lipužič 2002, 21).

Tabela 5.4: Odstotek otrok vključenih v storitve predšolske vzgoje na Švedskem v letu 2006

	Otroci od 1.-3. leta	Otroci od 4.-5. leta
Odstotek otrok vključenih v storitve predšolske vzgoje	76,7%	96,8%

Vir: Eurydice (2008d, 2).

Javne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Vse vzgojno-varstvene ustanove za otroke od 1-6 let na Švedskem so pod enotnim okriljem. Odgovornost za osrednjo politiko, cilje, vodenje in finančni okvir zgodnje izobraževalnih in varstvenih ustanov skrbi švedsko Ministrstvo za izobraževanje in znanost. Obvezna osnovna šola se prične pri otrokovih sedmih letih. Šolski akt poleg tega podeli ogromno odgovornosti 290 občinam, katere so popolnoma odgovorne za vzpostavljanje in ohranjanje vzgojno varstvenih ustanov. Občine imajo dolžnost, da zagotovijo zadostno število vrtcev in centrov za prosti čas, da nadzorujejo kvaliteto teh storitev in da priskrbijo dovolj finančne podpore. Ministrstvo za izobraževanje in znanost ima glavno odgovornost za nacionalno politiko, Nacionalna agencija za izobraževanje pa je odgovorna za celotno vrednotenje, zbiranje podatkov, razvoj in nadzor nad vzgojno-izobraževalnimi ustanovami v času zgodnjega otroštva na centralni in regionalni ravni. Po zakonu imajo vsi otroci od 1-12 let pravico do vzgoje. Večina predšolske vzgoje je zagotovljena direktno s strani občin v dnevno varstvenih centrih. Dnevne centre obiskuje približno 12% otrok, še posebej v podeželskih okoljih. Šolnina, ki jo plačajo starši pokrije približno 9% cene, prilagojeno pa imajo za družine s finančnimi težavami. Za družine z več kot enim otrokom je šolnina omejena od 3,2-1%, glede na družinske dohodke, tako starši z enim otrokom plačajo maksimalno 107 EUR, starši z dvema 85 EUR in starši s tremi otroci 43 EUR na mesec. Od 4. leta dalje imajo otroci brezplačno triurno jutranje varstvo. Vrtci (*förskola*) ponujajo varstvo za predšolske otroke od 1-6 let. Odprti so skozi celo leto, s prilagojenim delavnikom za zaposlene starše. Centri za prosti čas (*fritidshem*) ponujajo aktivnosti v polovičnem delovnem času za otroke od 6-12 let. Odprti vrtci (*öppen förskola*) pa prav tako ponujajo aktivnosti v polovičnem delovnem času in so namenjeni staršem, ki skrbijo za otroke doma in staršem, ki imajo otroke v varstvu (varuške). Družinske dnevno varstvene hiše (*familjedaghem*) nudijo varstvo s polnim delavnikom za predšolske

otroke. 'Mala šola' (*förskoleklass*) je za 6-7 let stare otroke in je posebej prilagojena za uvajanje otrok za vstop v osnovno šolo (OECD 2006c).

Tabela 5.5: Število javnih in neodvisnih zasebnih zavodov na Švedskem v letu 2005

	Število javnih zavodov	Število neodvisnih zasebnih zavodov
Vrtci	9.021	2.252
Odprti vrtci	448	51

Vir: Eurydice (2006, 11).

Zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Na Švedskem imajo tudi zavode, ki nudijo varstvo otrok, vendar niso vodene s strani občin, pač pa so prav tako javno financirane. Te alternative so postale bolj pogoste tekom devetdesetih let in leta 1998 je 44,000 otrok oz. 13% vseh otrok obiskovalo male šole, ki jih niso vodile občine. Še dodatnih 15,000 otrok pa je obiskovalo zasebne centre za prosti čas. Glavno načelo je odgovornost družbe, da zadovolji potrebe otroškega varstva. Na Švedskem velja nek splošen konsenz, ki zagotavlja, da so alternativni modeli otroškega varstva obogatitveni in razvojni, predvsem pa je pomembna svoboda odločanja in dostopnost do različnih storitev in pristopov. Prav tako je razširjen dogovor, da alternativni modeli ne smejo ločevati otroke v prvo in drugo ligo predšolske vzgoje. Zakon dopušča občinam, da predajo vodenje vrtcev in centrov za prosti čas zunanjim upravljavcem, vendar pa morajo zagotoviti finančne pogoje, ki so enaki tako za občinske kot ne-občinske zavode. To pomeni, da so občine obvezane, da zagotovijo enako občinsko subvencijo za občinske in ne-občinske aktivnosti in tako morajo biti šolnine, ki jih plačujejo starši za vse enake. Najbolj pogosta oblika takšnih alternativnih oblik predšolske vzgoje so starševske kooperative. Ta oblika vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu je zasebno organizirana s strani staršev, vendar podprta s strani občine enako kot javno vodeni centri. Starševske skupine so organizator in delodajalec. Starši velikokrat sami delajo po principu krožnega sistema in tako zmanjšajo stroške. Veliko starševskih kooperativ je bilo ustanovljenih v času podaljšanega porodniškega dopusta, ko so starši zaradi močne iniciative hoteli preskočiti dolge čakalne liste za mesto v občinskih predšolskih zavodih in kljub dejstvu, da je tam vse krito s strani občin so vztrajali. Vključevanje staršev in njihovo udejstvovanje so temeljni kamni takšnega tipa otroškega varstva in množičnost takšnih oblik je že leta 1998 preseгло število 1000. Druge zasebne vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu vključujejo korporativne in manj številne programe, ki so

organizirani s strani različnih organizacij, korporacij in cerkva. Zasebno varstvo je razdrobljeno po celi državi, večinoma pa ga najdemo v večjih mestih. Programi zasebne vzgoje in izobraževanja morajo zadostovati standardom javnega varstva, so pa upravičeni do javnih denarnih skladov, da si krijejo redne stroške. Zasebno organizirani programi morajo slediti istim osnovnim ideološkim načelom in vrednotam kot je zapisano v kurikulum, le te pa so demokracija, enakost in pravičnost (Gunnarsson in drugi 1999).

5.3 Anglija

5.3.1 Družinska politika

Kljub njeni pionirski vlogi kot država blaginje, je Anglija ena izmed držav, ki so najkasneje uvedle socialno politiko; skupaj z vlogo spola in ostalimi družinskimi spremembami šele konec 20. stoletja. Sledeča Združenim državam Amerike, je Anglija v zadnjih letih napredovala na področjih delovne fleksibilnosti, deregulacije plač, naraščanja privatizacije in zmanjšanja stopnje brezposelnosti skoraj do OECD povprečja. Zasebnost družine je tradicionalna in zelo dobro uveljavljena vrednota v britanski kulturi. Ta predpostavka se tudi nadaljuje, tako naj bi vlada imela omejeno vlogo na področju družin in naj bi intervenirala samo v situacijah krize oz. disfunkcije. Poročilo o družinski politiki v Angliji se začne z neobičajnim stavkom, da 'Anglija nima in nikoli ni imela eksplicitno formulirane politike, ki bi se zadevala družin in otrok'. Skozi čas je angleška vlada posvojila nekaj ukrepov, ki se neposredno ali posredno nanašajo na družine in so imeli ogromen vpliv na njihovo način življenja. Primarna strategija angleške implicitne družinske politike je v večini politika proti revščini, pomembna je socialna pomoč in nadomestila na podlagi finančnih poizvedb. Sredi devetdesetih let 20. stoletja je imela Anglija najvišjo stopnjo revščine med otroci izmed vseh držav Evropske unije. Leta 2000 je bila stopnja revščine 16,2 % kar jih je uvrstilo na drugo mesto dna lestvice. Delovna vlada si je zadala cilj, da do leta 2020 revščino izkorenini, do leta 2010 pa prepolovi (The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University 2005).

Porodniški dopust in dopust za nego otroka

Novim materam v Angliji pripada leto porodniškega dopusta, ki je izplačan po naslednjem sistemu: prvih šest tednov dobijo izplačano 90% plače, nato sledi 33 tednov, kjer je fiksno izplačilo 133 EUR na teden, potem pa jim pripada še 13 tednov neplačanega porodniškega dopusta (UNICEF 2008, 16).

Matere so upravičene do zakonsko plačanega porodniškega dopusta (*Statutory Maternity Pay*), če so zaposlene pri istem delodajalcu vsaj 26 mesecev do 15 tednov pred predvidenim datumom poroda. Kar pomeni, da morajo biti zaposlene tudi v času nosečnosti. Prav tako morajo zaslužiti najmanj najnižjo povprečno tedensko plačo vsak teden. Če mati ne ustreza tem pogojem, je upravičena do materinskega nadomestila (*Maternity Allowance*), vendar pa mora imeti vsaj 26 tednov delovne dobe do 66 tednov pred predvidenim datumom poroda. Ni pomembno, če je bila vmes nezaposlena oz. če je zamenjala delodajalca. Pogoj pa je tudi, da ima najmanj 30£ (33 EUR) dohodkov na teden, ki jih lahko pridobi kot zaposlena v podjetju oz. samozaposlena. Materinsko nadomestilo znaša ali 90% povprečnih dohodkov ali 117.18£ (129 EUR) na teden (kar je manj). Lahko pa dobijo še dodatek na moža, partnerja oz. tistega, ki pazi na otroka, če ima ta oseba zelo nizek dohodek. Materinsko nadomestilo se izplačuje 39 tednov in se lahko začne izplačevati že 11 tednov pred rojstvom otroka. Tiste matere, ki pa ne ustrezajo nobenim od teh pogojev, so upravičene do zaposlitvenega in podpornega dodatka (*Employment and Support Allowance*), ki je odvisen od stanja nosečnosti in ali je rizično za zdravje matere ali otroka, da ženska dela (Adviceguide 2009).

Od leta 2003 pripada očetom, ki delajo za istega delodajalca vsaj 26 mesecev, tudi 2 meseca plačanega starševskega dopusta, ki ga lahko izkoristijo v 56 dneh od poroda. Od leta 1999 lahko tako matere kot očetje, ki imajo vsaj eno leto delovne dobe pri svojem trenutnem delodajalcu tudi, koristijo 13 tednov starševskega dopusta do otrokovega petega leta oz. 18 tednov, do otrokovega 18. leta, če ima ta posebne potrebe (OECD 2006d).

Posebne pomoči družinam

V Angliji je več različnih ugodnosti za družine, ki jim pomagajo pri izrednih stroških zaradi otrok. Matere, ki so upravičene do dodatkov oz. davčnih olajšav zaradi nizkih dohodkov, so prav tako upravičene do enkratne finančne pomoči ob rojstvu otroka (*Maternity grant*), ki znaša 500£ (550 EUR). Pogoj je, da je mati noseča najmanj 29

tednov, ko zaprosi. Do te pomoči so upravičeni tudi starši, ki posvojijo otroka mlajšega od enega leta, ali pa je imela mati nadomestno mati, ki je rodila namesto nje. Druga oblika pomoči je otroški dodatek, do katerega so upravičeni starši otrok do njihovega 16. leta oz. 20. leta, če se otrok redno šola in so državljani Anglije. Po podatkih iz 5. januarja 2009 znaša otroški dodatek za najstarejšega otroka 20£ (22 EUR) na teden, za vse nadaljnje pa 13.20£ (14 EUR) na teden. Država tudi pomaga s tako imenovanimi dodatki za skrbnike (*Guardian's Allowance*), ki je neobdavčljiv dodatek za starše, ki skrbijo za otroka, ki ni njihov (biološko oz. je posvojen). Za vsakega posvojenega otroka prejmejo 13.45£ (15 EUR) na teden. Država prav tako nudi dodatke za otroke s posebnimi potrebami. Večina staršev pa prejema tudi otroški davčni dodatek (*Child Tax Credit*), ki pripada staršem ne glede na to ali so zaposleni ali ne. Višina tega dodatke je odvisna od družinskih dohodkov, ki so lahko tudi precej visoki. Prihranki se ne štejejo kot dohodek, le obresti, če jih letno pridobivajo. Zanimiva pa je še ena oblika pomoči, ki je na voljo staršem in sicer otroški sklad (*Child Trust Fund*). To je račun, kje se nalagajo prihranki in investicije za otroka. Država nakazuje prejemke otroku na ta račun, prav tako pa lahko nanj polagajo denar družina in prijatelji. Ko otrok dopolni 18 let dobi dostop do tega računa in denar lahko zapravi kakor želi. Vlada nakaže enkratno nakazilo ob rojstvu, ki znaša 250£ (275 EUR) in ponovno enak znesek za otrokov sedmi rojstni dan. Če so letni dohodki staršev manjši od 15,575£ (17,143 EUR) se otroku nakažeta zneska v višini 500£ (550 EUR). Za starše z zelo nizkimi dohodki obstajajo še pomoči, kot so brezplačna prehrana za otroke v šoli ali pomoč pri nakupu šolske uniforme. Za noseče ženske ali matere z majhnimi otroki pa so na voljo tudi posebni vavčerji, s katerimi lahko kupijo mleko, sadje ali zelenjavo (Adviceguide 2009).

5.3.2 Dnevno otroško varstvo

Anglija je tipična država, kjer je model predšolske vzgoje t.i. 'dvojni sistem' (*the dual system model*). Otrokom v starosti od 3-5 let je namreč omogočena izobraževalna-varstvena šola s polovičnim delovnim časom. Ta je načeloma dosegljiva tako dopoldne kot popoldne in je ne plačljiva, kar pomeni, da ne postavlja ovir družinam z nižjimi dohodki. Vendar pa je kljub temu odpiralni čas omejen, tako da ta pristop ne olajšuje ženskam udeležbe na trgu delovne sile. Socialno dnevno varstvo je sicer zagotovljeno, vendar samo družinam s socialnimi problemi. Ne obstaja nek javni sistem varstva za mlajše otroke, tako da so družine prisiljene najti svoje rešitve. Ponavadi so to privatne varuške ali pa sorodniki, ki nimajo delovnih obveznosti (Rostgaard 2004).

Odgovornost za vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu si delita nacionalna in lokalna vlada. Na centralni ravni je z namenom boljše učinkovitosti vzgojne in izobraževalne politike ter z namenom preseči delitev na izobraževanje in vzgojo, vlada pooblastila 'Enota za učinkovit začetek' (*Sure Start Unit*), ki deluje pod okriljem Ministrstva za izobraževanje in veščine, da so polno odgovorni za storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu. 'Enota za učinkovit začetek' ima zakonsko možnost, da deluje preko vlade z namenom, da doseže bolj integrirane storitve za otroke in družine. Njena funkcija je biti enota med Ministrstvom za izobraževanje in veščine ter med Ministrstvom za delo in pokojnine. Odgovorna je za sprejetje vladnega programa, ki naj bi omogočil najboljši začetek vsakemu otroku, s tem da združi zgodnjo izobrazbo, otroško nego, zdravstvo in družinsko podporo. Ta enota in lokalne oblasti delujejo močno povezane. Od leta 1998 so storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu ogromno napredovale in se razvile (OECD 2006d).

Financiranje storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu ter družinske podpore je opazno naraslo od leta 1997. V letih od 1998-2002 je bilo temu področju namenjenih 7,5 bilijonov funtov. Še dodaten denar pa je bil namenjen tako razvoju infrastrukture in novim prostorom za vzgojo in izobraževanje v zgodnjem otroštvu. Povprečna šolnina za otroke v varstvu leta 1999 je bila od 108£ (cca. 119 EUR) do 125£ (cca. 138 EUR) na teden, so se pa razlikovale tudi glede na lokacijo. Najvišje so v Londonu in okolici, najnižje pa na severu države (Bertram in Pascal 1999).

Daycare Trust od leta 2001 objavlja cene šolnin v Angliji in od takrat vsako leto cene naraščajo, presegle so tudi inflacijo. Njihovo vsakoletno poročilo kaže, da tipično celodnevno varstvo v vrtcu za otroka mlajšega od dveh let stane 167£ (184 EUR) na teden. To je primerljivo s povprečnim tedenskim zaslužkom družine, ki zanaša 479£ (528 EUR) na teden. Cena se je v preteklih 12 mesecih dvignila za 5%. V prejšnjem letu je bila najdražja cena v Londonu in na Jugo-vzhodu države, kjer so cene nihale od 173£ (190 EUR) – 226£ (249 EUR) na teden (Daycare Trust 2009).

Javne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Tri- in štiriletniki skoraj vsi obiskujejo državne vrtce (*nursery school*) po 12,5 ur na teden (lahko so v krajših ali celodnevni programih), celo šolsko leto ali pa so vključeni v igralne skupine (*playgroups*), ki so lahko občasne, sezonske ali pa tudi s celodnevni programi za otroke od dveh let dalje. Prisotnost vseh otrok v takšni obliki varstva je v tej starostni skupini 96%. Otroški centri (*Children's Centre*) so namenjeni staršem in

otrokom, kjer zagotovijo izobrazbo in vzgojo, družinsko podporo, zdravstvene storitve, zaposlitvene nasvete... Odprti so vse leto in delujejo po principu 'od zore do mraka'. Pri štirih letih se vsi otroci vključijo v neke vrste 'malo šole' (*reception class*), ki je locirana že v osnovni šoli. Večinoma delujejo s polnim delovnikom, vendar največkrat brez podaljšanja. Veliko šol sedaj tudi nudi zajtrk in druženja izven šole za te otroke. Štiriletniki so tako ali v državno-financiranih malih šolah ali pa v zasebnem vrtcu. Osnovna šola se začne v Angliji pri otrokovih dopolnjenih petih letih in večina otrok te starosti je v državnih malih šolah, ki jih upravljajo lokalne oblasti. Do leta 2010 bodo imeli triletniki in štiriletniki 20 ur na teden, 38 tednov na leto brezplačne izobrazbe (OECD 2006d).

Zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Leta 1950 je v Angliji obstajalo nekaj prostovoljnih in zasebnih oblik vzgoje in varstva v zgodnjem otroštvu. Otroci, kateri niso bili dovolj stari, da bi bili v državnem šolskem sistemu in otroci, katerih starši so bili zaposleni in niso bili zmožni plačati šolnine v zasebni šoli oz. najeti varuški, so bili v varstvu pri sorodnikih ali prijateljih. Ta situacija se je spremenila, ko so matere med letoma 1960 in 1970 postale delovna sila. Število varstev v privatnem sektorju je leta 1980 bliskovito naraslo, v času od leta 1985 pa do 1991 pa se je povečalo za 203%, ko je bilo takšnih varstev kar 76,000. Zasebno varstvo ponuja staršem celodnevno vzgojo in izobraževanje od otrokovega rojstva pa do njegovega petega leta. Ker v Angliji ne obstajajo poceni alternative za varstvo otrok od 0-3 let, so starši, predvsem matere, ustanovile lokalne prostovoljne dajatve in financiranje s strani skupnosti, da so zadovoljile vsaj nekatere potrebe. Skozi čas so te lokalne storitve postale organizirane in počasi so te formalizirane državne dobrodelne organizacije postale prepoznavne in podprte tudi s strani vlade. Največja izmed takšnih prostovoljnih in skupnostnih sektorjev je 'Zveza predšolskega učenja' (*Preschool Learning Alliance – PLA*) (Bertram in Pascal 1999).

Danes so otroci od 0-3 let, katerih starša sta oba zaposlena, največkrat pri zasebnih varuškah, zasebnih igralnih skupinah ali zasebnih dnevniških varstvih, kar uvršča Anglijo v sam vrh evropskih držav po obsežnosti zasebnega varstva. Do uvedbe Davčnih ugodnosti za otroško varstvo (*Child Care Tax Credit*) leta 1998, otroci v zasebnem varstvu niso bili upravičeni do javnega financiranja, izjemoma, če je bila takšna oblika varstva kvalificirana kot posebna storitev oz. je bila v resnem tveganju. V starosti od 0-

3 let je 20% otrok v organiziranem zasebnem varstvu z licenco, vsi ostali so pri zasebnih varuškah oz. igralnih skupinah (OECD 2006d).

Eurydice (2008e) je v publikaciji Državna poročila o izobraževalnih sistemih v Evropi in obstoječih reformah – Velika Britanija (Anglija, Wales in Severna Irska) objavil, da ima vlada v zadnjih letih cilj razširiti in razviti javno financirane ustanove za prvo starostno obdobje v sodelovanju z zasebnimi in prostovoljnimi sektorji.

Tabela 5.6: Ustanovitelji in tipi vzgojnih in varstvenih storitev v zgodnjem otroštvu v Angliji

Ustanovitelj	Lokalna izobraževalna oblast	Socialne storitve lokalnih oblasti	Prostovoljni sektor	Zasebni sektor	Združenje lokalnih oblasti/ Ministrstvo za socialne zadeve	
TIPI STORITEV	Vrtec (<i>Nursery school</i>)	Državni dnevni vrtci (<i>State Day Nursery</i>)	Prostovoljne male šole ali igralne skupine (<i>Voluntary Preschools or Playgroups</i>)	Na osnovi ustanove: Zasebno dnevno varstvo (<i>Private Day Nursery</i>)	Kombinirani centri (<i>Combined Centre</i>)	
	Vrtčevski oddelek v osnovnih šolah (<i>Nursery Class in Primary School</i>)			Vrtec (<i>Nursery School</i>)		
	Zgodnje otroške enote v osnovnih šolah (<i>Early Years Units in Primary School</i>)			Pred-pripravljalna šola (<i>Pre-Preparatory School</i>)		
	Mala šola v osnovni šoli (<i>Reception Class in Primary School</i>)			Mala šola ali igralna skupina (<i>Preschool or Playgroup</i>)		Družinski centri (<i>Family Centre</i>)
	Posebne šole (<i>Special School</i>)			Vrtci na delovnih mestih (<i>Workplace Nursery</i>)		Zgodnji odlični centri (<i>Early Excellence Centre</i>)
	Priložnostne skupine (<i>Opportunity Groups</i>)			Neodvisne šole (<i>Independent Schools</i>)		
	Pred/po šolsko druženje (<i>Before/After School Club</i>)			Na družinski osnovi: Varuške na svojem domu (<i>Childminder</i>)		
	Počitniška druženja (<i>Holiday Club</i>)			Varuške na otrokovem domu (<i>Au Pair/Nanny</i>)		

Vir: Bertram in Pascal (1999, 25).

5.4 Italija

5.4.1 Družinska politika

Italija je demokratična republika, organizirana na osnovi Ustave, ki je stopila v veljavo 1.1.1948. Njena zgodovina po 2. svetovni vojni je bila zaznamovana z izrazito ekonomsko rastjo in neenakimi napredki v modernizaciji družbene in politične strukture države. Veliko pogajanj je bilo potrebnih med različnimi političnimi tendencami in med vlado ter tradicionalnimi institucijami. Šele čez več desetletji so lokalne, provinske in

regionalne entitete pričele sodelovati v pogovorih, v katerih je čutiti poudarke na vrednotah različnosti in decentralizacije. Med letoma 1970 in 1980 je bilo ogromno socialnih politik – nekatere izmed njih so veljale za najnaprednejše v Evropi – eksplicitno oblikovanih, da bi izboljšale življenje in delovne pogoje ženskam, družinam in majhnim otrokom. Problemi povezani z majhnimi otroki so bili predvsem videni kot družbeni problem in ne kot 'ženski osebni problemi'. Med številnimi sprejetimi zakoni, ki so prispevali k dramatičnim in skoraj takojšnjim spremembam v nekaterih temeljnih italijanskega družbenega okolja, sta bila tudi zakon o porodniškem dopustu in zakon o predšolski vzgoji za otroke od 3-6 let. Danes velja načelo, da univerzalne storitve za družine z majhnimi otroki dobivajo vso podporo s strani italijanske javnosti. Ena izmed večjih sprememb po 2. svetovni vojni so spremembe znotraj italijanskih družin. Najbolj opazno je verjetno naraščanje pomembnosti italijanskih deklet in žensk v izobraževanju, delovni sili in na politični sceni. Njihovo vse pogostejše vključevanje na ta področja je pripeljalo do stopnje, ko je normalno in legitimno, da ženska dela, tudi tista z otroki. Italijanski sociologi temu pojavu pravijo dvojna prezentacija (*doppia presenza*), saj italijanske matere sedaj igrajo pomembno vlogo tako znotraj kot izven doma. Vse spremembe v družbeno-ekonomskem kontekstu, kulturnih prepričanjih in praksi v otroškem varstvu se odražajo v italijanskih družinah. Čeprav je ločitev in razbitih družin še vedno malo (5%), se je izrazito znižala stopnja rodnosti, kar je povezano z višjo stopnjo zaposlitve, izboljšanim izobraževalnim sistemom in sprejetjem liberalne družinske zakonodaje (OECD 2001).

Porodniški dopust in dopust za nego otroka

Državna zakonodaja je uzakonila obvezen petmesečni, plačani in službeno varovan porodniški dopust za vse zaposlene matere v času nosečnosti in rojstva. Prvi tak zakon je bil uzakonjen leta 1912, vendar se je zakonodaja nato še velikokrat dopolnjevala, da je zajela še kmetijske delavce, domače služabnike, pred kratkim zaposlene ženske in samozaposlene in jim omogočila, da obdržijo dohodke v višini povprečne plače. Porodniški dopust se prične dva meseca pred pričakovanim porodom in se konča tri mesece po porodu. Denarno nadomestilo je enako 80% plače, zagotavlja pa ga socialno-varstveni fond. Javni uslužbenci dobijo polno plačo na porodniškem dopustu, veliko kolektivnih pogajalskih sporazumov pa je bilo izterjanih od delodajalcev, da so plačali 20% plače, ki jih ne krije socialno-varstveni fond. Polno zaposlene matere so prav tako upravičene do dveh ur počitka na dan v času enega leta po porodu, kar jim zmanjša

delavnik za dve uri na dan. Matere, ki delajo manj, so upravičene do ene ure počitka na dan. V primeru smrti matere ali druge težke situacije, te ure počitka pripadajo očetom. Po večih letih truda, je bila politika porodniškega dopusta uzakonjena leta 2000 in upraviči enega ali drugega starša do koriščenja 6 mesecev dopusta, ki ga lahko izkoristi do otrokovega tretjega leta in po koriščenju porodniškega dopusta. Desetmesečni dopust se lahko podaljša še za dodatnih 6 mesecev za vsakega starša, nadomestilo ki ga prejema v tem času pa je 30% dohodkov. Dopust za nego otroka je družinska pravica, ki se lahko razdeli med oba starša ali pa jo izkoristi samo eden. Med dopustom za nego otroka, starši dobijo nadomestilo, ki je enako 30% prihodkov. Delodajalci prejmejo državno spodbudo, da ponudijo staršu zaposlitev s krajšim delovnim časom, ko odide na dopust. Manjša podjetja, ki morajo začasno nadomestiti delavce, pa dobijo davčna nadomestila. Starši imajo pravico do varovanega delovnega mesta v času dopusta, plačanega z nadomestilom v višini 30% dohodkov, da skrbijo za resno bolnega otroka ali za otroka s posebnimi potrebami do njegovega tretjega leta. Posvojitelji ali skrbniki otrok do šest let, imajo enako pravico do trimesečnega dopusta v času posvojitve in možnost desetmesečnega dopusta po tem, do otrokovega tretjega leta (The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University 2005).

Posebne pomoči družinam

Družinska nadomestila so denarna izplačila namenjena zaposlenim z nizkimi dohodki in upokojencem na podlagi prisotnosti in številu otrok v družini. V Italiji so nadomestila in davčne olajšave za otroke do 18. leta (za tiste s posebnimi potrebami ni starostne omejitve) med najnižjimi v Evropi. Skozi leta se je število potencialnih prejemnikov nadomestil zmanjšalo in od tistih, ki sedaj prejema nadomestilo je več kot 50% starejših upokojencev. V šestdesetih in sedemdesetih letih so bila družinska nadomestila enaka 10% delavske plače za par z dvema otrokoma, vendar pa v začetku devetdesetih let niso bila več nič vredna. Med letom 1996 in danes se je število prejemnikov nadomestil povečalo in tudi višina nadomestila je zrasla za približno 20% in 25% v primerih družin z otroki s posebnimi potrebami. Konec devetdesetih so tudi uzakonili, da je do družinskega nadomestila upravičena družina, ki ne prekorači določene stopnje dohodkov. Leta 1999 so uvedli tudi nov dodatek za družine z več kot tremi otroki, mlajšimi od 18 let. Družinska nadomestila so višja za samske starše z otroki, dohodkovni limit pa je višji za družine z otrokom s posebnimi potrebami (The

Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University 2005).

5.4.2 Dnevno otroško varstvo

Zgodovina italijanske vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu pojasnjuje, da zanimanje za nacionalno oskrbo z vzgojo in izobraževanjem mladih italijanskih otrok ni omejeno samo na sodobno Italijo. Skozi desetletja italijanskega združevanja je predsednik Nacionalnega združenja *Asili Rurali per L'infanzia* (za deželsko vzgojo za mlade otroke) zagovarjal koristi predšolske vzgoje neposredno kralju. Poleg tega, je cerkev skoraj večino 19. in 20. stoletja podpirala predšolsko vzgojo izven doma za otroke s posebnimi potrebami v obliki dobrodelnih socialnih služb in verskega izobraževanja. Skoraj celo 20. stoletje je za večino Italijanov veljal skupen model t.i. 'vzgoje na domu' kot edina norma in ideal. Odgovornost za vzgojo mladih otrok, zlasti dojenčkov in malčkov, je bila družinska obveznost, ki je vključevala tako nuklearne kot razširjene člane družine, še posebej ženske. Glede na takšno zgodovino, je bilo pomembno, da so ob prelomu stoletja nekatere italijanske skupnosti in zasebni podjetniki – še posebej tisti v bolj industrijskih regijah – eksperimentirali s konceptom predšolske vzgoje za predšolske otroke. Leta 1907 je Maria Montessori ustanovila *Case dei bambini* v Rimu in njen pristop se je razširil do Milana, kjer so meščani ugotovili, kako pomembna je ženska delovna sila in so ustanovili svoj predšolski program leta 1917. Pod Mussolinijevo oblastjo je bila leta 1925 ustanovljena Nacionalna organizacija za matere in dojenčke (ONMI), ki je podpirala otroke v velikih, revnih družinah. Po 2. svetovni vojni je interes v razvoj predšolske vzgoje izven doma še naraščal, še posebej v industrijskih delih države in na severu. Številna lokalna administrativna telesa so ustanovila nekakšno obliko občinsko sponzorirane vzgoje za predšolske otroke. Uspeh teh lokalnih izkušenj je vodil v javno odobravanje in spodbujanje visoko kvalitetnih izobraževanj izven doma, še posebej za otroke zaposlenih mater. Leta 1968 je italijanska vlada objavila zakon t.i. *Law 444*, ki je zagotovil državno financiranje predšolskih ustanov in pravico italijanskih otrok do predšolske izobrazbe. S tem je povzročil v Italiji spremembo kulturne interpretacije vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu kot otrokove potrebe in pravice in ne več kot pomoč zaposlenim materam (OECD 2001).

Vrtci so dostopni le otrokom, ki so dopolnili tri leta. Z reformo zakona št. 53 iz leta 2003 so omogočili vstop otrokom tudi pri dveh letih in pol. Vendar pa so s finančnim

zakonom št. 296 iz leta 2006, ki se ja nanašal na državni proračun za leto 2007, razveljavili to možnost. Le v šolskem letu 2007/2008 so starši lahko vpisali otroke, ki so dopolnili tri leta do januarja 2008. Tedensko število ur, ki jih nudi vrtec se giblje od minimum 25-49 ur in je na voljo 35 tednov na leto (Eurydice 2007).

Približno 55,2% vrtcev je pod direktno odgovornostjo Ministrstva za izobraževanje, visokošolstvo in raziskave. Vrtci nudijo celodnevne programe od 8.30-16.30 od septembra do junija, poleti pa občine največkrat zagotovijo poletne programe. Šolnine v vrtcih ni, plačuje se samo malica (OECD 2006b).

Tabela 5.7: Storitve vzgoje in izobraževanja za otroke od 0-6 let v Italiji

Vrsta vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu	Starost otroka	Delovni čas	Administrativno okrilje
<i>Scuola materna</i> – vrtec (državni, občinski, zasebni)	3-6 let 95% državna pokritost (več kot 90% na jugu)	8.30-16.30, občinski in zasebni vrtci so odprti tudi dlje	Ministrstvo za izobrazbo (55+%) Lokalno izobraževalne oblasti (15%) Lokalne religijske oblasti (20%) Zasebni ponudniki (9%)
<i>Asilo nido</i> – jasli (občinske, zasebne)	0-3 let 6-8% državna pokritost (več kot 30% na severu, kjer je kar 75% jasli)	Prilagodljiv delavnik; 9 ur je dnevno povprečje, minimalno 24 ur na teden	Ministrstvo za zdravje Lokalne socialne ali izobraževalne oblasti Lokalne religijske oblasti Zasebni ponudniki

Vir: OECD (2001, 16).

Javne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Na državni ravni so vsi vrtci odgovornost Ministrstva za izobraževanje, jasli pa Ministrstva za zdravje. Vendar pa je organizacija sistema povezana s tremi sistemskimi variantami. V Italiji imajo vrtce za otroke od 3-6 let (*scuola materna*) in t.i. jasli (*asilo nido*) za otroke od 0-3 let (značilnosti obeh so navedene v Tabeli 5.7). Te vrtci so lahko državni, občinski ali zasebni. V državnih vrtcih (*scuola materna*) se nacionalni zakoni izvajajo na tristopenjski hierarhiji, ki se prične z direktorjem vrta ali vrtcev. Le ta poroča nadzorniku (*provviditore*), organizacijsko in pedagoško kvaliteto pa preverja državni inšpektor, ki ima pod nadzorom 50 ali več vrtcev. Občinski programi so razvili svoj sistem administracije, ki je odvisna od velikosti mesta. Večje mesto, kot je npr. Milano ima direktorje (*dirigenti*), ki nadzorujejo skupino vrtcev. Ti direktorji poročajo

glavnemu administratorju (*assistente di settore*), ki je odgovoren za enega izmed dvajsetih občinskih sistemov, in ta naprej poroča lokalnemu ministru (*assessore*). V manjših mestih pa imajo skupino ljudi t.i. *pedagogisti*, ki poročajo neposredno lokalnemu ministru. Jasli za otroke so uzakonili šele leta 1971 z zakonom t.i. *Law 1044*, ki je tako podprl storitve vzgoje in izobraževanja za dojenčke in malčke. Šolnina, ki jo plačujejo starši za vrtce je odvisna od sistema in lokacije. Povprečna šolnina (tako za državni kot občinski vrtec) je nizka in temelji večinoma na ceni prehrane (cca. 70 EUR/mesec). Šolnine v cerkvenih vrtcih, so prav tako skromne, najvišje pa so v zasebnih vrtcih (cca. 400 EUR/mesec). Plače vzgojiteljem, otroške igrače in opremo in izobraževalni material financira občina za občinske vrtce, država pa za državne. Za občino je tudi pričakovano, da priskrbi prostor, dovoljenja in pohoštvo, ter izplačuje plače pomožnemu osebju tako v občinskih kot državnih vrtcih. Financiranje jasli pa je skoraj popolnoma odvisno od premoženja regije in občinskih prioritet, kar se odraža tudi na šolninah, ki so ponavadi precej višje, kot tiste za vrtce. Najnižja cena je res nizka (15 EUR/mesec), lahko pa starši plačajo tudi precej več (780 EUR/mesec) v dražjih mestih (OECD 2001).

Obstajajo pa tudi zavodi s kombiniranim programom, ki so na voljo otrokom od 1-6 let. Na dan 30. septembra 2000, je bilo poleg 2404 javnih vrtcev in 604 zasebnih na voljo tudi 504 javnih zavodov s kombiniranim programom za otroke od 1-3 let in najmanj 228 zasebnih (kar je skupaj 31%). Obstajajo trije tipi zavodov s kombiniranim programom. Prvo so Centri za otroke in družine, ki so namenjeni otrokom od 1-3 let, kjer se otroci družijo med sabo, s starši ter drugimi odrasli. Lokacija je fiksna in primerna, vendar ne nujno ekskluzivna. Kot drugo obstajajo t.i. Igralna območja za otroke od 18-36 mesecev, kjer so otroci vpisani ali dopoldne ali popoldne, vendar največ 5 ur na dan. Otroci nimajo na voljo prehrane in opoldanskega počitka. Tretja oblika takšnih zavodov pa so Izobraževalne storitve za majhne skupine otrok mlajših od treh let. Tu je zagotovljeno kvalitetno osebje, odvijajo pa se ali na domu enega od otrok ali pa doma pri vzgojitelju. Statistike kažejo, da je večina otrok od 0-1 leta v oskrbi staršev ali pa v jaslih. 27% otrok od 1-3 let je v domačem varstvu, 48% je pri sorodnikih oz. neformalnem varstvu, 15% je pri varuškah doma, 7,5% je v jaslih in 2% se jih pazi pri očetih in družinskih centrih. Večina otrok (98%) v starosti od 4-6 let je v vrtcih, vsi otroci pa le te obiskujejo od petega do šestega leta (OECD 2006b).

Zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Zasebni vrtci in jasli imajo majhno pokritost (6-8%). V mestih z dobro zastavljenim občinskim programom, manjšina otrok obiskuje državni vrtec. V večini mest, pa je večina otrok v državnih vrtcih, ostali pa so v zasebnih ali cerkvenih vrtcih. Največ otrok obiskuje zasebne jasli, saj ponujajo bolj prilagodljiv delavnik. Cerkevne jasli so redke, imajo pa prilagojene programe za malčke od dveh let dalje v cerkvenih vrtcih (OECD 2001).

5.5 Nemčija

5.5.1 Družinska politika

Zadnjih 15 let je Federalna republika Nemčija šla skozi temeljno tranzicijo, ki se še nadaljuje, čeprav pod drugimi avtoritetami. Soglasna združitev dveh nemških držav je prinesla novo dobo, naklonjeno dnevnu otroškemu varstvu. Po mnogih letih priprav je novo zakonsko izhodišče stopilo v veljavo leta 1990 in v njem je eksplicitno omenjena dnevna storitev, kjer so kot njene obveznosti navedene varstvo, izobrazba in vzgoja. V nasprotju s tem pa so bila jasli, vrtci in izven vrtčevska oskrba v Nemški demokratični republiki veliko let družbeno prepoznavne izobraževalne dejavnosti vodene na zakonski podlagi in katere (čeprav preproste, vendar so omogočile ženski odhod v službo) so bile dostopne praktično vsem otrokom. V stari Federalni republiki Nemčiji je tradicionalno prepričanje o materi oteževalo ženski vrnitev na delo po porodu in širitev ustanov, ki bi dopolnjevale družino v skladu z zahtevami. Danes je sistem izobraževanja in varstva v zgodnjem otroštvu predmet intenzivnih razprav v Nemčiji. Zelo različne štartne pozicije se pojavljajo v dveh ločenih nemških deželah, kot posledica različnih trendov. Na območju Zveznih dežel (*Federal Länder*) se vidi zapuščina bivše Nemške demokratične republike (Vzhodna Nemčija) v gosti oskrbi s prostori, ki nudijo izobraževanje in varstvo v zgodnjem otroštvu za vse otroke do obvezne osnovne šole. Nasprotno pa je oskrba s takšnimi prostori na območju Zahodne Nemčije zelo klavrna, še posebej za otroke mlajše od treh let in starejše od šest let, oz. šoloobvezne. V nasprotju s situacijo le nekaj let nazaj, danes med vsemi strankami v Spodnjem domu (*Bundestag*) vlada konsenz, da je treba število teh prostorov v Zahodni Nemčiji povečati. Obstaja več razlogov za konsenz o povečanju le teh, ki temeljijo predvsem na pomoči družinam pri vzgajanju njihovih otrok (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004).

Porodniški dopust in dopust za nego otroka

Porodniški dopust v Nemčiji je plačan in varovan pred odpustitvijo, traja pa 14 tednov (od tega lahko 6 tednov koristijo pred rojstvom otroka). Porodniški dopust ponavadi traja 8 tednov po rojstvu otroka, z različnimi odstopanji zaradi različnih situacij (v primeru večkratnega rojstva traja 12 tednov po rojstvu). Zaposlena mati je upravičena do materinskega nadomestila (*Mutterschaftsgeld*), ki je enak povprečni neto plači do 13 EUR/dan in morebitnemu dodatku, da se izenači s polno plačo, ki ga plača delodajalec. Osebe v državni socialno zavarovalni shemi so upravičene do nadomestila, enakega nadomestilu v primeru bolezni (bolniški dopust) ali pa dobijo enkratno izplačilo v višini 77 EUR. Ženske delodajalke, ki niso zavarovane pri federalni vladi, prejmejo enkratno materinsko nadomestilo v vrednosti 210 EUR. Reforma 2001 je naredila opazne spremembe v porodniškem dopustu in v ostalih z zaposlitvijo povezanih politikah, da olajšajo situacijo staršem. Oba, tako mama kot oče, sta upravičena do triletnega, varovanega starševskega dopusta za nego otroka (*Elternzeit*) in lahko ga vzameta oba istočasno. Čeprav je bila dolžina dopusta podaljšana, pa se je trajanje plačila iz dveh let zmanjšalo na standardnih 12 mesecev, z alternativo, da dobijo zmanjšano plačilo za čas dveh let. Kljub temu, da sta do starševskega dopusta upravičena oba, to možnost večinoma izkoriščajo samo matere (komaj 5% očetov je koristilo to možnost). Starši, ki delajo v podjetjih z več kot 15 zaposlenimi, se lahko odločijo za krajši delavnik v času starševskega dopusta, vendar delajo lahko največ 30 ur na teden. Nekatere države nudijo denarno nadomestilo tudi za tretje leto starševskega dopusta, katerega lahko starši izkoristijo do otrokovega 8. leta. Leta 2001 se je tudi izenačilo, da vsi prejemajo starševsko nadomestilo v vrednosti 67% svoje plače (The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University 2005).

Opazna razlika med obema deloma države je, da ima bivša Vzhodna Nemčija politiko enoletnega porodniškega dopusta, hkrati pa so zelo dobro razviti v storitvah vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu, tako da vsak otrok po starosti 12 mesecev dobi mesto v vrtcu. V bivši Zahodni Nemčiji, pa je omogočen triletni dopust, vendar so storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu slabše razvite in koordinirane. Leta 2004 je bila delovna participacija žensk od 15. do 64. leta 66,1% in je od leta 1990 narasla iz 55,5%. Od tega je 37% žensk zaposlenih s krajšim delovnim časom (moških s krajšim delavnikom je samo 6,3%). Mater z otroki mlajšimi od šest let je polno

zaposlenih 42,3%, s krajšim delavnikom pa 28,4%. Mater z otroki mlajšimi od treh let, ki so aktivno zaposlene je 31,2% (OECD 2006a, 335).

Posebne pomoči družinam

Po podatkih Nemške federalne banke je za pomoč družinam v stiski letno namenjenih 150 biljonov eurov. V tem znesku so zajeti tako finančna podpora in olajšave bremen, kot so otroški dodatek, davčne olajšave itd. (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2004).

Denarna nadomestila in davčne olajšave so bila sredi devetdesetih let združena v sistem družinskih nadomestil (*Kindergeld*). Nadomestilo delno ohranja otroški denarni dodatek izplačan v obliki davčnih olajšav. Prikazan je kot podpora celotni skupnosti in izenačuje družinska bremena. Ta enotna otroška nadomestila imajo enak znesek za enega, dva in tri otroke (to je 154 EUR), za vsakega nadaljnjega pa še zraste (179 EUR). Nadomestilo prejema do otrokovega 18. leta in se lahko podaljša do njegovega 21. leta, če je nezaposlen oz. do 25. če je študent. Za otroke s posebnimi potrebami ni starostne omejitve, upravičeni pa so tudi posvojenci. Do nadomestila glede na dohodek staršev (*Kinderzuschlag*) so upravičeni starši, ki lahko s svojimi dohodki preživijo sebe, težko pa otroke. Maksimalni znesek tega nadomestila je 140 EUR na otroka in se izplačuje največ 36 mesecev. Nemška nadomestila so radodarna znotraj evropskega konteksta, vendar niso med vodilnimi (The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University 2005).

5.5.2 Dnevno otroško varstvo

Dva pglavitna politična načela usmerjata organizacijo, financiranje in regulacijo politike vzgoje v zgodnjem otroštvu v Nemčiji. To sta federalizem in subsidiarnost. Federalizem označuje Nemčijo kot federalno državo s tremi ravnmi vlade: federalno, deželno (16 držav/mestnih držav) in občinsko (okoli 13.000). Občine so odgovorne za planiranje storitev vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu ter, da jim zagotovijo oskrbo, vendar pod načelom subsidiarnosti. To načelo zahteva, da so družbene naloge stvar najmanjših možnih družbenih enot, kar so v tem primeru prostovoljni sektorji in družine. Občine tudi niso odgovorne za neposredno oskrbo teh storitev, če so na voljo zasebne organizacije. Zaradi teh razlogov je večina teh storitev v bivši Zahodni Nemčiji omogočenih s strani neprofitnih teles (večinoma religijskih). Oni pridobivajo javni denar s strani dežel in občin, da izpolnjujejo svoje naloge. Deželna vlada ponavadi

regulira, zagotavlja financiranje in neposredne storitve za otroke skozi ministrstva, ki so za to odgovorna (največkrat so to ministrstva za otroške in mladinske storitve ali izobraževanje) in skozi Deželne mladinske urade. Federalna vlada pa ima kompetence sočasno za zakonodajo kot za stimulacijo na področju otroške in mladinske blaginje. Financiranje je tako izključno odgovornost dežel in občin, vendar ponudnikov brezplačnih storitev in starši prevzamejo del stroškov (OECD 2006a).

Javne in zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Načelo subsidiarnosti v Nemčiji pomeni, da imajo v oskrbi prioriteto ne-profitne, zasebne organizacije in da lokalne oblasti vstopijo šele, ko zasebnih organizacij ni na voljo. V bivši Zahodni Nemčiji je bilo leta 1998 približno 2/3 (64%) vrtcev in 55% jasli pod zasebnimi upravitelji (*freie Träger*), med tem, ko so lokalne oblasti zagotovile samo dobro polovico (55%) zunaj šolskih varstev za otroke od vstopa v osnovno šolo do 12. leta (*Hort*). Glavni zasebni ponudniki teh storitev so cerkve – krščanske in protestantske. To dela Nemčijo unikatno, vsaj znotraj Evrope, saj imajo pri storitvah vzgoje in izobraževanja poglavitno funkcijo religijska telesa. V bivši Vzhodni Nemčiji, ki ima drugačno zgodovino, je bil leta 1998 javni sektor glavni ponudnik (*öffentliche Träger*) teh storitev, s približno 2/3 pokritostjo prostorov za otroke mlajše od treh let in od tretjega do šestega leta, ter 86% zunajšolskih varstev (*Horte*). Ta dejstva so se sicer spremenila od leta 1998, saj večina dežel in lokalnih avtoritet spodbuja zasebne, ne-profitne ponudnike. Obstajajo trije tipi predšolskih storitev: jasli (*Krippen*), za otroke do treh let, vrtci (*Kindergärten*) za otroke od 3-6 let in zunajšolsko varstvo za otroke od vstopa v šolo do 12. leta (*Hort*). V večini dežel bivše Vzhodne Nemčije so jasli in vrtci na voljo cel dan, v mešanih starostnih skupinah, vendar s striktno ločitvijo med jaslimi in vrtci. Starejše federalne dežele prakticirajo tudi način, da je ¼ vrtcev odprta cel dan, obstajajo pa tudi nujni vrtci (*Kindertagesstätte*), kjer so mešano stari otroci, vendar starejši od treh let, kjer jim nudijo več storitev, vključno z zunajšolskim varstvom in bolj intenzivnim sodelovanjem staršev. V novejših deželah je vez med zunajšolskim varstvom in osnovno šolo šibkejša, saj sedaj delujejo pod različnimi ministrstvi. Pred združitvijo je bilo vrtcev za otroke od 3-6 let na zahodu 70%, na vzhodu pa je bila skoraj 100% pokritost. Za otroke mlajše od treh let, pa so na zahodu imeli manj kot 5% pokritost, na vzhodu pa je bila 56%. (OECD 2006a).

Danes je v vrtcih prisotnost otrok mlajših od treh let 12,1 %, od treh do šestih let, ko se prične obvezna osnovna šola pa 86,6% (Eurydice 2008a).

5.6 Poljska

5.6.1 Družinska politika

Po padcu komunizma, je bila družinska politika na Poljskem odgovornost večih različnih državnih uradov. Ko se je leta 1991 ustanovilo Ministrstvo varovanja žensk in družin, je to dobilo nalogo, da koordinira družinsko politiko, vendar se je to konstantno reorganiziralo in osebje se je menjavalo vse do leta 1995. Do danes sta bila na Poljskem izpolnjena dva programa. En leta 1997 in drug leta 1999. V devetdesetih je bil trud poljske vlade na tem področju predvsem naslovljen na družine s finančnimi težavami in na denarna izplačila, ki so temeljila predvsem na pomoči. V primerjavi z drugimi državami v evropski uniji, Poljska porabi za družinska nadomestila relativno majhen delež (0.9%) bruto domačega proizvoda (BDP) – standard v EU je povprečno 2.1 % BDP. Družinska politika je postala na eni strani določena z varčevanjem v državnem proračunu, na drugi stani pa z veliko pritiska pomoči potrebnih. Strukturna slabost sistema za pomoč družinam na Poljskem je zelo slaba stopnja rodnosti (1.23 otroka na žensko, kar je v primerjavi z evropskim povprečjem 1.51 otroka na žensko, precej nizko) in najnižja stopnja ekonomske aktivnosti v EU – med vsem Poljaki od 15. pa do 64. leta, je samo 54% od njih zaposlenih (evropsko povprečje zaposlenih v tej starostni skupini je 63%). Še posebej je treba opozoriti, da je na Poljskem izrazito nizka ženska delovna sila. Tako, so spremembe v socialnih pomočeh družinam potrebne, da spremenijo demografske trende in izboljšajo ekonomsko in družbeno situacijo družin. Marca 2007 je poljska vlada objavila osnutek programa družinske politike za obdobje od leta 2007-2014 in projekt imenovan 'Projekt družinske politike'. Program vključuje ukrepe za podporo staršem, povečanje rodnosti in spremembo trenutnega ne najboljšega demografskega trenda. Program prav tako išče načine za izboljšanje kvalitete življenja in trenutne situacije poljskih družin (Eurofound⁹ 2007).

Porodniški dopust in dopust za nego otroka

Porodniški dopust na Poljskem traja 16 tednov za prvi enojni porod, 18 tednov za vsako nadaljnjo enojno rojstvo in 26 tednov v primeru večkratnega rojstva. Najmanj dva

⁹ Osnutek Poljske vlade o programu družinske politike v času od leta 2007-2014 (Eurofound: EIRO – European Industrial Relations Observatory on-line: *Government unveils draft family programme for 2007–2014*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2007/05/articles/pl0705029i.htm> (20. april 2009)).

tedna porodniškega dopusta lahko vzamejo pred predvidenim datumom poroda. Zaposleni imajo pravico vzeti porodniški dopust po porodu, če te pravice ne izkoristijo pred otrokovim rojstvom. Nadomestilo za dopust za nego otroka dobijo samo zaposleni, ki vzamejo starševski dopust za nego otroka za 24 mesecev (36 mesecev pripada tistim, ki vzgajajo več kot enega otroka ali so samohranilci in 72 mesecev pripada tistim, ki imajo otroka s posebnimi potrebami). Pogoj je tudi, da mesečni dohodek na družinskega člana ne preseže 25% povprečne plače prejšnjega leta. Nadomestilo znaša mesečno 308,80 PLN (cca. 70 EUR), za samohranilce pa 491 PLN (cca. 110 EUR) (MISSCEEC II 2003).

Posebne pomoči družinam

Zakon o denarnih in socialnih zavarovalnih nadomestilih v primeru bolezni in nosečnosti (*Ustawa z 25.06.1999 o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa*) določa na prispevkih temelječo zavarovalno shemo, ki nudi nadomestila, ki so vezana na zaslužek. Denarno nadomestilo v času porodniškega dopusta dobijo vsi zavarovani, ki so zaposleni in osebe upravičene do porodniškega dopusta. Starševski dodatek je priskrbljen ženskam, ki vzamejo porodniški dopust in se lahko začne izplačevati dva tedna pred rojstvom na prošnjo zavarovane osebe. Bistvene koristi, ki jim nudi zakon so preventiva in pomoč med nosečnostjo, oskrba pred in po porodu ter oskrba v času poroda v bolnišnici. Zakon o družinskih prejemkih, nadomestilih za zdravniško nego in prejemkih za vzgojo otrok (*zasilkach rodzinnych, pielęgniacyjnych i wychowawczych*) iz leta 1994 nudi naslednje pomoči družinam:

Otroški dodatek, ki se financira iz državnega proračuna, do njega pa je upravičen vsak otrok v družini, ki mora biti državljan Poljske in družinski dohodek ne sme preseči 50% povprečne državne mesečne plače, kar je trenutno 961,91 PLN (cca. 216 EUR). Otroški dodatek se prejema do otrokovega dopolnjenega 16. leta oz., če je redni dijak, študent, do njegovega 20. leta. Pri otrocih s posebnimi potrebami ni starostne omejitve, če so se te razmere pojavile še v času, ko je bil otrok upravičen do tega dodatka. Mesečni znesek za prvega in drugega otroka je 41,20 PLN (cca. 10 EUR), tretji otrok dobi 51 PLN (cca. 11,50 EUR), četrti in vsak nadaljnji otrok pa je upravičen do 63,70 PLN (cca. 14 EUR). Dodatek za nego otroka (*zasilek opiekuńczy*) je izplačan zaposlenim, ki so prenehali delati zaradi nege otroka mlajšega od 8 let (v določenih primerih), bolnega otroka do 14 let (do največ 60 dni na leto), drugega člana družina (do 14 dni na leto). Izplača se 80%

plače v primeru bolezni, poleg tega pa družina, ki ima otroka s posebno dieto dobi še 50%. Družinsko nadomestilo se izplača, če člani družine izpolnjujejo naslednje pogoje: otrok s posebnimi potrebami mora biti upravičen do nadomestila za zdravniško nego, minimalna starost je 60 let (ženske) oz. 65 let (moški), ali popolna nezmožnost za delo. Nadomestilo za samohranilce je višje nadomestilo za nego otroka, ki se tudi podvoji če je otrok upravičen do nadomestila za zdravniško nego (*zasilek pielęgnacyjny*).

Posebno nadomestilo za otroke s posebnimi potrebami, se izplača osebam, ki izpolnjujejo zdravstvene in starostne kriterije, ne glede na družinski dohodek: otroci do 16. leta, ki rabijo stalno pomoč druge osebe; otroci nad 16 let s trajno okvaro, ki se je pojavila, ko so bili do nadomestila še upravičeni; osebe z resnimi posebnimi potrebami brez starostne omejitve (MISSCEEC II 2003).

5.6.2 Dnevno otroško varstvo

V bivših komunističnih režimih je bil sprva pristop k organizaciji predšolske vzgoje precej podoben nordijskemu, saj so imeli skoraj polno zasedenost otrok med tretjim in šestim letom starosti. Del komunističnega manifesta je bilo ustvariti možnost ženskam za polno zaposlitev in jih ne siliti v izbiro med službo in vzgojo otroka. Za mlajše otroke je po nekih tradicionalnih prepričanjih veljalo, da je za njih boljše, da ostanejo v domačem varstvu in kljub idealom o enakopravnosti med spoloma, je ta naloga padla na ženske, ne na moške. Ženske so bile definirane tako kot delavke in matere, največkrat dvojno okupirane z delom, tako doma kot v službi. Število otroških jaslji je bilo tako zelo omejeno, stopnja pokritosti se je na Poljskem gibala okoli 10%. Kot ustanove v nordijskih državah, je bilo dnevno varstvo močno subvencionirano s strani države, vendar se je sistem od nordijskega odtujil v vseh ostalih pogledih. Medtem, ko je bilo v jaslih na prvem mestu zagotavljanje higiene in zdravstvene nege, so bili vrteci prostor za socialistične otroke v komunističnem duhu. Pristop je bil daleč od družini prijaznega, od patriarhističnega sistema dalje so na otroke gledali kot podrejene državi in ne družini. Ustanove so delovale kot organi socialnega nadzora in biti vzgojen in socializiran v taki ustanovi je bilo zaželeno bolj kot, da bi bil vzgojen v družini. S tranzicijo ekonomskega trga se je vpis otrok drastično zmanjšal, še posebej v otroških jaslih, kjer je splošna pokritost danes približno 5%. Vloga vrtecev je utrpela manj posledic; od začetnega upada v zgodnjih 90ih, se je stanje stabiliziralo, predvsem zaradi splošnega upada rodnosti. Vključenost otrok je danes skoraj tako visoka kot pred časom tranzicije (Rostgaard 2004).

Javne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Po podatkih Eurydice (2008b) skoraj vsi otroci obiskujejo izobraževalne ustanove, ki sodijo v javni sektor (98%). Prihodki so večinoma iz državnega proračuna, administracijske, organizacijske in odločitve povezane s financami pa se urejajo med ustanovo in organom, ki ustanovo upravlja. V primeru vrtcev so to lokalne oblasti (*gminy*) – občine. Predšolska vzgoja na Poljskem že spada v 1. stopnjo šolskega sistema in sem spadajo otroci od 3. do 6. leta starosti. Šestletni otroci so primorani obiskovati leto priprav na osnovnošolsko izobraževanje (spada pod občinsko odgovornost). To leto priprav se imenuje 'razred 0' (*0 grade*) in se izvaja ali v vrtcih ali v osnovnih šolah. Tako v zasebnih kot javnih ustanovah se plačuje šolnina, ki je določena s pogoji v vpisnih obrazcih. Lokalne oblasti so odgovorne za oskrbo tistih razredov, ki so brezplačni v okviru kurikuluma (do 5 ur na dan, kar traja dlje plačajo starši). Prav tako lokalne oblasti organizirajo finančno podporo ogroženim družinam z majhnimi otroki v različnih oblikah: delno ali popolnoma so oproščeni plačila vrtca, finančna ali materialna pomoč. V šolskem letu 2006/07 je bilo 17.329 ustanov, ki so izvajale predšolsko dejavnost (tudi razred 0), obiskovalo pa jih je 862.656 otrok.

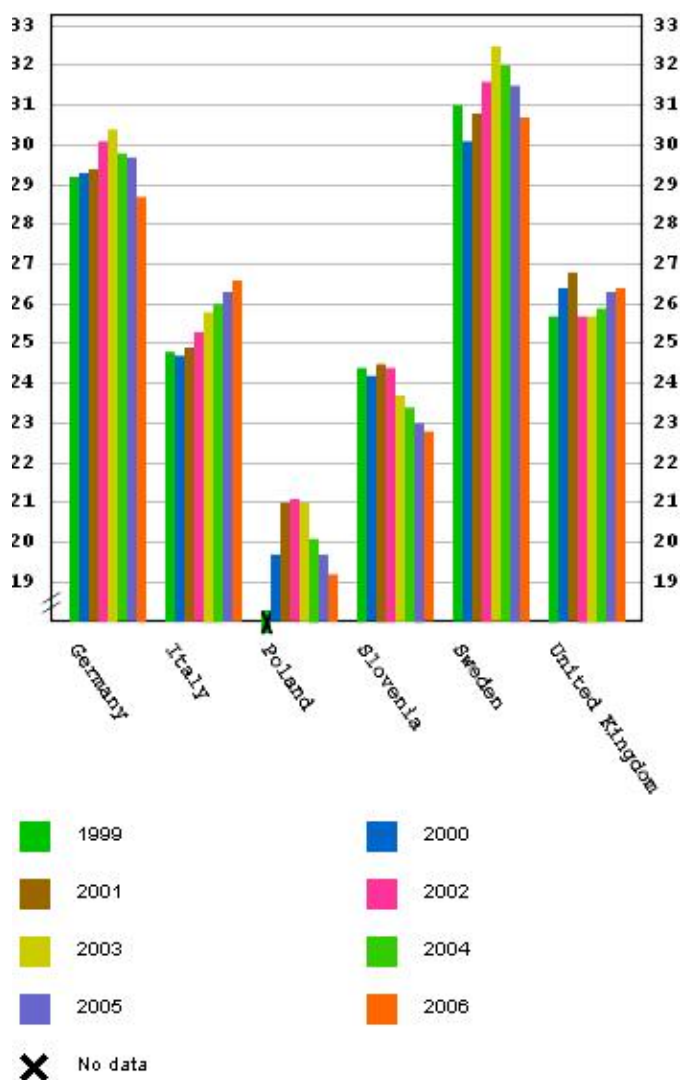
Zasebne storitve vzgoje in izobraževanja v zgodnjem otroštvu

Poljska skoraj nima zasebnih vrtcev oz. so te tako redki (2%), da v virih in analizah niso navedeni. Lipužič (2002, 22) navaja, da na Poljskem poteka predšolska vzgoja v otroških vrtcih od tretjega do šestega leta, delno tudi v predšolskih oddelkih v osnovnih šolah. Skoraj vse predšolske ustanove so javne (95 odstotkov), zanje so odgovorne občine. Za zasebne vrtce skrbe verske in druge organizacije.

6 PRIMERJALNA ANALIZA IN UGOTOVITVE

Na podlagi pridobljenih podatkov bom analizirala korelacije med različnimi dejavniki, kot so blaginjski sistem, družinska politika, vrednote, finančna podpora države sektorju predšolske vzgoje in sam sistem dnevnega otroškega varstva. S to analizo bi rada dobila odgovor na svoje raziskovalno vprašanje, torej *kakšen sistem ima Slovenija v primerjavi z drugimi evropskimi državami (in različnimi blaginjskimi sistemi, ki jih imajo) in sicer z vidika organizacije javnega in zasebnega dnevnega otroškega varstva?*

Graf 6.1: Koliko % bruto domačega proizvoda (BDP) so izbrane države namenile socialni zaščiti od leta 1999-2006

Vir: Eurostat (2009).

Če primerjam blaginjske sisteme držav, ki sem si jih izbrala, je za dnevno otroško varstvo s strani organizacije, finančne podpore in kvalitete definitivno v ospredju socialnodemokratski tip države blaginje, torej Švedska. Že sam podatek, koliko odstotkov bruto domačega proizvoda (BDP) katera izmed držav nameni socialni zaščiti (Graf 6.1), jasno pokaže, da je Švedska najvišje pred vsemi. Kakor očitno Švedska vodi, tako očitno Poljska namenja najmanj sredstev. Prav to varčevanje v državnem proračunu je pripeljalo Poljsko do zelo slabe stopnje rodnosti in najnižje stopnje ekonomske aktivnosti v EU. Slovenija je sicer med primerjanimi državami druga najslabša. Po podatkih

Statističnega urada RS, je Slovenija v letu 2004 socialni zaščiti namenila 18,7 % od BDP (Tabela 6.1). Socialna zaščita obsega izdatke, povezane z različnimi tveganji in potrebami, kot so bolezen, invalidnost, starost, otroci, brezposelnost in druge oblike socialne izključenosti (predvsem izdatke za pokojnine in za druga socialna nadomestila).

Tabela 6.1: Izdatki sektorja država po namelih od leta 2000-2004 (% od BDP)

	2000	2001	2002	2003	2004
SKUPAJ	48,0	48,6	48,0	47,9	47,4
Javna uprava	8,3	8,7	8,1	7,7	7,9
Obramba	1,1	1,2	1,3	1,3	1,4
Javni red in varnost	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9
Ekonomske dejavnosti	4,0	3,3	3,6	3,9	3,5
Zaščita okolja	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Stanovanjski in prostorski razvoj	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2
Zdravstvo	6,6	6,9	6,7	6,6	6,6
Rekreacija, kultura in religija	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Izobraževanje	5,7	5,8	5,8	5,8	5,8
Socialna zaščita	18,9	19,1	19,0	18,9	18,7

Vir: Statistični urad RS (2005).

Velik pokazatelj kako uspešen je socialnodemokratski blaginjski tip, je dejstvo, da revščine med otroki na Švedskem skoraj, da ni (Tabela 6.2). Vidi se, da država deluje v smeri, ki zagotavlja enakost visokih standardov in ne enakost minimalnih potreb. Tako so vse socialne ugodnosti in vse storitve razvite do stopnje z visokimi standardi.

»V Evropski uniji (EU) je 19 % otrok izpostavljenih tveganju revščine. V nekaterih državah več kot vsak četrti otrok trpi zaradi revščine in pomanjkanja, v večini držav pa za otroke obstaja večje tveganje revščine kot za prebivalstvo na splošno. Otroci, ki odraščajo v revščini in socialni izključenosti, bodo verjetneje kot drugi otroci neuspešni v šoli, slabega zdravja ali pozneje neuspešni pri iskanju dobre zaposlitve. Ujamejo so lahko v začaran krog socialne izključenosti, v katerem se težava nadaljuje iz ene generacije v naslednjo. [...] Revščina otrok je najnižja v nordijskih državah, tj. na Danskem in Finskem (v obeh je stopnja tveganja revščine pri otrocih 10 %). V skoraj polovici držav EU pa stopnja tveganja revščine otrok presega 20 %, npr. v Romuniji 25 %, v Latviji 27 % in na Poljskem 29 %. Le v nekaj državah je revščina otrok enaka ali nižja od skupne stopnje revščine – v Belgiji, na Danskem, v Nemčiji, na Cipru, v Sloveniji in na Finskem« (Evropska komisija o socialni zaščiti in socialni vključenosti 2008).

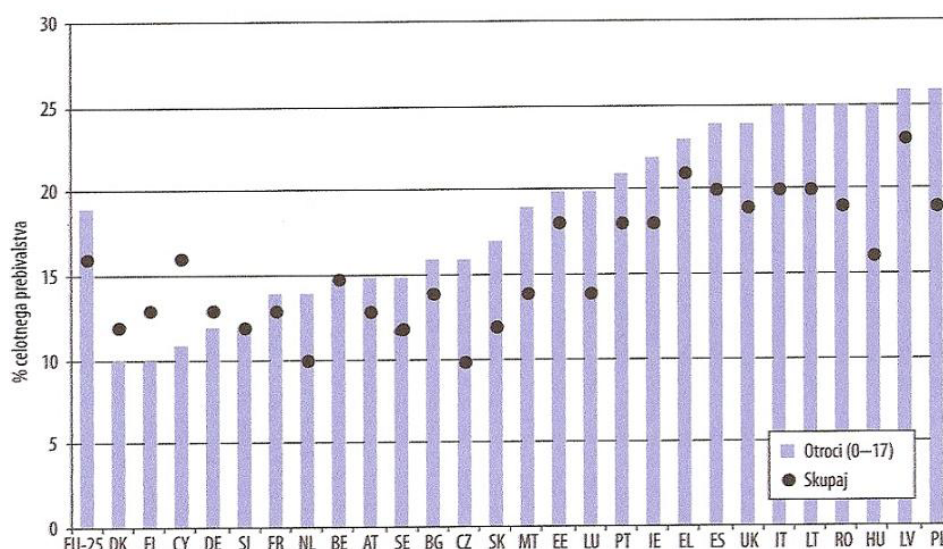
Tabela 6.2: Alternativna stopnja tveganja otroške revščine v 80ih, 90ih in okoli leta 2000

	80. leta	90. leta	okoli leta 2000
Švedska	2.4	2.5	3.6
Anglija	25.1	22.3	21.7
Italija	11.5	18.6	15.7
Nemčija	6.9	10.0	10.9
Poljska	-	13.6	14.5

Vir: Whiteford in Adema (2007, 13).

Slovenija spada med države (Graf 6.2), ki so dosegle nizko stopnjo revščine otrok s kombiniranjem dobrih rezultatov staršev na trgu delovne sile ter obsežnih in učinkovitih socialnih transferjev. Nordijske države so to dosegle kljub visoki stopnji gospodinjstev z enim od staršev: ključnega pomena pa je bilo tu zagotavljanje otroškega varstva (Evropska komisija o socialni zaščiti in socialni vključenosti 2008).

Graf 6.2: Stopnja tveganja revščine otrok (0-17) in celotnega prebivalstva - leto 2006 -%

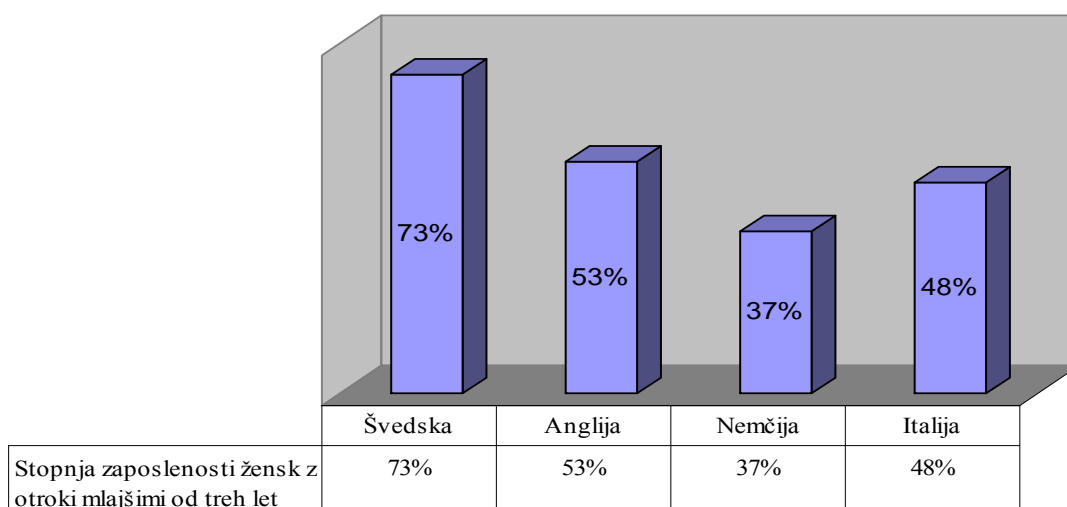
Vir: Evropska komisija o socialni zaščiti in socialni vključenosti (2008: 2).

Na Statističnem uradu je na spletni strani objavljeno: »Po podatkih Raziskovanja o dohodkih in življenjskih pogojih (SILC) za leto 2007 je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji 11,5-odstotna. To pomeni, da je v omenjenem letu v Sloveniji pod pragom revščine živelo 11,5 % ljudi. Letni prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo je znašal 5.944 EUR; razpoložljivi dohodek oseb, ki so živele pod pragom revščine, je bil torej nižji od 495 EUR na ekvivalentno odraslo osebo na mesec. Štiričlanska družina z dvema odraslima in dvema otrokoma, mlajšima od 14 let, je morala imeti v letu 2007 vsaj 1.040 EUR razpoložljivega dohodka na mesec, da je živela nad pragom revščine,

dvočlansko gospodinjstvo brez otrok pa je moralo imeti vsaj 743 EUR na mesec« (Statistični urad RS 2008a).

Eden izmed pokazateljev, kako uspešna je družinska politika v državi, je tudi delovna participacija žensk z majhnimi otroki ter trajanje porodniškega dopusta. Glede na podatke iz leta 2005 je bila delovna participacija žensk po UNICEF-ovi raziskavi v izbranih državah (Graf 6.3) najvišja na Švedskem in najnižja v Nemčiji, vendar ta raziskava ne vsebuje podatkov za Slovenijo in Poljsko.

Graf 6.3: Stopnja zaposlenih žensk z otroki mlajšimi od treh let v letu 2005

Vir: UNICEF (2008, 21).

Na splošno velja po celi Evropi, da imajo ženske precej nižjo stopnjo zaposlenosti s polnim delavnikom kot moški, vendar višjo pri delavniku s krajšim delavnim časom. Medtem ko je bilo na začetku tisočletja v Sloveniji zaposlenih 70,7 odstotka moških in 53,6 odstotka žensk, se je do leta 2007 zaposlenost moških povišala na 72,5 odstotka, žensk pa na 58,3 odstotka (Eurostat 2009).

Za razliko od Evropske unije ima Slovenija visok delež žensk, zaposlenih za polni delovni čas, s krajšim delavnikom pa je zaposlenih le 11,3% žensk, medtem ko povprečje v EU znaša 31,2 %. Kljub temu, pa v Sloveniji med brezposelnimi osebami, še zlasti med visoko izobraženimi mladimi, prevladujejo ženske (Urad za enake možnosti vlade RS 2008).

»Visoka stopnja zaposlenosti v Sloveniji velja za oba spola, tudi takrat ko postanejo starši. V drugem četrtletju leta 2007 je bilo npr. zaposlenih 88,1 % žensk, starih od 25 do 49 let (SURS, 2007). Na zaposlenost mater ne vpliva pomembneje niti število otrok.

Leta 2003 je bila stopnja delovne aktivnosti mater z enim otrokom 86 %, mater s tremi ali več otroki pa 82 % (SURS, 2006). V Sloveniji starševstvo vpliva na povečanje stopnje delovne aktivnosti tako pri moških kot pri ženskah. Pri moških je vpliv starševstva samo nekoliko večji kot drugod po Evropi, pri ženskah pa ta vpliv bistveno odstopa od podatkov, značilnih za ženske drugod v Evropi. V povprečju je bila leta 2005 delovna aktivnost žensk brez otrok v EU za 14,3 % višja od delovne aktivnosti žensk, ki imajo otroka/-e« (Černigoj Sadar in drugi 2007, 16).

Slovenija se lahko pohvali, da je celo edina država v EU, ki ima višjo stopnjo zaposlenosti žensk, starih od 25-49 let z otroki, starimi manj kot 12 let, v primerjavi z enako starimi ženskami brez otrok. Veliko vlogo pri tem igra dobro organizirano in dostopno dnevno otroško varstvo (Urad za enake možnosti vlade RS 2008).

Na Poljskem je nezaposlenih 60,9% žensk, kar je zelo velik problem (Eurofound 2007).

Porodniški dopust je v Sloveniji zelo dobro urejen, saj imamo celo leto 100% nadomestila, poleg tega pa je tudi zelo radodaren do očetov, saj jim ponuja 90 dni očetovskega nadomestila (Tabela 6.3). Po UNICEF-ovi raziskavi imata tudi Nemčija in Švedska enega bolj učinkovitih porodniških dopustov, vendar zaostajata za Slovenijo. Učinkovni porodniški dopust so izračunali na podlagi trajanja porodniškega dopusta, ki so ga pomnožili z odstotkom denarnega nadomestila (UNICEF 2008, 16).

Tabela 6.3: Porodniški in starševski dopusti od leta 1999-2002

Država	Trajanje porodniškega dopusta	Koliko odstotkov plače prejemajo denarno nadomestilo	Ostalo (starševski dopust, samski starš in ostale ugodnosti)
Slovenija	105 dni	100%	+ 260 dni dopusta za nego in varstvo otroka pri 100% nadomestilu, ter 90 dni očetovskega dopusta
Švedska	1 leto starševskega dopusta	80%	Dopust se lahko koristi 60 dni pred pričakovanim porodom in do otrokovega 8. leta.
	+ 3 mesece	pavšalni znesek	
	+ 3 mesece	neplačano	
	do 60 dni bolniškega dopusta zaradi bolezni otroka	80%	

Država	Trajanje porodniškega dopusta	Koliko odstotkov plače prejema denarno nadomestilo	Ostalo (starševski dopust, samski starš in ostale ugodnosti)
Anglija	18 tednov	6 tednov pri 90% nadomestilu, 12 tednov pri nizkem pavšalnem znesku	13 tednov ne plačanega starševskega dopusta, ki se ga lahko izkoristi do otrokovega 5. leta
Italija	5 mesecev	80%	+ 6 mesecev starševskega dopusta s 30% nadomestilom
Nemčija	14 tednov	100%	+ 3 leta neplačanega
	+ 2 leti	pavšalni znesek/na podlagi dohodkov	
	+ 3 leta	neplačano	
Poljska	16 tednov za prvega otroka, 18 tednov za nadaljnja rojstva in 26 tednov za večkratna rojstva	100%	Poljubnih 24 (za samske starše 36) mesecev dopusta pri pavšalnem nadomestilu

Vir: The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University (2005, 1.11).

Glede organizacije dnevnega otroškega varstva mi je bil veliko pomoč poročilo UNICEF-ovega raziskovalnega centra Innocenti v Firencah, ki je predstavil poročilo z naslovom Spremembe v sistemu otroškega varstva in predšolske vzgoje. Poročilo ponuja pregled otroškega varstva in predšolske vzgoje v državah OECD, vključno s Slovenijo, primerja pa njihovo uspešnost ter prikazuje dosežke in zaostajanja v posameznih državah. Poročilo tudi predlaga, da nacionalna stopnja otroške revščine ne bi smela preseči 10 odstotkov. Zgolj 10 držav OECD dosega navedeni standard, med njimi ni Slovenije. Poročilo ugotavlja, da se sistem otroškega varstva in predšolske vzgoje v razvitih državah sooča z velikimi spremembami. Prvič v zgodovini večina predšolske generacije preživlja veliko časa v varstvu izven doma. V državah OECD je skoraj 80 odstotkov otrok v starosti 3-6 šest let, vključenih v različne družbeno organizirane oblike otroškega varstva. Otroci mlajši od treh let so v te oblike vključeni 25 odstotno, v posameznih državah celo več kot 50 odstotno. Povečuje pa se tudi število dojenčkov, ki so vključeni v varstvo izven doma. V Sloveniji je v različne družbeno organizirane oblike predšolske vzgoje vključenih 25 odstotkov otrok, mlajših od treh let, ter 77 odstotkov otrok v starosti 3-6 šest let. Poročilo predlaga vzpostavitev in spremljanje desetih minimalnih standardov za ocenjevanje napredka na področju otroškega varstva in predšolske vzgoje v državah OECD. Te standardi so:

1. Plačan starševski dopust v višini vsaj 50 odstotne plače za vsaj 12 mesecev;
2. Izdelan nacionalni načrt za razvoj otroškega varstva in predšolske vzgoje s posebnim poudarkom na depriviligiranih skupinah otrok;
3. Subvencionirane storitve predšolske vzgoje za vsaj 25 odstotkov otrok, mlajših od treh let;
4. Subvencionirane storitve predšolske vzgoje za vsaj 80 odstotkov otrok v starosti štirih let (za minimalno 15 ur na teden);
5. Zagotovitev ustreznega usposabljanja za vsaj 80 odstotkov osebja, vključno s tistimi, ki nudijo varstvo otrok na svojem domu in v lokalni skupnosti;
6. Zagotovitev vsaj 50 odstotkov osebja v predšolski vzgoji z minimalno triletno visoko izobrazbo;
7. Razmerje med predšolskimi otroki (starimi med štiri in pet let) in usposobljenim osebjem ne sme biti večje od 15:1, velikost skupin pa ne sme presegati 24;
8. Zagotovitev 1 odstotka BDP za predšolsko vzgojo (za otroke stare do šest let).
9. Stopnja otroške revščine mora biti nižja od 10 odstotkov (merjeno kot odstotek otrok, ki odraščajo v družinah, katerih prihodek, upoštevajoč velikost družin, je nižji od 50 odstotkov dohodkovne mediane);
10. Obstojati mora močna politična zavezanost k univerzalnemu doseganju in vključevanju otrok, z osebnim poudarkom na marginalnih skupinah;

Trenutno samo Švedska izpolnjuje vseh deset predlaganih standardov, nato ji tesno sledi Islandija, osem jih izpolnjujejo Danska, Finska, Francija ter Norveška (Tabela 6.4). Hkrati so to tudi države, katerih vlade namenjajo največ denarja za predšolsko vzgojo. Poročilo žal ne vsebuje podatkov za Poljsko, vendar se glede na postavljene standarde le ta ne bi uvrstila visoko. Opozoriti moram tudi na dejstvo, da se podatki za Veliko Britanijo nanašajo samo na Anglijo. Slovenija po teh kriterijih zaostaja samo za Švedsko. Izpolnjuje šest standardov. Javni izdatki za financiranje predšolskih institucij leta 2006 v Sloveniji znašali 0,52 % BDP, kar je znatno manj kot 1% BDP, ki predstavlja minimalni standard, ki bi ga morale države doseči. Poročilo še dodaja, da ti izdatki v Sloveniji v zadnjih desetih letih niso napredovali. Številne države OECD, prav tako tudi Slovenija, bodo morale zato v prihodnje vsaj podvojiti trenutne javne izdatke na tem področju, če želijo doseči minimalno dogovorjene standarde. Prav tako Slovenija ne izpolnjuje standarda, ki narekuje javno subvencioniranje predšolske vzgoje za vsaj 80 odstotkov otrok v starosti štirih let. Kakovost otroškega varstva in predšolske vzgoje je v veliki meri odvisna od osebja, ki otrokom gradi varno in spodbudno okolje za

njihov razvoj. Tudi večja usposobljenost osebja in manjše velikosti skupin, so v Sloveniji glede na priporočila prevelike, so pa ključnega pomena, še posebej pri varstvu otrok s posebnimi potrebami (UNICEF 2008).

Tabela 6.4: Primerjalna tabela storitev v zgodnjem otroštvu

Standard		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Število doseženih standardov	Plaćan starševski dopust v višini vsaj 50 odstotne plače za vsaj 12 mesecev	Izdela nacionalni načrt za razvoj otroškega varstva in predšolske vzgoje s posebnim poudarkom na depriviligiranih skupinah otrok	Subvencionirane storitve predšolske vzgoje za vsaj 25 odstotkov otrok, mlajših od treh let	Subvencionirane storitve predšolske vzgoje za vsaj 80 odstotkov otrok v starosti štirih let (za minimalno 15 ur na teden)	Zagotovitev ustreznega usposabljanja za vsaj 80 odstotkov osebja, vključno s tistimi, ki nudijo varstvo otrok na svojem domu in v lokalni skupnosti	Zagotovitev vsaj 50 odstotkov osebja v predšolski vzgoji z minimalno triletno visoko izobrazbo	Razmerje med predšolskimi otroki (stari med štiri in pet let) in usposobljenim osebjem ne sme biti večje od 15:1, velikost skupin pa ne sme presegati 24	Zagotovitev 1 odstotka BDP za predšolsko vzgojo (za otroke stare do šest let)	Stopnja otroške revščine mora biti nižja od 10 odstotkov (merjeno kot odstotek otrok, ki odraščajo v družinah, katerih prihodek, upoštevajoč velikost družin, je nižji od 50 odstotkov dohodkovne mediane)	Obstojati mora močna politična zavezanost k univerzalnemu doseganju in vključevanju otrok, z osebnim poudarkom na marginaliziranih skupinah
Švedska	10	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Islandija	9		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Danska	8	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	
Finska	8	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Francija	8	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		
Norveška	8	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓
Belgija	6		✓	✓	✓		✓			✓	✓
Madžarska	6		✓		✓	✓	✓	✓		✓	
Nova Zelandija	6		✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Slovenija	6	✓	✓	✓			✓				✓
Avstrija	5		✓		✓	✓		✓		✓	
Nizozemska	5		✓	✓		✓	✓	✓			
Velika Britanija	5		✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Nemčija	4		✓		✓		✓	✓			
Italija	4		✓		✓	✓	✓				
Japonska	4		✓		✓	✓					✓
Portugalska	4		✓		✓	✓	✓				
Korejska republika	4		✓			✓	✓				✓
Mehika	3		✓			✓	✓				
Španija	3				✓	✓	✓				
Švica	3					✓		✓		✓	
Združene države	3			✓			✓	✓			
Avstralija	2			✓			✓				
Kanada	1						✓				
Irski	1						✓				
Doseženi standardi	126	6	19	13	15	17	20	12	6	10	8

Vir: UNICEF (2008, 2).

7 SKLEP

Kot sem navedla že v uvodu, da je sistem predšolske vzgoje kompleksen in da ga ne smemo imeti za samoumevnega, se je sedaj moja teza samo potrdila. Tekom pisanja sem namreč spoznala, da ne gre le za urejanje prostorskih normativov, finančne podpore in kvalitete osebja, pač pa da je za dobro organizirano predšolsko vzgojo potreben zelo dober program z jasnimi cilji in vizijo, za katero morajo stati ne samo vodstvo vrtca, pač pa ustanovitelj, država in starši. Presenetilo me je tudi samo dejstvo, koliko dejavnikov vpliva na organizacijo dnevnega otroškega varstva in kako ogromno vlogo igra socialna politika oz. blaginjski sistem kot izhodišče za prepričanja države in njihova dejanja.

Če se osredotočim samo na izpostavljene dejavnike, je več kot očitno, da socialnodemokratski blaginjski tip že v izhodišču ponuja veliko več možnosti za kvalitetnejšo predšolsko vzgojo. Namreč javno financirana socialno blaginjska politika, ki jo ima Švedska, zagotavlja posameznikom in družinam ogromno podporo na različne načine, saj je njihov cilj izenačiti življenjske pogoje za vsa gospodinjstva. Nordijski pristop zagotavlja subvencionirano varstvo s polnim delavnikom za otroke od 0-6 let in njihov glavni cilj je zagotoviti splošno pokritost. S celostnim pristopom k dnevnemu otroškemu varstvu, si je Švedska zagotovila uspešno realiziranje koncepta vseživljenjskega učenja.

Po drugi strani pa smo v Evropi, konkretno na Poljskem, še vedno priča posledicam komunističnega režima, kjer se je zaradi številnih menjav vodstva, družinska politika začela šele ustanavljati sredi 90ih, kar je skoraj 40 let za Švedsko. V primerjavi z drugimi državami v Evropi, Poljska porabi za socialno politiko le 0,9% BDP, kar je precej manj kot je evropsko povprečje z 2,1% BDP. Vse to se odraža na nizki rodnosti, nizki stopnji zaposlitve, še posebej med ženskami in na nizkih denarnih nadomestilih. Komunističen manifest je sicer z dobrim namenom nudenja ženskam priložnost za zaposlitev ustanavljal vrtce, vendar ga je hkrati s tradicionalnim prepričanjem o tem, da je za otroke do treh let najbolj primerna domača vzgoja tudi stagniral. Še danes je participacija otrok v jaslih približno 5% in sistem deluje kot organ socialnega nadzora. Tudi zasebnih vrtcev na poljskem skoraj da ni, saj 98% vrtcev sodi v javni sektor. Tudi to je en pokazatelj, da v času, ko vsi iščejo tržne niše in ko so po ostali Evropi zasebni vrtni nekaj normalnega in pogostega, na Poljskem ni interesa za tovrstno dejavnost in spodbujanje razvoja le te.

Tudi razvite države kot je Anglija, se nekako ne morejo prebiti na raven, ki jo je postavila Švedska. Liberalni blaginjski tip je načrtal socialno politiko, ki skrbi res le za posameznike z zelo nizkimi dohodki in za tiste, ki so odvisni samo od pomoči države. Pravila prejemanj socialnih podpor so ostra in podpore nizke. To je tudi vzrok, da se je eksplicitna družinska politika razvila tako pozno. Zasebnost družine je tradicionalna in zelo dobro uveljavljena vrednota, tako naj bi vlada imela omejeno vlogo na področju družin in naj bi intervenirala samo v situacijah krize. Primarna vloga družinske politike v Angliji je borba proti revščini, saj je ta njihova huda grožnja. Anglija je bila namreč leta 2000 druga na dnu lestvice, po najvišji stopnji revščine. Njihov dvojni sistem predšolske vzgoje na eni strani omogoča dobro razvito predšolsko vzgojo za otroke od 3-5 let, ki je tudi brezplačna, na drugi strani pa so družine z otroki do treh let odvisne same od sebe, da si priskrbijo varstvo. Poleg tega je varstvo za otroke do treh let tudi zelo drago, kar predstavlja velik problem socialno ogroženim družinam.

Nemčija je še ena predstavnica razvitih držav, kjer socialna politika izhaja iz konservativno korporativističnega blaginjskega tipa, ki jim je zapustil močno cehovsko tradicijo in velik vpliv katoliške cerkve, ki se zavzema za ohranjanje pomembne vloge družine. To je ženskam oteževalo vrnitev na delo. Poleg tega pa je Nemčijo zaznamovala tudi 2. svetovna vojna, ko se je po koncu le te, država razdelila na dve strani. Posledice se poznajo še danes. V bivši Zahodni Nemčiji je močno razvit zasebni sektor pod okriljem Cerkev, kar Nemčijo označuje kot unikatno znotraj Evrope, vendar pa je za javne vrtce za mlajše od treh let in starejše od 6 let slabo poskrbljeno. V bivši Vzhodni Nemčiji pa je glavni ponudnik predšolske vzgoje javni sektor in oskrba z vrtci je precej gosta. Slika se je šele konec prejšnjega stoletja počasi začela spreminjati. Predšolsko vzgojo predvsem zaznamujeta dva politična načela: federalizem in subsidiarnost.

Tudi Italijo je tako kot Nemčijo zaznamovala močna tradicija družine, ki izvira iz mediteranskega blaginjskega sistema. Predvsem je mediteranski blaginjski sistem omejen na socialno pomoč, kar je lahko tudi razlog, da se je tu relativno zgodaj začela razvijati eksplicitna socialna politika, ki naj bi izboljšala življenje in delovne pogoje ženskam, družinam in majhnim otrokom. Žal pa je ta slabo napredovala zaradi dveh predvidevanj in sicer, da so družine ciljne skupine socialne pomoči in zaradi močne tradicije o trdnosti družine, jo te le redko potrebujejo. Po 2. svetovni vojni pa so se začele pojavljati tudi spremembe znotraj italijanskih družin, kjer so začele matere dobivati dvojno vlogo. Niso bile več le mame, pač pa so postale tudi delovna sila.

Čeprav je stopnja razbitih družin še vedno nizka, se je izrazito zmanjšala rodnost in sprejela se je liberalna družinska zakonodaja. Italijo pa zaznamuje še ena specifika in sicer geografska. Participacija otrok na severu Italije je namreč mnogo višja, kot na jugu. Prav tako se cene močno razlikujejo glede na lokacijo v vrtca (mesto ali podeželje), čeprav se pri javnih sektorjih plačuje večinoma le prehrana.

Glede na vse pridobljene podatke lahko mirno trdim, da se Slovenija z lahkoto postavi ob bok tem evropskim državam. Ne najdem sicer blaginjskega tipa, kamor bi uvrstila Slovenijo. Smo namreč nekakšna vmesna tvorba med socialnodemokratskim in konservativnim korporativističnim blaginjskim tipom. Imamo tudi eksplicitno politiko, ki je z *Resolucijo o temeljih oblikovanja družinske politike v RS* zelo dobro zastavljena. Denarna nadomestila sicer niso med najvišjim v Evropi, vseeno pa tudi niso nizka. Lahko se tudi pohvalimo, da smo edina država v Evropi, ki očetom ponuja možnost 90 dnevnega očetovskega dopusta. Tudi organizacija dnevnega otroškega varstva je dobro razvita. Zaradi trenutne višje rodnosti se sicer pojavljajo prostorski problemi v vrtcih, vendar jih občine zaenkrat uspešno rešujejo. Tudi uvedba brezplačnega vrtca za drugega in nadaljnje otroke je pozitiven ukrep, ki olajšuje finančni strošek družinam. Lahko bi sicer izboljšali usposobljenost osebja in zmanjšali velikosti skupin, kar nam očitajo v UNICEFOVI raziskavi, vendar stanje še zdaleč ni kritično. Res pa je, da bi država lahko dvignila odstotek BDP namenjenega predšolski vzgoji. Tudi zasebni vrtci so čedalje bolj pogosti in tako nudijo staršem v Slovenijo možnost alternativne in svobodne izbire.

S temi podatki lahko na postavljeno raziskovalno vprašanje *kakšen sistem ima Slovenija v primerjavi z drugimi evropskimi državami (in različnimi blaginjskimi sistemi, ki jih imajo) in sicer z vidika organizacije javnega in zasebnega dnevnega otroškega varstva*, odgovorim, da je slovenski sistem dnevnega otroškega varstva med boljšimi v Evropi ter da se zavedamo svojih pomanjkljivosti in se jih bomo trudili v prihodnosti odpraviti. Če bomo uresničili vse zadane cilje in se držali zastavljenih načel nam bo kmalu uspelo priti na sam vrh evropske lestvice.

8 LITERATURA

- Adviceguide. 2009. *Benefits – In England. Benefits for families and children.* Dostopno prek: http://www.adviceguide.org.uk/index/life/benefits/benefits_for_families_and_children.htm#help_for_families_and_children (20. april 2009).
- Bertram, Tony in Christine Pascal. 1999. *The OECD Thematic review of early childhood education and care: Background report for the United Kingdom.* Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/48/16/2479205.pdf> (20. april 2009).
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. 2004. *OECD Early Childhood Policy Review 2002-2004. Background Report Germany.* Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/41/24/34411165.pdf> (20. april 2009).
- Černigoj Sadar, Nevenka, Aleksandra Kanjuro-Mrčela, Nada Stropnik in Barbara Žaucer Šefman. 2007. *Delo in družina : s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Črnak-Meglič, Andreja. 1994. Kako v Sloveniji sestaviti in izvajati učinkovito družinsko politiko. V *Kaj potrebujemo: družinsko ali prebivalstveno politiko?*, zbornik referatov, ur. Nada Stropnik, 63-70. Ljubljana: Domus, Center za zaščito potrošnikov.
- Daycare Trust. 2009. *Childcare costs survey 2009.* Dostopno prek: http://www.daycaretrust.org.uk/mod/fileman/files/Costs_survey_2009.pdf (20. april 2009).
- Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* New Jersey: University Press.
- – – – 1999. *Social Foundation of Postindustrial Economies.* Oxford: Oxford University Press.
- Eurofound. 2007. *Government unveils draft family programme for 2007–2014.* Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2007/05/articles/pl0705029i.htm> (20. april 2009).

- Eurostat. 2009. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL (20. april 2009).
- Eurydice. 2006. *The Education System in Sweden 2006/07*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/eurybase/pdf/section/SE_EN_C7_4.pdf (20. april 2009).
- – – – 2007. *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms – Italy*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_IT_EN.pdf (20. april 2009).
- – – – 2008a. *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms – Germany*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_DE_EN.pdf (20. april 2009).
- – – – 2008b. *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms – Poland*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_PL_EN.pdf (20. april 2009).
- – – – 2008c. *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms – Slovenia*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_SI_EN.pdf (20. april 2009).
- – – – 2008d. *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms – Sweden*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_SE_EN.pdf (20. april 2009).
- – – – 2008e. *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms – United Kingdom (England, Wales and Northern Ireland)*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_UN_EN.pdf (20. april 2009).
- Evropska komisija o socialni zaščiti in socialni vključenosti. 2008. *Tematska raziskava o ukrepih politike glede revščine otrok*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/child_poverty_leaflet_sl.pdf (20. april 2009).

- Gunnarsson, Lars, Barbara Korpi Martin in Ulla Nordenstam. 1999. *Early Childhood Education and Care Policy in Sweden. Background report prepared for the OECD Thematic Review*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/48/17/2479039.pdf> (20. april 2009).
- Kleinman, Mark. 2002. *A European Welfare State? : European Union social policy and context*. Hampshire: Palgrave.
- Krek, Janez, ur. 1995. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Leskošek, Vesna. 2007. *Slovenija - Izkoreninjenje revščine otrok in pospeševanje socialne vključenosti otrok. Študija nacionalnih politik*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Dostopno prek: www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independent-experts/reports/first-semester2007/first-semester.../slovenia-1-2007-sl (20. april 2009).
- Lešnik, Vesna in Ljubica Marjanovič Umek. 2005. Kakovost predšolske vzgoje v vrtcu in socialna kompetentnost otrok. *Psihološka obzorja* 14 (4): 107-128.
- Lipužič, Boris. 2002. *Globalna razvojna vprašanja izobraževanja v Evropi*. Nova Gorica: Educa.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 1993. *Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike v RS*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/resolucija_druzina.pdf (20. april 2009).
- – – – 2009. *Sociala*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/ (20. april 2009).
- – – – 2009a. *Starševsko varstvo in družinski prejemki*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/ (20. april 2009).

- Ministrstvo za šolstvo in šport. 2009. *Predšolska vzgoja*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/ (20. april 2009).
- *MISSCEEC II*. Mutual Information System on Social Protection in the Central and Eastern European Countries. 2003. Dostopno prek: http://europa.eu.int/comm/employment_social/misceec/index_en.html (20. april 2009).
- OECD. 2001. *OECD Country Note. Early Childhood Education and Care Policy in Italy*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/17/33915831.pdf> (20. april 2009).
- – – – 2006a. *Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. Country Profile: Germany*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/35/37424318.pdf> (20. april 2009).
- – – – 2006b. *Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. Country Profile: Italy*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/62/37423597.pdf> (20. april 2009).
- – – – 2006c. *Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. Country Profile: Sweden*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/16/16/37423778.pdf> (20. april 2009).
- – – – 2006d. *Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. Country Profile: United Kingdom (England)*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/16/15/37423795.pdf> (20. april 2009).
- Področna kurikularna komisija za vrtce. 1999. *Kurikulum za vrtce*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf (20. april 2009).
- *Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca*. Ur. l. RS 73/2000 (19. avgust 2000). Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200073&stevilka=3427> (20. april 2009).

- *Pravilnik o plačilih staršev za programe v vrtcih*. Ur. l. RS 129/2006 (12. december 2006). Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_PRAV2585.html (20. april 2009).
- Rostgaard, Tine. 2004. *Family Support Policy in Central and Eastern Europe - A Decade and a Half of Transition*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001337/133733e.pdf> (20. april 2009).
- Rus, Veljko. 1990. *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana: Domus.
- Statistični urad RS. 2005. *Izdatki sektorja država po namenih, 2000-2004 (Prva objava)*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=882 (20. april 2009).
- – – – 2008a. *Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija, 2007 – začasni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2032 (20. april 2009).
- – – – 2008b. *Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2007/2008*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1579 (20. april 2009).
- Stiplošek, Branka. 2007. *Javno dnevno otroško varstvo kot mehanizem usklajevanja dela in družine v Sloveniji in izbranih evropskih državah*. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Stiplosek-Branka.PDF> (20. april 2009).
- Stropnik, Nada. 1994. Družinska politika v evropskih državah. V *Kaj potrebujemo: družinsko ali prebivalstveno politiko?*, zbornik referatov, 17-42. Ljubljana: Domus, Center za zaščito potrošnikov.
- The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University. 2005. *Section 1.2: Early Childhood Education and Care*. Dostopno prek: <http://www.childpolicyintl.org/ecec.html> (20. april 2009).
- Trbanc, Martina. 1992. Različni socialno-blaginjski sistemi in trendi v socialnih politikah. *Družboslovne razprave* 9 (14): 94-108.

- UNICEF. 2008. *The child care transition, Innocenti Report Card 8*. Dostopno prek: <http://www.unicef-irc.org/> (20. april 2009).
- Urad za enake možnosti vlade RS. 2008. *Ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žensk*. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article//1272/?type=98> (20. april 2009).
- Whiteford, Peter in Willem Adema. 2007. *What Works Best in Reducing Child Poverty: A Benefit or Work Strategy?* Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/44/38227981.pdf> (20. april 2009).
- *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-G)*. Ur. l. RS 36/2008 (11. april 2008). Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO445.html (20. april 2009).
- *Zakon o vrtcih (ZVrt-D)*. Ur. l. RS 100/05-uradno prečiščeno besedilo in 25/08 (14. marec 2008). Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO447.html (20. april 2009).
- Žaler, Jasna. 2007. Ali na odločitev o materinstvu vpliva delodajalec. *Moje delo*, 25. junij. Dostopno prek: <http://www.revija.mojedelo.com/hr/ali-na-odlocitev-o-materinstvu-vpliva-delodajalec-135.aspx> (20. april 2009).